

Couleur Locale

Etnisch-culturele diversiteit in de
provincie Antwerpen in feiten en cijfers.

Editie 2013

INHOUDSTAFEL

VOORAF	5
SYNOPSIS	8
1. CIJFERMATERIAAL	13
2. ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN EN NIEUWKOMERS NAAR HERKOMSTLANDEN	16
2.1. Etnisch-culturele minderheden	17
2.2. Nieuwkomers	21
3. GEOGRAFISCH: DE PROVINCIE ANTWERPEN IN KAART	24
3.1. Alle herkomstlanden	25
3.2. Nederlanders uitgezonderd	26
3.3. Niet-EU herkomst	28
4. LEEFTIJD EN GESLACHT	34
4.1. Leeftijd: etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking	35
4.2. Geslacht: mannelijke en vrouwelijke migratiestromen bij nieuwkomers?	40
5. GEZINSSITUATIE	42
5.1. Kinderen en jongeren naar herkomst en de gezinnen waarin ze opgroeien	43
5.1.1. Provincie Antwerpen zonder stad Antwerpen	43
5.1.2. Stad Antwerpen	45
5.2. Gemengde en niet-gemengde huishoudens	47
5.2.1. Provincie Antwerpen zonder stad Antwerpen	47
5.2.2. Stad Antwerpen	48
5.2.3. Gemengde huishoudens geografisch	50
6. VERBLIJFSSITUATIE	53
6.1. Etnisch-culturele minderheden naar administratief register	54
6.1.1. Provincie Antwerpen zonder stad	55

6.1.2. Stad Antwerpen	57
6.2. Het eerste verblijfsstatuut van nieuwkomers	57
6.2.1. Algemeen	58
6.2.2. Verschillen tussen nationaliteiten	59
6.2.3. Verschillen in geslacht	62
6.2.4. Geografische verschillen	63
7. TALENDIVERSITEIT	72
8. EEN SUPERDIVERSE PROVINCIE?	76
8.1. Etnisch-culturele diversiteit geprofileerd	77
8.1.1. Beschikkers van voldoende bestaansmiddelen: grensmigratie uit Nederland	78
8.1.2. EU-werknemers en –zelfstandigen: arbeid centraal	78
8.1.3. Andere EU-migranten	78
8.1.4. Asielzoekers	79
8.1.5. Erkend vluchtelingen en personen met subsidiaire bescherming uit Afghanistan en Irak	79
8.1.6. Arbeidsmigranten uit Indië en de Filipijnen	79
8.1.7. Geregulariseerden uit Armenië, Rusland en Marokko	79
8.1.8. Gezinsherenigers: klassieke en nieuwe migratielanden	79
8.1.9. De grootste groep: nieuwkomers zonder uitgesproken profiel	81
8.1.10. De profilering van de nieuwkomers in beeld	81
8.2. Superdiversiteit in onze provincie?	82
9. CONCLUSIES EN UITDAGINGEN	87
9.1. Etnisch-culturele diversiteit duikt op in heel de provincie Antwerpen	88
9.2. Superdiversiteit in de provincie Antwerpen. Een verhaal van 1001 fragmenten.	89
9.3. Kwantitatief en kwalitatief onderzoek. De siamese tweeling van een innovatief beleid rond etnisch-culturele diversiteit.	90
10. COULEUR LOCALE OP MAAT	91
BIJLAGEN	93
Bijlage 1. Verklarende woordenlijst	94
Bijlage 2. Overzicht landengroepen	98

Bijlage 3. Inburgering en integratie in de provincie Antwerpen: een kompas	99
Bijlage 4. Overzicht opdeling verblijfsstatuten	106
Bijlage 5. Overzicht administratieve registers	108
Bijlage 6. Omgaan met diversiteit: de werkingen in cijfers	111
1. Het inburgeringstraject van nieuwkomers	111
1.1. Context: het inburgeringsbeleid	111
1.2. Verplichting tot inburgering en het inburgeringstraject	112
1.3. Het bereik van het Onthaalbureau Inburgering: aanmeldingen van rechthebbenden	113
2. Omgaan met meertaligheid in de Vlaamse samenleving	115
2.1. Nederlands leren: het Huis van het Nederlands	115
2.2. Een contacttaal gebruiken: de cursus maatschappelijke oriëntatie	120
2.3. Tolken en vertalen: de Tolk- en Vertaaldienst provincie Antwerpen	121
3. Het integratiebeleid: een opdracht van de hele samenleving	122
Bijlage 7. Overzicht figuren, kaarten en tabellen.	126
COLOFON	128

VOORAF

Couleur Locale 2013 wil op basis van beschikbaar cijfermateriaal de etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers in de provincie Antwerpen beschrijven. De publicatie is een (kwantitatieve) foto van de etnisch-culturele diversiteit anno 2013. Wie zijn de etnisch-culturele minderheden en welke nieuwkomers ontving de provincie?

Prisma vzw en de provincie Antwerpen brengen deze publicatie uit ter ondersteuning van lokale besturen, organisaties en voorzieningen. Lokale besturen zijn verantwoordelijk voor de regie van het integratiebeleid op hun grondgebied. Ook organisaties en voorzieningen hebben steeds vaker een divers samengesteld cliënteel én personeel. Couleur Locale 2013 geeft inzicht in de bevolking waarvoor besturen, organisaties en voorzieningen diensten leveren. Welke zijn de herkomstlanden van etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers? Waar wonen zij? Hoe is hun verblijfssituatie? Welke talen spreken zij? Welke kenmerken delen zij? Hoe verschillen zij onderling? Hoe verschilt de stad Antwerpen van de rest van de provincie? Doorheen de publicatie wordt steeds meer duidelijk dat etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers niet binnen één profiel te vatten zijn. We vinden een enorme diversiteit aan profielen waarvan er sommige onderling gelijkenissen vertonen. We vragen ons dan ook af in welke mate de provincie evolueert naar superdiversiteit en toetsen onze gegevens aan dat concept.

Degelijk cijfermateriaal ligt mee aan de basis van een goed integratiebeleid. Prisma vzw en de provincie Antwerpen maken er dan ook een prioriteit van om lokale besturen, diensten en organisaties te stofferen met uitgebreide en genuanceerde cijfers. Dat kan ook op maat van uw bestuur, dienst of organisatie. Maar deze service op maat zal beter renderen wanneer u de cijfers in een breder kader kan plaatsen. Daar wil Couleur Locale 2013 voor zorgen. De cijfers zijn accuraat en up-to-date en kunnen makkelijk vertaald worden naar een lokale context.

Het cijfermateriaal is vergelijkbaar met dat van de Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor (LIIM). Deze publicatie kan u als kader gebruiken bij de analyse van uw eigen gemeente. De LIIM beschikt voor kleinere gemeenten slechts over een beperkte indeling van de herkomstlanden van etnisch-culturele minderheden. Wij kunnen dit meer gedetailleerd aanleveren. Uniek is bovendien dat we voor de etnisch-culturele minderheden de gezinssamenstelling, en in het bijzonder de gemengde gezinnen, in kaart kunnen brengen. Ook voor nieuwkomers kunnen we dieper ingaan op de cijfers, met o.a. verblijfsstatuut en kenmerken die daar mee samenhangen.

Hoewel deze publicatie uitgebreid is, bevat ze slechts een selectie van het cijfermateriaal dat we ter beschikking hebben. Voor elk hoofdstuk is er op aanvraag meer gedetailleerd cijfermateriaal beschikbaar.

Couleur Locale 2013 is het resultaat van een intensieve samenwerking tussen het Antwerpse provinciebestuur, (dienst welzijn en gezondheid) en Prisma vzw, het expertise- en ondersteuningscentrum inzake etnisch-culturele diversiteit in de provincie Antwerpen. Het team sociale planning van de dienst welzijn en gezondheid stond in voor de methodologie. Zij kochten de data aan uit het Rijksregister, operationaliseerden en bewerkten het ruwe materiaal en maakten de kaarten. Prisma vzw voegde daar gegevens uit de Kruispuntbank

Inburgering aan toe, analyseerde deze en verwerkte ze tot tabellen en grafieken. Prisma vzw hield ook de pen vast. De operationalisering van het kenmerk herkomst uit het integratiedecreet was een gezamenlijke inspanning. De beschrijving hiervan is beschikbaar op aanvraag. Een stuurgroep met de adviseur Kansenbeleid van de provincie Antwerpen en de algemeen directeur van Prisma vzw leidde het geheel in goede banen.

Maar deze publicatie was er niet gekomen zonder de zeer geapprecieerde steun van een leesgroep. Sabine Van Cauwenberge (stafmedewerker integratie- en inburgeringsbeleid bij de Vereniging voor Vlaamse Steden en Gemeenten), Dr. Johan Wets (onderzoeksleider migratie, inburgering en integratie bij het Hoger Instituut voor de Arbeid KULeuven) en Marjan Moris (onderzoekster bij het Departement Geografie KULeuven) lazen en bekritiseerden de teksten, stelden vragen, spraken bemoedigende woorden en brachten onverwachte inzichten aan. Kortom, zij zorgden voor meer diepgang in de tekst. Wij danken hen dan ook van harte voor hun bijdrage.

Brecht D'Hoore van het Kruispunt Migratie-Integratie was een belangrijke steun om structuur te krijgen in de verblijfsstatuten van nieuwkomers. Gerlinde Doyen van het Agentschap Binnenlands bestuur beantwoordde met engelengeduld onze vele vragen over de Kruispuntbank Inburgering. Ook naar hen gaan onze dank uit.

We wensen u veel leesplezier bij het ontdekken van de etnisch-culturele diversiteit in de provincie Antwerpen.

Kris Cleiren
algemeen directeur Prisma vzw

Peter Bellens
gedeputeerde provincie Antwerpen

SYNOPSIS

HERKOMSTLANDEN VAN ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN EN NIEUWKOMERS

Etnisch-culturele minderheden maken in de stad Antwerpen 43% van de totale bevolking uit. In de rest van de provincie is dat 14%. Hun belangrijkste herkomstlanden zijn Nederland en de Maghreb landen. Ongeveer de helft van de etnisch-culturele minderheden heeft de Belgische nationaliteit. Bij de bevolking met herkomst in de Maghreb en Turkije ligt dit cijfer veel hoger. De bevolking met herkomst in de EU-landen heeft daarentegen vaker een vreemde nationaliteit.

In de periode 2010-2012 vestigden zich 21.918 nieuwkomers in de provincie (zonder stad Antwerpen). Zij komen vooral uit Nederland, Azië en Oost-Europa. De nieuwkomers hebben samen 153 nationaliteiten. De ene helft van de nieuwkomers heeft samen 7 nationaliteiten: Nederland, Roemenië, Polen, Marokko, Afghanistan, Rusland en Armenië. De andere helft heeft nog 146 nationaliteiten en zijn dus erg gefragmenteerd. Dit suggereert dat migraties veranderen. Nieuwkomers sluiten, wat hun nationaliteiten betreft, slechts gedeeltelijk aan bij de etnisch-culturele minderheden.

GEOGRAFISCHE SPREIDING: WAAR WONEN ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN EN NIEUWKOMERS?

De geografische spreiding van nieuwkomers is anders dan die van de etnisch-culturele minderheden in het algemeen. Deze laatste vinden we vooral terug in de gemeenten in de rand rond Antwerpen, Mechelen, Turnhout en de Zuiderkempen. Nieuwkomers wonen dan weer meer verspreid over de provincie. Het verschil valt extra op bij de etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers met herkomst in niet-EU-landen. De herkomstlanden van nieuwkomers sluiten in de meeste gemeenten niet aan bij die van de etnisch-culturele minderheden, met uitzondering van de gemeenten Mechelen, Boom en Willebroek. In de grensgemeenten met Nederland valt op dat er veel nieuwkomers uit niet-EU-landen zijn terwijl er geen etnisch-culturele minderheden met die herkomst wonen. Er lijkt sprake te zijn van nieuwe migratiegemeenten waar de bevolking van buitenlandse herkomst van meet af aan zeer sterk gediversifieerd is. Maar ook in de klassieke migratiegemeenten, gemeenten met een lange migratiegeschiedenis, verandert de etnisch-culturele diversiteit.

LEEFTIJD EN GESLACHT

Verschillen in leeftijd en geslacht zijn nauw verbonden met verschillen in herkomst. De bevolking van Belgische herkomst vergrijsd terwijl de etnisch-culturele minderheden veel meer jongeren tellen. Dit is het meest uitgesproken bij de bevolking met een niet-EU herkomst. De etnisch-culturele minderheden versterken de voet van de bevolkingspiramide. Dit is erg uitgesproken in de stad Antwerpen. 68% van de 0- tot 4-jarigen heeft er buitenlandse roots. In de rest van de provincie is dat 25%. Tegelijkertijd is er sprake van gekleurde vergrijzing bij de etnisch-culturele minderheden, al is die vooralsnog relatief klein.

Bij nieuwkomers stellen we vast dat er mannelijke en vrouwelijke migratiestromen zijn. Nieuwkomers uit Azië, Oost-Europa en Zuid-Europa zijn vaker dan gemiddeld mannen. Nieuwkomers uit Zuid- en Centraal-Amerika en Oost-Europa niet-EU zijn vaker vrouwen.

GEZINSSITUATIE

De gezinssituatie van kinderen en jongeren verschilt sterk naargelang hun herkomst. Dit loopt grotendeels gelijk voor de stad Antwerpen en de rest van de provincie. Kinderen en jongeren met Turkse of Maghrebijnse herkomst wonen vaker dan gemiddeld bij gehuwde ouders. Kinderen en jongeren uit Zuid- en Centraal-Amerika en uit Afrika groeien veel vaker op bij een alleenstaande ouder. In de provincie (zonder stad Antwerpen) zijn kinderen en jongeren met herkomst in de Aziatische, Afrikaanse en Oost-Europese niet-EU herkomst opvallend vaker lid van een collectief huishouden.

De mate waarin de bevolking in een etnisch-cultureel gemengd huishouden woont, is afhankelijk van de eigen herkomst maar ook van de gemeente waarin men woont. De bevolking van Belgische, Turkse en Maghrebijnse herkomst woont het vaakst in een niet-gemengd huishouden. De mensen met een herkomst in de rijke OESO-landen, Noordwest-Europa, Zuid-Europa en Zuid- en Centraal-Amerika wonen vaker in een gemengd gezin. De verschillen tussen de gemeenten zijn hier opvallend. In gemeenten met een hoog percentage etnisch-culturele minderheden wonen zij vaker in homogene gezinnen. In gemeenten met een kleine bevolking van buitenlandse herkomst wonen zij vaker in een gemengd huishouden.

VERBLIJSSITUATIE

De verblijfssituatie van etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers vertelt ons iets over hun rechten en plichten, en de zekerheid en stabiliteit van hun verblijf in België. Bij etnisch-culturele minderheden is de meerderheid ingeschreven in het bevolkingsregister. Dat impliceert dat zij een zeer stabiel verblijf hebben. In de stad Antwerpen is een hoger percentage van de etnisch-culturele minderheden ingeschreven in het vreemdelingenregister. De bevolking met herkomst in Afrikaanse en Aziatische landen, en in het bijzonder diegenen met herkomst in de Oost-Europese niet-EU, is vaak ingeschreven in het wachtregister. Zij hebben een onstabiele verblijfssituatie. Voor nieuwkomers zijn de drie belangrijkste verblijfsstatussen die van *EU-migrant*, *gezinshereniger* of *asielzoeker*. Nieuwkomers maken naargelang hun nationaliteit gebruik van andere migratiekanalen. Er zijn ook verschillen naar geslacht. Zo zijn gezinsherenigers opvallend vaker vrouwen, terwijl arbeidsmigranten dan weer veel vaker mannen zijn. Nieuwkomers wonen verschillend verspreid over de provincie naargelang hun verblijfsstatus.

TALENDIVERSITEIT

De talendiversiteit bij nieuwkomers is erg groot. We beschikken over gegevens voor 11.095 nieuwkomers. Samen spreken zij 113 talen. Net als bij de nationaliteiten valt op hoe groot de groep *andere talen* is. 24% van deze nieuwkomers hebben samen 86 verschillende moedertalen.

EEN SUPERDIVERSE PROVINCIE? NIEUWKOMERS EN HUN VERSCHILLENDE PROFIELEN

Uit onze data blijkt dat de diversiteit binnen de etnisch-culturele minderheden groot is. We gingen hierop door en probeerden profielen af te bakenen van nieuwkomers. Uiteindelijk dreven er 8 verschillende profielen boven en dit op basis van een gedeelde nationaliteit en verblijfsstatus. Desondanks vielen 6.763 personen ofwel 31% van de nieuwkomers hier nog buiten.

Dit deed ons de vraag stellen of het concept *superdiversiteit* van toepassing is op onze provincie.

Er vallen twee zaken op.

Enerzijds is er een grote groep van etnisch-culturele minderheden die behoren tot een aantal afgebakende gemeenschappen. Die gemeenschappen kunnen we verbinden met bepaalde migratiestromen uit het verleden. Zij wonen veelal in de steden en gemeenten met een lange migratiegeschiedenis. De praktijk leert ons wel dat binnen die gemeenschappen de diversiteit steeds groter wordt.

Anderzijds zijn er overal in de provincie nieuwkomers met heel uiteenlopende profielen. We zien duidelijk de invloed van de intra-Europese migratie en van de asielprocedure. In steden en gemeenten met een lange migratiegeschiedenis vullen zij de bestaande gemeenschappen aan. In andere steden en gemeenten lijken zij de eerste migranten te zijn. In die gemeenten is diversiteit van bij de start erg gefragmenteerd.

CONCLUSIES EN UITDAGINGEN

Etnisch-culturele diversiteit duikt op in heel de provincie Antwerpen

De stad Antwerpen en de rest van de provincie zijn onderling niet vergelijkbaar. In de stad zijn verschillen duidelijker, tegenstellingen scherper, aantallen groter.

Maar als we de stad even buiten beschouwing laten, zien we dat in de rest van de provincie etnisch-culturele diversiteit overal opduikt, zij het niet altijd op dezelfde manier. We zien duidelijk de invloed van de intra-Europese migratie en de migratie via de asielprocedure. In klassieke migratiegemeenten, die een lange migratiegeschiedenis kennen, is etnisch-culturele diversiteit volop in verandering.

Tegelijkertijd waaiert etnisch-culturele diversiteit uit. In gemeenten die nog niet zo lang geconfronteerd worden met etnisch-culturele diversiteit, lijkt die diversiteit vluchtiger, minder (be)grijpbaar, meer gefragmenteerd. In nieuwe migratiegemeenten is etnisch-culturele diversiteit een zaak van enkele individuen en gezinnen die niet steeds een link hebben met elkaar. Zij zijn minder zichtbaar, maar de cijfers tonen aan dat ook in deze gemeenten de samenstelling van de bevolking verandert.

Superdiversiteit in de provincie Antwerpen. Een verhaal van 1001 fragmenten.

Migraties veranderen. Zo zijn nieuwkomers geen afspiegeling van de grotere groep etnisch-culturele minderheden. We vinden bij nieuwkomers in de voorbije drie jaar 153 verschillende nationaliteiten en 113 moedertalen, zeer uiteenlopende verblijfsstatuten, vrouwelijke en mannelijke migratie, tijdelijke en permanente migratie. Nieuwe migraties, dalende reiskosten, nieuwe communicatiemiddelen, maatschappelijke evoluties binnen klassieke etnisch-culturele minderheden, ... zorgen er voor dat de verscheidenheid binnen de diversiteit exponentieel toeneemt.

Dit leidt tot nieuwe integratievraagstukken. Bereik ik voldoende mensen met de gekende brugfiguren? Zijn er nog gemeenschappen die ik in zijn geheel kan mobiliseren voor een project? Hoe communiceer ik met zo'n diverse en gefragmenteerde doelgroep? Hoe kunnen we dynamieken in de bevolkingssamenstelling, evoluties

binnen groepen en gemeenschappen, netwerken, ... blijven opvolgen? Hoe kan ik alle individuen en groepen in de samenleving betrekken?

Kwantitatief en kwalitatief onderzoek.

De siamese tweeling van een innovatief beleid rond etnisch-culturele diversiteit.

Het cijfermateriaal uit Couleur Locale 2013 biedt de lezer een helicopterzicht op de etnisch-culturele diversiteit in de provincie Antwerpen. En ja, we zijn er trots op. We kunnen echter niet ontkennen dat het monnikenwerk was.

We blijven het dan ook een uitdaging voor de overheid vinden om de bestaande databanken rond etnisch-culturele diversiteit beter op elkaar af te stemmen en waar mogelijk verder te integreren. Dat kan het kwalitatief onderzoek rond het thema alleen maar naar een hoger niveau tillen. Maar ook beleidsmakers zijn uiteraard gebaat met cijfermateriaal dat ze beter kunnen operationaliseren en vertalen in concrete beleidslijnen.

Kwantitatief onderzoek is broodnodig, maar moet hand in hand gaan met het nodige kwalitatief onderzoek. Zo halen we uit ons cijfermateriaal dat etnisch-culturele diversiteit gepaard gaat met verschillen in leeftijd, geslacht, gezinssamenstelling, enz. Bijkomend kwalitatief onderzoek kan ons echter inzichten opleveren op welke manier een aantal van deze kenmerken op mogelijke sociale achterstelling kunnen wijzen. Denken we maar bijvoorbeeld aan gezinnen met alleenstaande ouders.

Om hier gefundeerder op in te kunnen gaan is extra tijd en middelen nodig voor bijkomend kwalitatief onderzoek. Een maatschappelijk belangrijk thema als etnisch-culturele diversiteit verdient deze inhaalbeweging.

1. CIJFERMATERIAAL

In deze publicatie maken we gebruik van twee databases. Voor de gegevens over etnisch-culturele minderheden is dat een databank gebaseerd op het Rijksregister. Die databank kocht het Steunpunt Sociale Planning van de Dienst Welzijn en Gezondheid van het provinciebestuur van Antwerpen aan. Voor de gegevens over nieuwkomers is dat de Kruispuntbank Inburgering waar het onthaalbureau van Prisma vzw toegang tot heeft.

Wat bedoelen we met de termen etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers? Wie valt er wel onder, wie niet?

Etnisch-culturele minderheden zijn volgens de definitie van het integratiedecreet de *personen die legaal en langdurig in België verblijven, en die bij hun geboorte niet de Belgische nationaliteit hadden, of van wie minstens één van de ouders bij geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat.*

Het gaat dus om mensen die:

- zelf geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit;
- of van wie vader of moeder geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit.

De bepaling of een persoon van *buitenlandse herkomst* is, is dus afhankelijk van zijn/haar nationaliteitsgeschiedenis en van die van zijn/haar ouders. *Herkomstland* is dus iets anders als *huidige nationaliteit*: de groep etnisch-culturele minderheden bestaat uit personen met zowel een Belgische als een buitenlandse nationaliteit.

We hebben voor deze groep gegevens over alle leeftijdscategorieën, geslacht, gezinssamenstelling, huidige nationaliteit en het administratief register (bevolkingsregister, vreemdelingenregister, wachtregister) waarin de personen ingeschreven zijn. We beschikken over cijfers voor de hele provincie Antwerpen, de stad Antwerpen inclusief.

Nieuwkomers zijn buitenlanders¹ die zich in de periode tussen 1 januari 2010 en 1 januari 2013:

- voor de eerste keer in België vestigden en;
- voor de eerste keer in de provincie Antwerpen² vestigden.

Het gaat dus niet om personen die reeds meerdere jaren in België wonen en zich later in de provincie vestigen. Personen van wie het verblijf geregulariseerd werd in deze periode zijn daarentegen wél nieuwkomers. Hoewel zij doorgaans vaak ettelijke jaren aanwezig waren op het grondgebied van de provincie worden zij door hun regularisatie voor het eerst administratief geregistreerd.

Het herkomstland van een nieuwkomer is zijn/haar huidige nationaliteit. Het gaat telkens om meerderjarige nieuwkomers, minderjarigen zijn niet opgenomen in de databank. We beschikken daarnaast over gegevens m.b.t. geslacht, verblijfsstatus en moedertaal. We hebben alleen cijfers over de nieuwkomers in de provincie zonder de stad Antwerpen.

¹ De juridische term is vreemdelingen: personen die géén Belgische nationaliteit bezitten.

² Provincie Antwerpen uitgezonderd de stad Antwerpen.

De beperkingen van dit cijfermateriaal vloeien voort uit de administratieve verzameling. Heel wat aspecten van etnisch-culturele diversiteit kunnen we daardoor niet in kaart brengen. Bijvoorbeeld de gemeenschap waartoe men behoort, religie, taal, cultuur, het effectieve land van waaruit men gemigreerd is, ... Onder de noemer *van Turkse herkomst* vallen bijvoorbeeld zowel personen uit de Turkse, de Koerdische en Assyrische gemeenschap.

We groeperen de nationaliteiten bovendien in landengroepen³. Die verdeling is vrij arbitrair. Een aantal klassieke migratielanden krijgen een aparte groep toebedeeld, bijvoorbeeld Turkije of de Maghreb-landen. Andere herkomstlanden worden dan weer opgedeeld volgens de continentale grenzen. In de groep *andere landen van Azië* vinden we landen als Armenië, Syrië, Afghanistan, Indië en Thailand terug. Het staat buiten kijf dat migraties uit deze landen geenszins gelijklopend zijn.

Ook wie geboren werd met een dubbele nationaliteit (Belgisch-buitenlands) staat geregistreerd als *geboren met de Belgische nationaliteit*.

Vergelijkingen maken tussen nieuwkomers en de grotere groep etnisch-culturele minderheden is moeilijk omdat we twee verschillende databases gebruiken.

De cijfers geven tot slot een breedbeeld, een fotoalbum als het ware, maar zijn vaak onvoldoende om verklaringen of achterliggende mechanismen vast te leggen.

Wie meer interesse heeft in de wijze waarop we de data geoperationaliseerd hebben, kan hier steeds informatie over opvragen bij het Steunpunt Sociale Planning van de provincie Antwerpen of bij Prisma vzw⁴.

³ Bijlage 2 geeft een overzicht van die landengroepen en de landen die er in voorkomen.

⁴ Contacteer Rudy Marynissen van het Steunpunt Sociale Planning (Dienst Welzijn en Gezondheid van de provincie Antwerpen) via ssp@welzijn.provant.be of Marlies Stubbe van Prisma vzw via marlies.stubbe@prismavzw.be

2. ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN EN NIEUWKOMERS NAAR HERKOMSTLANDEN

Welke nationaliteiten hebben nieuwkomers? Welke herkomst hebben de etnisch-culturele minderheden?
Verschillen nieuwkomers en etnisch-culturele minderheden van elkaar?

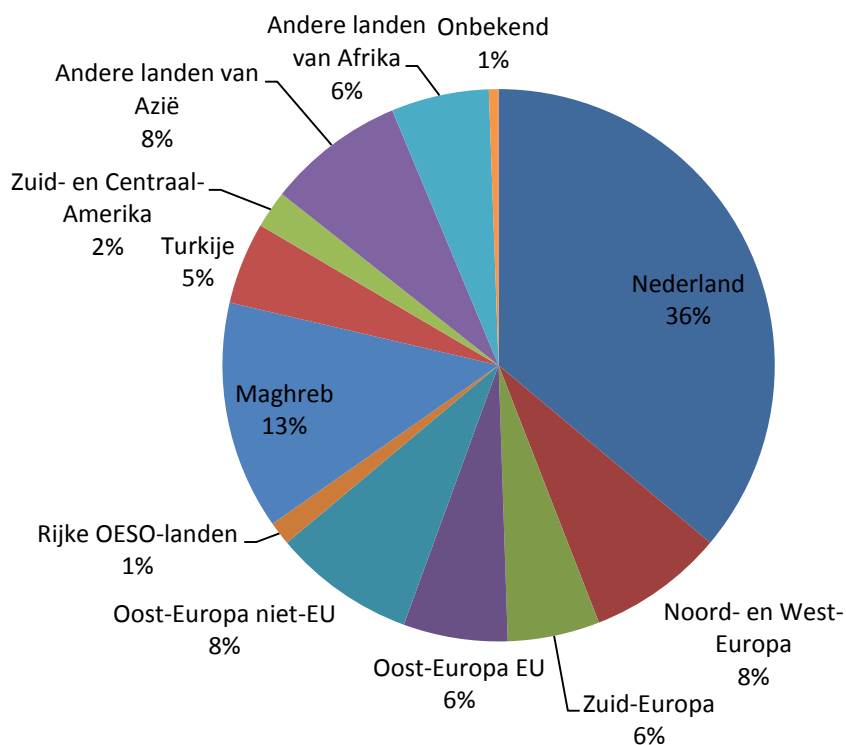
In dit hoofdstuk zetten we alles op een rijtje. Voor de etnisch-culturele minderheden maken we een onderscheid tussen de stad Antwerpen en de rest van de provincie.

2.1. Etnisch-culturele minderheden

In de hele provincie Antwerpen heeft 22,1% van de bevolking een buitenlandse herkomst. Het gaat om 394.823 personen. Wanneer we de stad Antwerpen buiten beschouwing laten, daalt dit cijfer tot 178.548 personen of 14% van de totale bevolking. Slechts 6% van de bevolking in de provincie zonder stad is *vreemdeling*: zij hebben geen Belgische nationaliteit. In de stad Antwerpen behoort 43% van de bevolking dan weer tot de etnisch-culturele minderheden. Daar heeft 19% van de bevolking een vreemde nationaliteit.

De etnisch-culturele minderheden in de provincie (zonder stad Antwerpen) hebben andere herkomstlanden dan die in de stad Antwerpen.

Figuur 1. Etnisch-culturele minderheden naar herkomst, provincie Antwerpen zonder stad

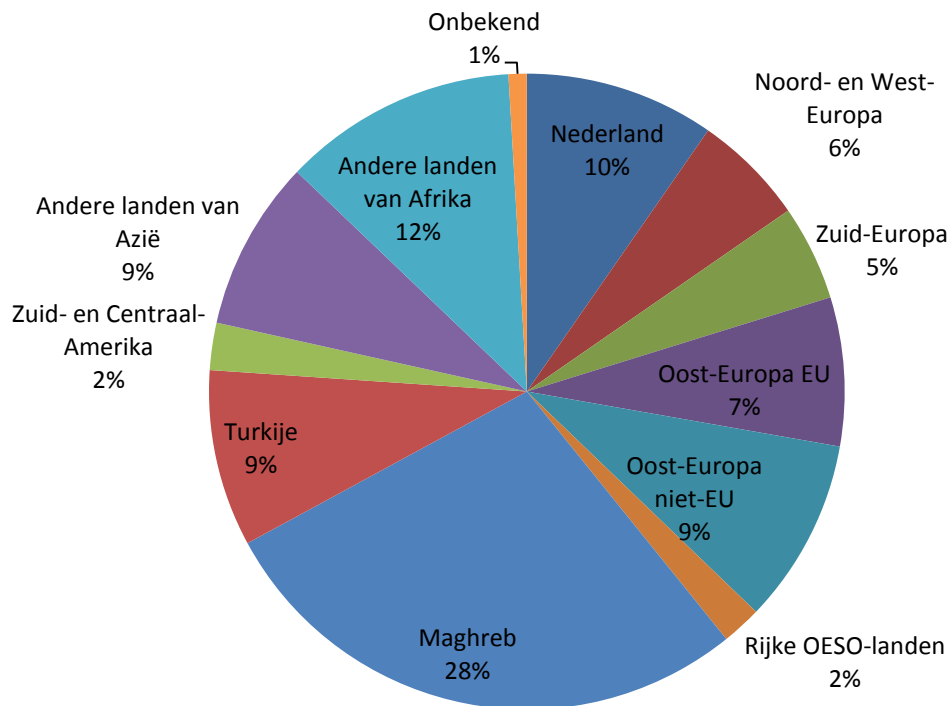

178.548 personen - 14% van de totale bevolking
Data voor 1/1/2012

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

In de provincie (zonder stad Antwerpen) is de bevolking van Nederlandse herkomst de grootste groep (36%), gevolgd door de bevolking met herkomst in de Maghreb-landen (13%). Verder zijn ook de andere landen van Azië en de Oost-Europese niet-EU-landen relatief grote herkomstgroepen. Dit is anders in de stad Antwerpen.

Figuur 2. Etnisch-culturele minderheden naar herkomst, stad Antwerpen

216.215 personen - 43% van de totale bevolking

Data voor 1/1/2012

BRON: Databank Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen, verwerking SSP en Prisma vzw

In de stad Antwerpen is de bevolking met een Maghrebijnse herkomst de grootste groep (28% van de etnisch-culturele minderheden), gevolgd door de bevolking met Afrikaanse herkomst (12%). Nederland volgt slechts op de derde plaats, al gaat het nog steeds over bijna 21.000 personen. Turkije, de andere landen van Azië en Oost-Europa niet-EU vervolledigen de top-5.

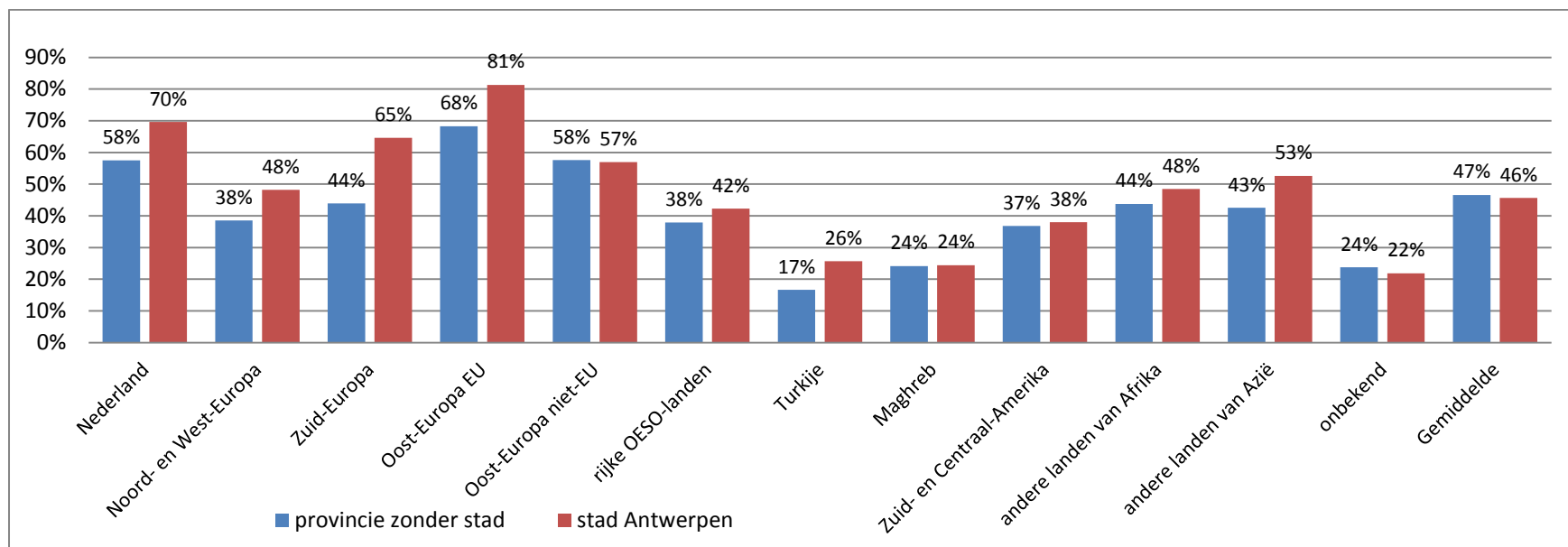
De bevolking uit de rijke Oeso-landen en Zuid- en Centraal-Amerika vertegenwoordigen zowel in de provincie als in de stad slechts een kleine groep. We vinden voor hen telkens een aandeel van 5 tot 7%, maar dit aandeel varieert tussen de stad en de rest van de provincie.

Welke van deze mensen hebben vandaag een Belgische nationaliteit? Welke hebben een buitenlandse nationaliteit? Gemiddeld heeft iets meer dan de helft van de etnisch-culturele minderheden de Belgische nationaliteit. Er zijn echter grote verschillen tussen de landengroepen. Mensen met een herkomst in de EU-

landen⁵ hebben veel vaker een buitenlandse nationaliteit dan mensen met een herkomst in niet-EU-landen. EU-burgers hebben niet veel extra voordelen bij het verkrijgen van de Belgische nationaliteit. Zij genieten quasi dezelfde rechten als Belgen.

⁵ Hiermee bedoelen we alle EU-landen behalve België

Figuur 3. Percentage vreemdelingen in de bevolking van buitenlandse herkomst naar herkomstgroep, provincie Antwerpen zonder stad vergeleken met stad Antwerpen

Provincie Antwerpen zonder stad
 Totaal: 178.546 personen
 Nederland: 64461 personen
 Noord- en West-Europa: 14.242 personen
 Oost-Europa EU: 10.899 personen
 Zuid-Europa: 9.627 personen
 Oost-Europa niet-EU: 14.857 personen
 Rijkje Oeso-landen: 2.443 personen
 Maghreb: 23.896 personen
 Turkije: 8.573 personen
 Zuid- en Centraal- Amerika: 3.921 personen
 Andere landen van Afrika: 10.221 personen
 Andere landen van Azië: 14.398 personen
 Onbekend: 1010 personen

Stad Antwerpen
 Totaal: 216.275 personen
 Nederland: 20.895 personen
 Noord- en West-Europa: 12.331 personen
 Oost-Europa EU: 16.349 personen
 Zuid-Europa: 10.488 personen
 Oost-Europa niet-EU: 20.351 personen
 Rijkje Oeso-landen: 4.371 personen
 Maghreb: 60.297 personen
 Turkije: 19.452 personen
 Zuid- en Centraal- Amerika: 5.197 personen
 Andere landen van Afrika: 18.729 personen
 Andere landen van Azië: 25.814 personen
 Onbekend: 2001 personen

Data voor 1/1/2012

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

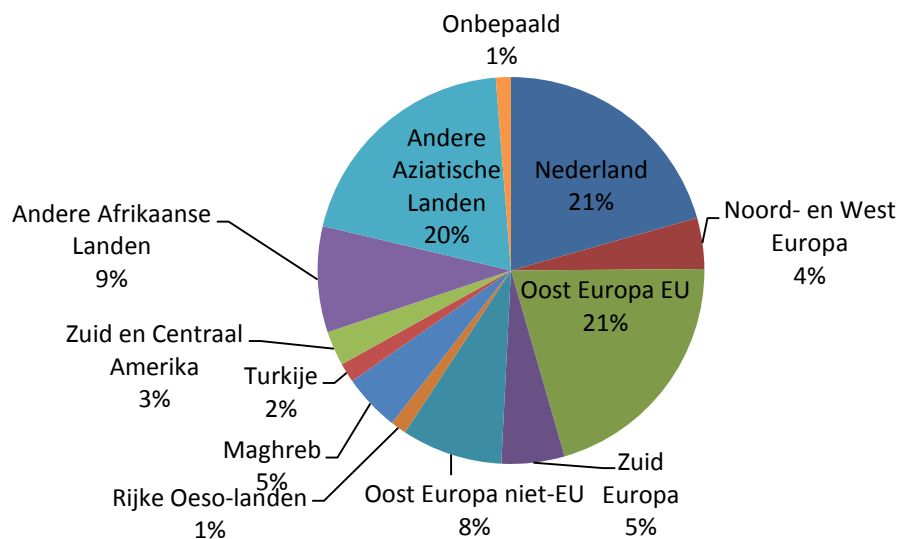
Bovendien zien we een verschil tussen de klassieke migratielanden en de eerder recente migraties. Zo heeft de bevolking met een Turkse of Maghrebijnse herkomst veel vaker de Belgische nationaliteit, terwijl de bevolking met een herkomst in de Oost-Europese EU-landen vaker een buitenlandse nationaliteit heeft. Dit geldt zowel voor de stad als voor de rest van de provincie.

2.2. Nieuwkomers

In de periode tussen 1 januari 2010 en 1 januari 2013 waren er 21.974 nieuwkomers van 153 nationaliteiten⁶ in de provincie (zonder stad Antwerpen)⁷. Voor 276 nieuwkomers konden we de nationaliteit niet bepalen.

De herkomstlanden van de nieuwkomers zijn verschillend van die van de etnisch-culturele minderheden.

Figuur 4. Nieuwkomers 2010-2013 naar herkomst (landengroepen), provincie Antwerpen zonder stad

21.918 personen
 Alle nieuwkomers, ongeacht eventuele verhuisbewegingen⁸
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

⁶ Vaak komt de beschrijving *vluchteling van... herkomst* voor in de lijst met nationaliteiten. Het gaat om 87 nieuwkomers in totaal. Waar mogelijk hebben we deze personen gegroepeerd bij een andere nationaliteit. Bv. een *vluchteling van Rwandese herkomst* hebben we bij de nationaliteit Rwanda geplaatst. Alleen *vluchteling van Joegoslavische herkomst* en *vluchteling van Tibetaanse herkomst*, hebben we als aparte categorieën behouden. Palestina wordt aanzien als een apart herkomstland en niet bij Israël gerekend.

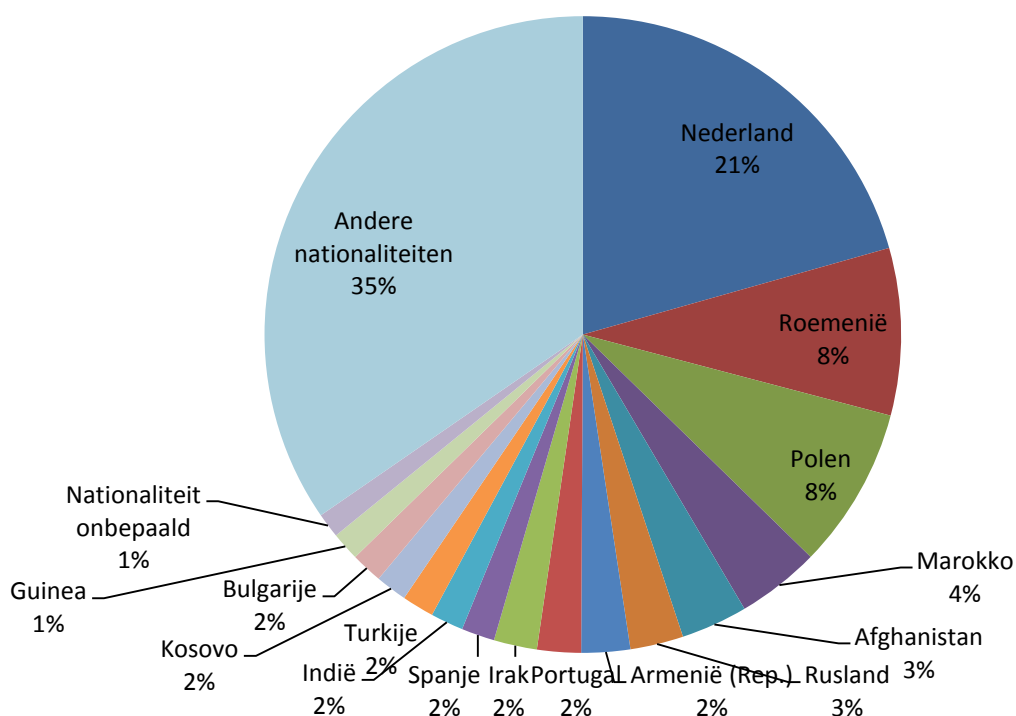
⁷ De omschrijving van de begrippen vind je in de verklarende woordenlijst in bijlage 1. Voor informatie over de operationalisering van de variabelen uit de Kruispuntbank Inburgering contacteer Marlies Stubbe van Prisma vzw via marlies.stubbe@prismavzw.be

⁸ Sommige nieuwkomers verhuizen vaak, bijvoorbeeld asielzoekers.

Nederlanders zijn de grootste groep nieuwkomers. Maar de nieuwkomers uit de Oost-Europese EU-landen zijn samen met even veel personen, gevolgd door de nieuwkomers uit de Aziatische landen. Nieuwkomers uit Turkije en de Maghreb-landen zijn slechts met weinig, terwijl deze herkomstlanden wel een grote groep vormen binnen de etnisch-culturele minderheden (vergelijk met figuur 1.) Van de Nederlanders kennen we alleen hun huidige nationaliteit. We weten niet uit welke gemeenschappen zij komen. De praktijk leert dat sommige van de Nederlandse nieuwkomers van allochtone herkomst zijn. Het ontbreekt ons aan goed cijfermateriaal om dit in kaart te brengen.

Wanneer we opsplitsen naar de nationaliteiten apart wordt een grote diversiteit zichtbaar.

Figuur 5. Nieuwkomers 2010-2013 naar nationaliteit, provincie Antwerpen zonder stad

21.918 personen
 Alle nieuwkomers, ongeacht eventuele verhuisbewegingen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Prisma vzw

Er zijn een aantal prominente nationaliteiten zoals Nederland, Roemenië en Polen. Marokko, Afghanistan, Rusland en Armenië zijn nog relatief grote groepen met elk meer dan 500 nieuwkomers. Deze zeven nationaliteiten vertegenwoordigen ook de helft van alle nieuwkomers. De tweede helft van de nieuwkomers is daarentegen heel divers. We vinden een aantal opvallende kleine groepen terug zoals Portugal, Irak, Spanje en Indië. Maar 35% van alle nieuwkomers zit in de groep *andere* nationaliteiten. Die bevat nog 138 verschillende nationaliteiten. Elk van deze nationaliteiten telt telkens minder dan 300 personen of minder dan twee procent van het totaal. Deze tweede helft van de nieuwkomers is dus zeer gefragmenteerd naar nationaliteit.

SAMENVATTING

In de hele provincie Antwerpen vormen de etnisch-culturele minderheden 22% van de totale bevolking. Dat zijn 394.823 personen. Dit cijfer daalt naar 14% wanneer de stad Antwerpen buiten beschouwing wordt gelaten. Het gaat dan nog om 178.548 personen. In de stad Antwerpen heeft dan weer 43% van de bevolking een buitenlandse herkomst.

Zowel in de stad als in de rest van de provincie zijn de Maghreb-landen en Nederland de belangrijkste herkomstlanden van de etnisch-culturele minderheden. 54% van de etnisch-culturele minderheden heeft de Belgische nationaliteit, de cijfers in de stad en de provincie lopen gelijk.

In het algemeen behoudt de bevolking met een EU-herkomst vaker een vreemde nationaliteit. In de stad is dit iets meer het geval dan in de rest van de provincie. De bevolking met een niet-EU herkomst is dan weer vaker Belg. Dit valt vooral op bij de Turkse en Maghrebijnse herkomstgroep: tussen 75% en 85% van hen heeft de Belgische nationaliteit.

In de periode 2010-2012 vestigden zich 21.974 meerderjarige nieuwkomers in de provincie (zonder de stad Antwerpen), al dan niet tijdelijk. Zij komen uit meer dan 150 verschillende landen.

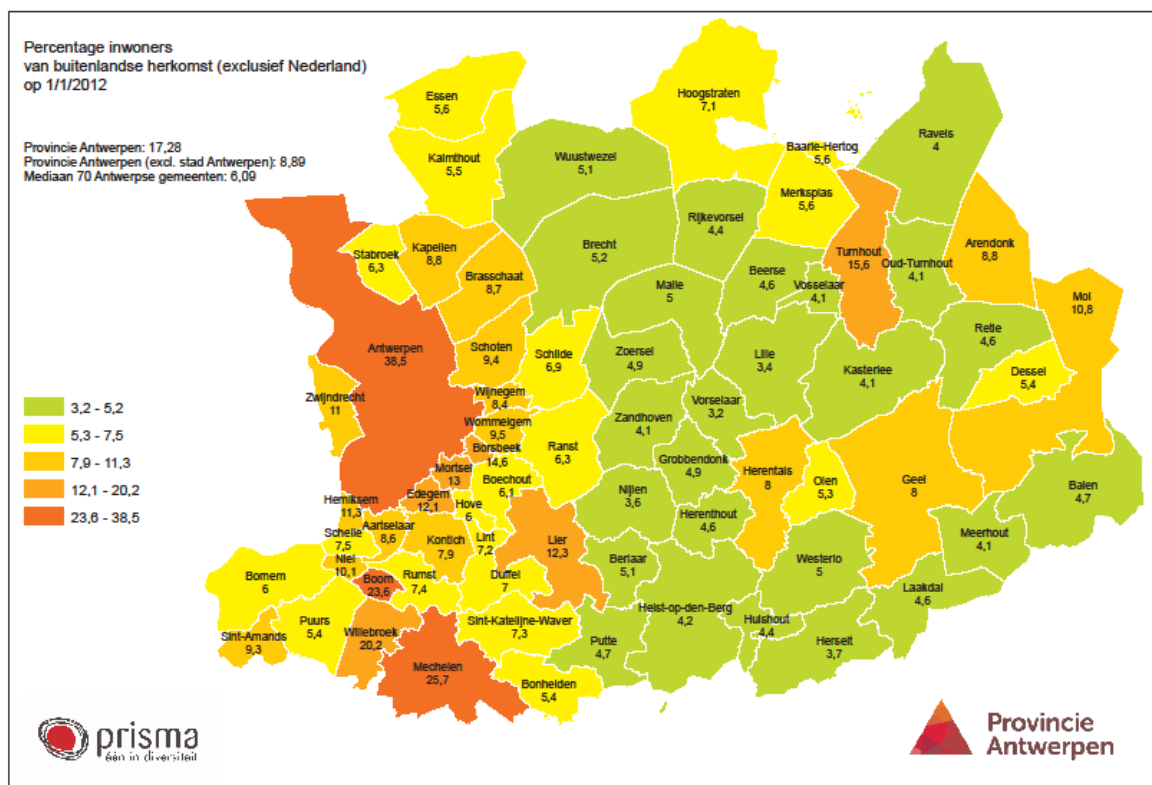
Nederlanders vormen de grootste groep nieuwkomers (21% van de totale groep), maar dit is minder dan we zouden verwachten op basis van de samenstelling van de etnisch-culturele minderheden. De Oost-Europese en de Aziatische nieuwkomers zijn bij de nieuwkomers daarentegen beiden een even grote groep (telkens 20% van alle nieuwkomers).

Wanneer we opsplitsen naar nationaliteiten, valt een grote verscheidenheid op bij de nieuwkomers. Behalve een aantal prominente herkomstlanden, zoals Nederland, Polen, Roemenië, Marokko, Afghanistan, Rusland en Roemenië, zien we vooral een veelheid aan erg kleine groepen. Maar liefst 36% van de nieuwkomers heeft een nationaliteit die minder dan 1% van het totaal aantal nieuwkomers vertegenwoordigt.

Diversiteit aan nationaliteiten geeft ons slechts een beperkte indicatie van de werkelijke diversiteit in de maatschappij. Veelal zijn andere kenmerken van individuen, zoals socio-economische achtergrond of verblijfsstatus, maar ook etnisch-culturele achtergrond en sociaal netwerk, veel bepalender voor hun integratie. Toch lijken deze cijfers aan te tonen dat migraties veranderen. De nationaliteiten van de nieuwkomers sluiten immers slechts gedeeltelijk aan bij de herkomst van de etnisch-culturele minderheden.

3. GEOGRAFISCH: DE PROVINCIE ANTWERPEN IN KAART

Kaart 3. Percentage etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking, uitgezonderd Nederlandse herkomst

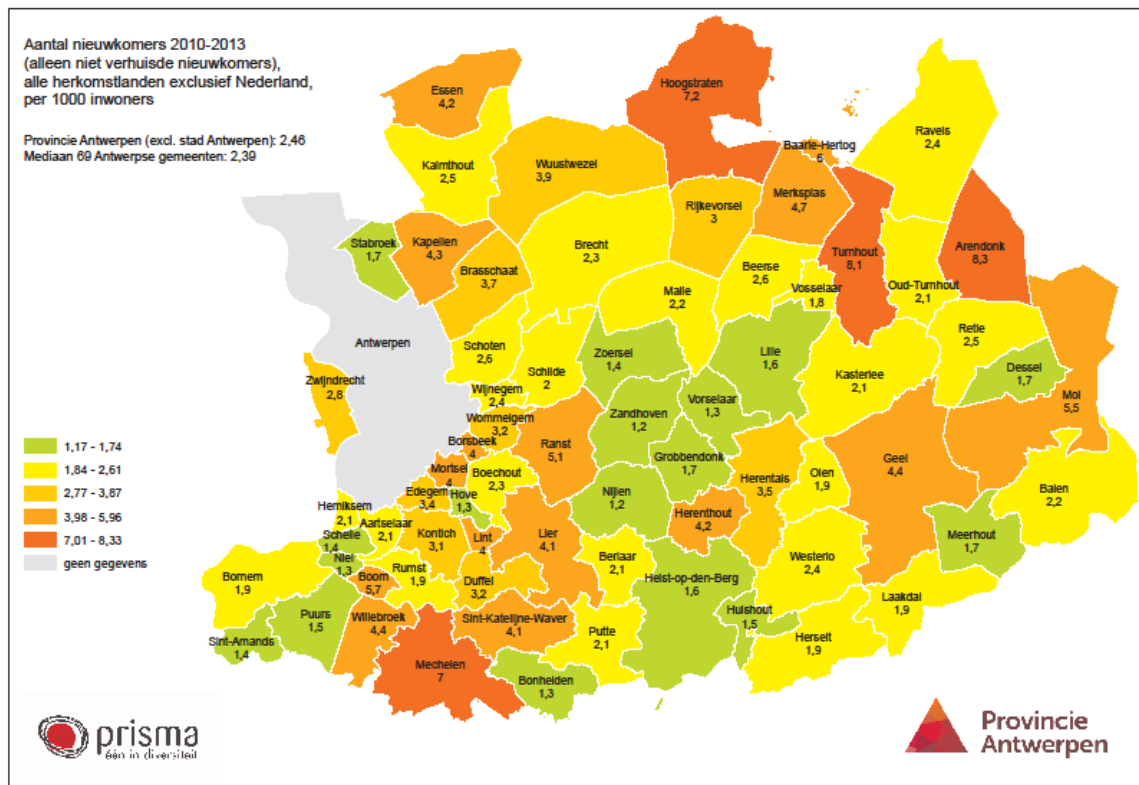
BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

Het zijn nu niet langer de grensgemeenten waar we de hoogste percentages etnisch-culturele minderheden vinden. Zij wonen voornamelijk in de steden Antwerpen (39%) en Mechelen (26%) en in de gemeente Boom (24%). Ook in Willebroek (20%), Turnhout (16%), Mortsel (13%), Borsbeek (15%), Lier (12%) en Edegem (12%) vinden we hoge cijfers. Vele van deze gemeenten hebben ook een integratiedienst. Zowat alle randgemeenten van de stad Antwerpen scoren hoger dan het provinciale gemiddelde⁹ van 6%. Ook de gemeenten Herentals, Geel en Mol in de Zuiderkempen, evenals Arendonk, scoren boven het gemiddelde. Centraal en noordelijk in de provincie, en in de gemeenten aan de grens met Limburg en Vlaams-Brabant, vinden we telkens lage scores.

Voor de nieuwkomers is het beeld heel anders. Kaart 4 toont het aantal nieuwkomers per 1000 inwoners, maar dan zonder de Nederlanders.

⁹ Gemiddelde van de provincie zonder de stad Antwerpen

Kaart 4. Aantal nieuwkomers per 1000 inwoners, alle herkomstlanden uitgezonderd Nederlanders

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

Gemiddeld vestigden zich 2,5 niet-Nederlandse nieuwkomers per 1000 inwoners in de provincie (zonder de stad Antwerpen). In Arendonk (8,3), Hoogstraten (7,2), Turnhout (8,1) en Mechelen (7) ligt dit cijfer duidelijk hoger dan gemiddeld. Kapellen, Ranst en Lint scoren hoger dan gemiddeld. De verklaring hiervoor ligt vermoedelijk bij de opvangcentra voor asielzoekers in deze gemeenten. Ook Lier, Boom, Willebroek, Mortsel, Borsbeek, Geel, Mol, evenals Herenthout en Sint-Katelijne-Waver bevinden zich in de op één na hoogste categorie. Eerder onverwacht vinden we daar ook Essen en Merksplas terug. Traditioneel vinden we hier immers veel Nederlanders, maar weinig andere bevolking met een buitenlandse herkomst.

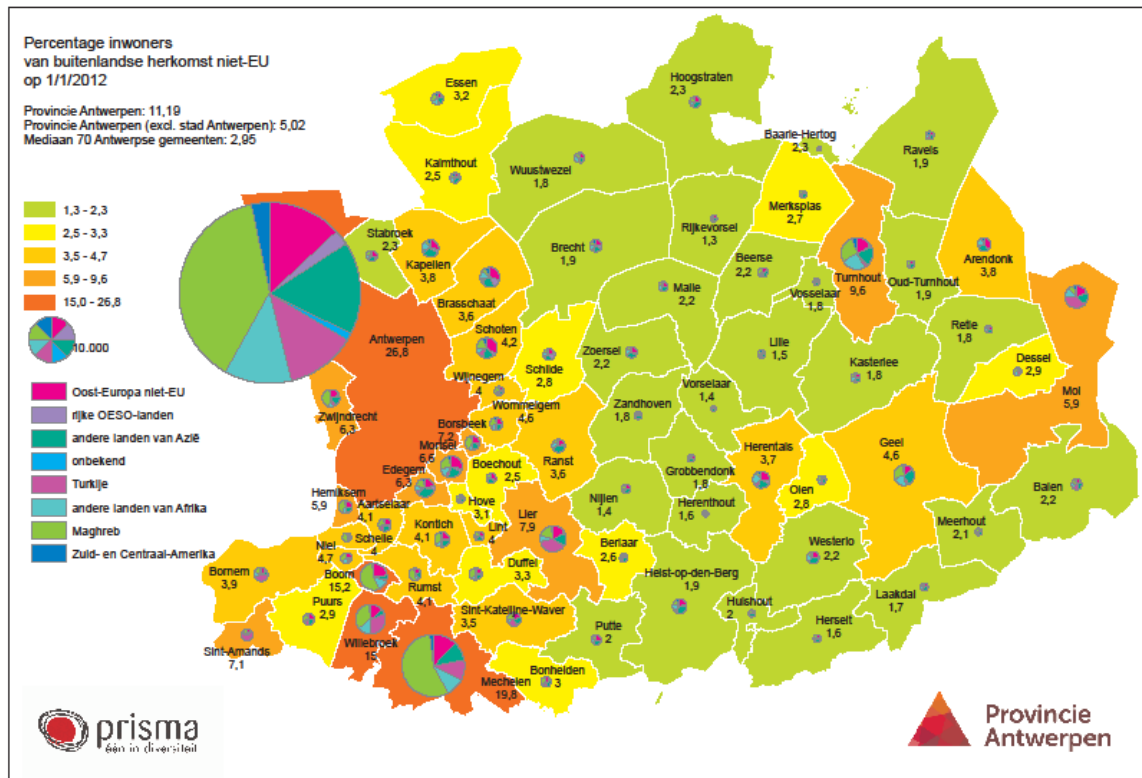
3.3. Niet-EU herkomst

Interessanter is de geografische spreiding van de etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers met herkomst in een niet-EU-land. De vestigingspatronen voor nieuwkomers verschillen van die van de etnisch-culturele minderheden¹⁰.

¹⁰ De kaarten van de bevolking met een EU-herkomst worden sterk beïnvloed door de Nederlanders. Daarom bespreken we deze kaarten niet. Wie hierin interesse heeft, kan de kaarten opvragen via ssp@welzijn.provant.be of marlies.stubbe@prismavzw.be.

De etnisch-culturele minderheden met herkomst in niet-EU-landen vormen gemiddeld 5% van de totale bevolking¹¹. Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten.

Kaart 5. Percentage etnisch-culturele minderheden met herkomst in niet-EU-landen in de totale bevolking

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

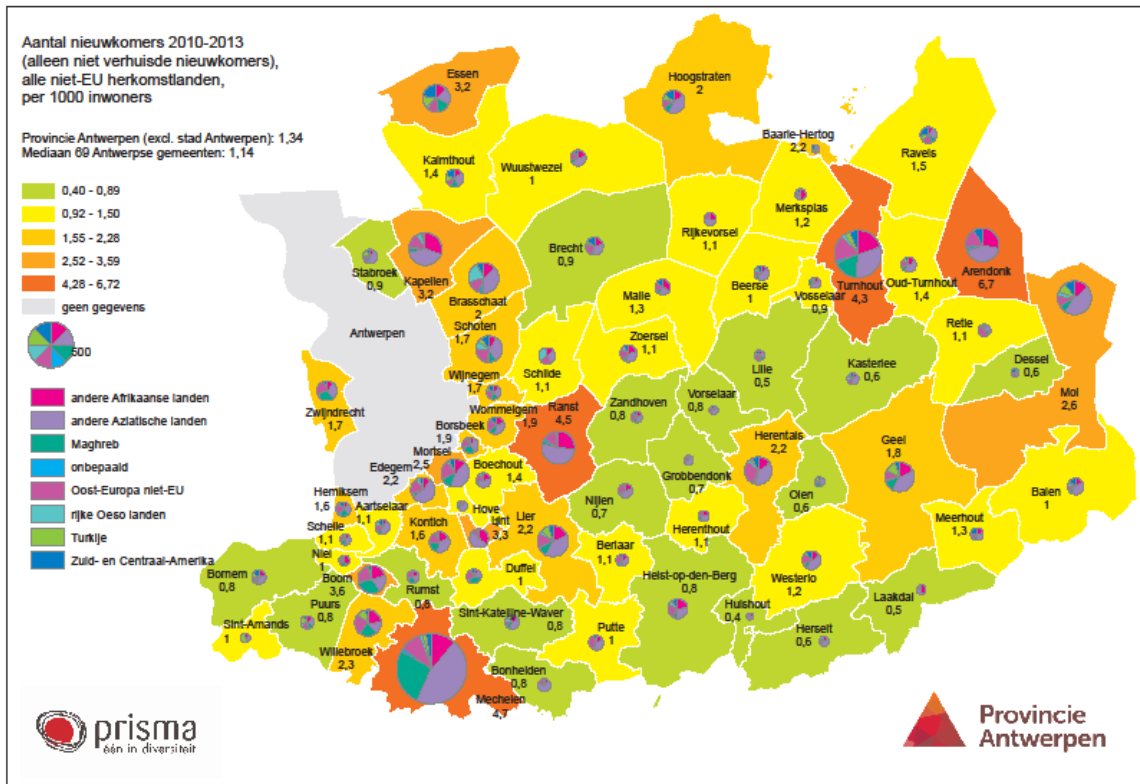
De etnisch-culturele minderheden met herkomst in niet-EU-landen wonen enerzijds in het gebied tussen Antwerpen, Mechelen en Lier. Anderzijds vinden we hen ook terug in Turnhout, Arendonk en in de Zuiderkempen. De hoogste cijfers vinden we in de stad Antwerpen (27% van de totale bevolking). In Mechelen (19,8%), Boom (15,2%) en Willebroek (15%) liggen de cijfers veel hoger dan gemiddeld. Ook in Turnhout, Lier, Mol, Edegem, Borsbeek, Mortsel, Zwijndrecht en Sint-Amands zien we hoge waarden.

Wat de herkomstlanden betreft zijn er grote verschillen tussen de gemeenten. In Mechelen en Boom zijn de Maghrebijnen de grootste groep. In Willebroek zijn de Maghrebijnen een grote groep, de Turken zijn er een tweede belangrijke groep. Ook in Lier vinden we een grote bevolking van Turkse herkomst. In de stad Antwerpen zijn de Maghrebijnen ook een grote groep, maar zijn er ook van andere herkomstlanden grote aantallen. In de Kempen zijn er dan weer meer Afrikanen en Aziaten. In Mol is er een grote Turkse gemeenschap.

¹¹ Gemiddelde voor de provincie zonder de stad Antwerpen.

Nieuwkomers wonen veel meer verspreid over de provincie.

Kaart 6. Aantal niet-EU nieuwkomers per 1000 inwoners, provincie Antwerpen zonder de stad

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

Gemiddeld waren er 1,3 nieuwkomers per 1000 inwoners in de provincie (zonder de stad Antwerpen). De groen gekleurde gemeenten scoren onder dit gemiddelde, de geel gekleurde scoren rond het gemiddelde. De hoogste cijfers vinden we Arendonk (6,7 nieuwkomers per 1000 inwoners), Mechelen (4,7), Ranst (4,5) en Turnhout (4,3). In Arendonk en Ranst wordt dit verklaard door het opvangcentrum voor asielzoekers. Ook in de andere gemeenten met een opvangcentrum (Kapellen en Lint) is het cijfer hoog. De stad Mechelen heeft het grootste absolute aantal nieuwkomers. De gemeenten in de rand rond Antwerpen hebben vaak hogere cijfers dan gemiddeld. Dat is ook het geval in Herentals, Geel en Mol. Opvallend is echter dat Essen en Hoogstraten ook hoger dan gemiddeld scoren (respectievelijk 3,2 en 2 nieuwkomers per 1000 inwoners). Dit terwijl deze gemeenten bij de residente bevolking van niet-EU herkomst lage waarden vertoonden. In deze gemeenten lijkt de migratie uit niet-EU-landen dus een vrij recent fenomeen.

De herkomstlanden van de nieuwkomers zijn anders dan die van de etnisch-culturele minderheden (zie ook hoofdstuk 2). Op de kaart zien we dat er ook geografische verschillen zijn. In Boom, Willebroek en Mechelen vinden we nog een relatief groot aandeel Maghrebijnse nieuwkomers. Ook in de rand rond Antwerpen, Essen, Geel en Turnhout maken de Maghrebijnen nog een substantiële groep uit binnen de niet-EU nieuwkomers. In

zodat alle andere gemeenten zijn zij echter slechts een minderheid van de niet-EU-nieuwkomers. De nieuwkomers uit de Aziatische landen vormen in bijna alle gemeenten de grootste groep.

In de gemeenten rond Antwerpen, evenals in Herentals en Turnhout, is de groep nieuwkomers uit de Oost-Europese niet-EU-landen groter dan in andere gemeenten.

Alleen in Brasschaat en Schilde vormen nieuwkomers uit de rijke Oeso-landen een grote groep.

SAMENVATTING

Nieuwkomers en etnisch-culturele minderheden wonen verschillend verspreid over de provincie. De kaarten worden enorm beïnvloed door de aanwezigheid van personen van Nederlandse herkomst. Hoe dichter naar de grens met Nederland hoe groter hun aandeel in de totale bevolking. Dit geldt zowel voor nieuwkomers als voor de grotere groep etnisch-culturele minderheden.

Als we deze personen van Nederlandse herkomst buiten beschouwing laten, zien we dat de bevolking van buitenlandse herkomst relatief geconcentreerd woont. Voornamelijk in de regio tussen Antwerpen, Lier en Mechelen, in Turnhout en in Herentals, Geel en Mol, evenals in de rand rond Antwerpen. Dit komt grotendeels overeen met de ligging van de integratiediensten in de provincie.

Nieuwkomers volgen dit beeld niet. Zij wonen meer verspreid. Dit wordt mee beïnvloed door de gemeenten met een opvangcentrum voor asielzoekers. Daar liggen de waarden steeds hoog. De meeste gemeenten ontvangen een vrij grote groep nieuwkomers. Dit is niet zo voor de etnisch-culturele minderheden. Er zijn gemeenten met hoge percentages, maar ook met erg lage percentages. De verschillen tussen de gemeenten zijn groter wat betreft etnisch-culturele minderheden.

Bij de kaarten m.b.t. de niet-EU-landen valt de verspreiding van nieuwkomers tegenover de concentratie van de etnisch-culturele minderheden extra op. Alleen in Boom, Willebroek en Mechelen sluit de herkomst van de nieuwkomers gedeeltelijk aan bij die van de etnisch-culturele minderheden. Maar in alle gemeenten is duidelijk dat het profiel van de nieuwkomers verschilt van dat van de etnisch-culturele minderheden. In de grensgemeenten Essen en Hoogstraten vinden we opvallend veel niet-EU-nieuwkomers, terwijl de residente bevolking uit niet-EU-landen er minimaal is. In deze gemeenten vinden we ook veel Nederlandse nieuwkomers. De vraag stelt zich in welke mate de migratie van Nederlanders en de migratie van niet-EU-nieuwkomers er met elkaar verbonden zijn. Vestigen zij zich samen, bijvoorbeeld om de strenge migratiewetten in Nederland te omzeilen (de zogenaamde *Belgiëroute*¹²)?

We vragen ons af in welke mate volgmigratie nog van belang is. Migreren nieuwkomers op basis van relaties of gaat het steeds meer om zelfstandige migratie? Wat zijn de oorzaken van de verschillende vestigingspatronen van nieuwkomers? Voor asielzoekers zijn de opvanginitiatieven, zoals de LOI's¹³, bepalend. Maar voor andere migranten moeten we gissen naar verklaringen. Heeft dit te maken met beschikbare arbeidsplaatsen of de huizenmarkt? Is de *Belgiëroute* de enige verklaring voor de niet-EU migratie in de grensgemeenten? In welke

¹² In Nederland is de migratiewetgeving sinds 2004 strenger geworden voor reguliere migratie (voor alle migratie behalve migratie via de asielprocedure). Dit heeft effect op gezinsherenigers uit niet-EU-landen. Nederlanders die een partner uit een niet-EU-land willen laten overkomen, kunnen deze wet omzeilen door vijf jaar in België te wonen. Dat vloeit dan weer voort uit de EU-regelgeving over het vrij verkeer van personen.

¹³ Lokaal Opvanginitiatief Asielzoekers: deze opvanginitiatieven worden ingericht door de OCMW's.

mate spelen (verhuis)strategieën van etnisch-culturele minderheden in armoede een rol in de geografische spreiding?¹⁴

Er lijkt sprake te zijn van nieuwe migraties ten opzichte van de klassieke migratie. Migratie zou ook een relatief nieuw fenomeen kunnen zijn in die gemeenten waar slechts een kleine groep etnisch-culturele minderheden woont.

Welke uitdagingen stelt dit voor het beleid? Voor nieuwe migratiegemeenten betekent dit alvast dat zij voor de uitdaging komen te staan een integratiebeleid uit te werken. Waar er voorheen minder noodzaak toe was, is die er nu wel. Voor de klassieke migratiegemeenten kan dit betekenen dat zij hun beleid moeten afstemmen op een nieuwe realiteit, die van de superdiversiteit.

¹⁴ Momenteel loopt er een onderzoek naar de trajecten van etnisch-culturele minderheden in de provincie Antwerpen. De KULeuven gaat na hoe deze mensen wonen, verhuizen en pendelen als strategie om met hun armoedesituatie om te gaan. Een eerste publicatie in opdracht van opdracht van Samenlevingsopbouw provincie Antwerpen, Samenlevingsopbouw stad Antwerpen en het provinciebestuur Antwerpen verschijnt binnenkort. Meer info over het onderzoek: <http://www.kuleuven.be/onderzoek/onderzoeksdatabank/project/3E12/3E120084.htm>

4. LEEFTIJD EN GESLACHT

Zijn er verschillen in de leeftijdsstructuur van etnisch-culturele minderheden en van de autochtone bevolking?
Zijn er vrouwelijke en mannelijke migratiestromen?

Om verschillen in leeftijdsstructuur te onderzoeken, bekijken we data over de hele bevolking en de etnisch-culturele minderheden daarbinnen. Bij nieuwkomers gaan we in op de verdeling man-vrouw¹⁵.

4.1. Leeftijd: etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking

De leeftijdsstructuur van de bevolking met Belgische, EU en niet-EU herkomst verschilt onderling. Tussen de stad en de provincie zijn ook verschillen. De figuren op de volgende bladzijde illustreren dit¹⁶.

Zowel in de stad als in de rest van de provincie is de bevolking van Belgische herkomst ouder dan de bevolking van buitenlandse herkomst. Bij hen komt de vergrijzing duidelijk tot uiting in de grafieken, in de stad Antwerpen is dit het meest uitgesproken. De *voet* van de bevolkingspiramide (de jongste leeftijdscategorieën) is telkens smaller dan de *buik* (de leeftijdscategorieën met het meest aantal personen). Die *buik* bevindt zich telkens in de leeftijdscategorieën van 45 tot 64 jaar. De top van de piramide is bij de bevolking van Belgische herkomst afgeplat.

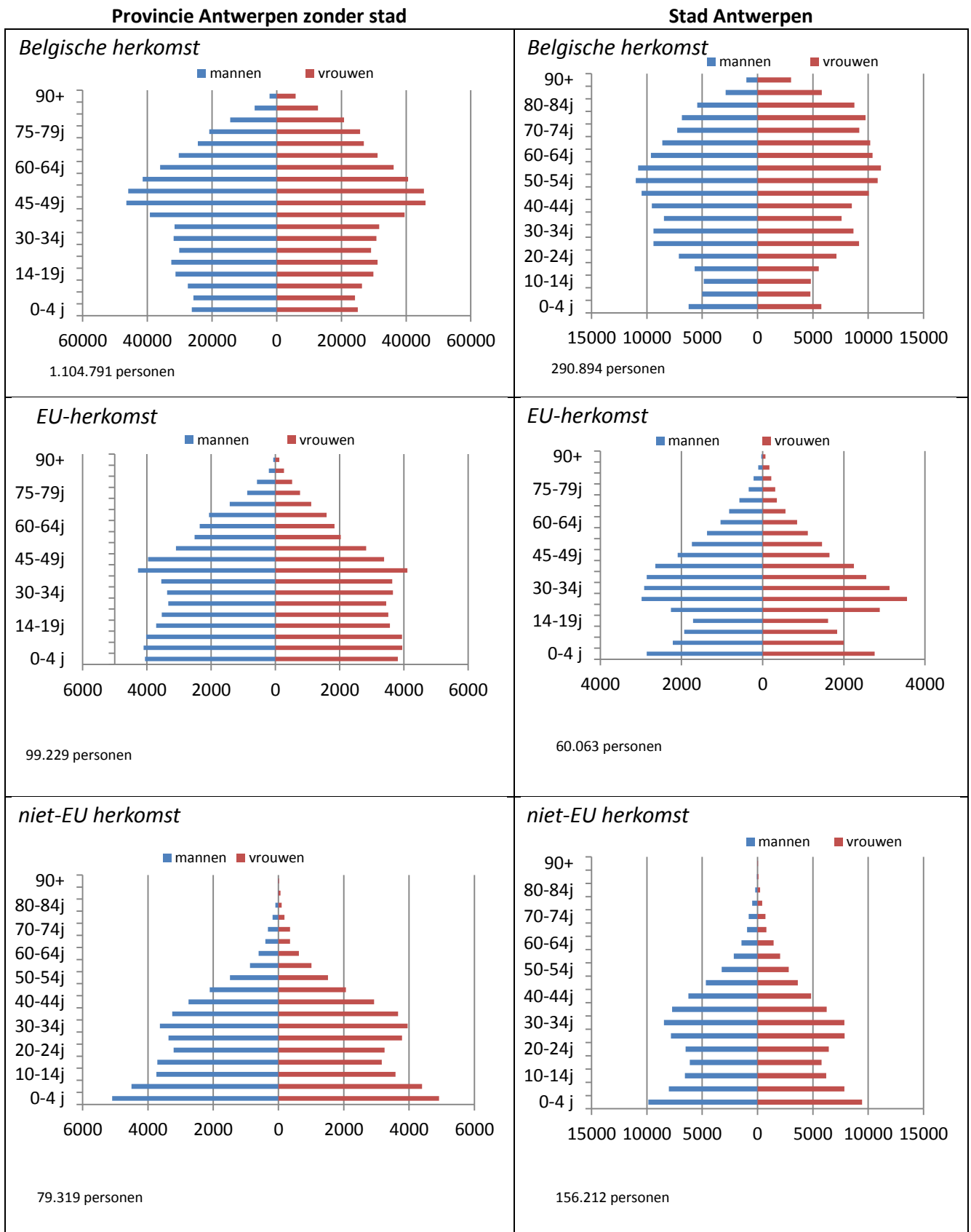
De etnisch-culturele minderheden met EU-herkomst zijn zowel in de stad als in de rest van de provincie jonger. De top van de bevolkingspiramide is telkens scherp. In de oudere leeftijdscategorieën vinden we weinig personen terug¹⁷. Maar bij de jongere leeftijdscategorieën zijn er sterke verschillen tussen de stad en de provincie. In de stad is de groep tussen 25 en 44 jaar erg groot. De jongere leeftijdscategorieën tellen dan weer minder personen, met uitzondering van de allerjongsten tussen 0 en 4 jaar. In de rest van de provincie is dit anders. De grootste groep situeert zich tussen 40 en 50 jaar oud. Er zijn echter minder verschillen bij de jongere groepen. Voor zowel stad als provincie is het duidelijk dat de bevolking van EU-herkomst een jonger profiel heeft dan de bevolking met Belgische herkomst.

¹⁵ Hoewel er ook bij etnisch-culturele minderheden verschillen zijn in de verdeling tussen de geslachten komen die op termijn door geboorte opnieuw in evenwicht. Voor nieuwkomers laten we het kenmerk leeftijd achterwege aangezien we alleen gegevens hebben over de meerderjarige nieuwkomers. Wie graag meer informatie heeft over de verdeling in geslacht bij etnisch-culturele minderheden of de verdeling in leeftijd bij nieuwkomers kan dit opvragen via ssp@welzijn.provant.be of marlies.stubbe@prismavzw.be.

¹⁶ De figuren zijn niet op dezelfde schaal. Ze zeggen dus niets over verhoudingen tussen de herkomstgroepen, wel over de verhoudingen tussen de leeftijdscategorieën binnen elke groep.

¹⁷ Een mogelijke verklaring is dat de gegevens voor de bevolking van buitenlandse herkomst inboeten aan accuraatheid voor personen van 40 jaar en ouder. Waarschijnlijk onderschatten we hun aantal.

Figuur 6. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw
Data voor 1/1/2012

Etnisch-culturele minderheden met herkomst in niet-EU-landen zijn nog jonger. De piramides van de stad en provincie tonen veel gelijkenissen, maar er zijn ook enkele opvallende verschillen. Bij beide piramides is de top erg scherp¹⁸. De voet van de piramide is er ook groter dan de *buik* in de categorieën van 25 tot 35 jaar. Over het algemeen is het jonge profiel van deze bevolkingsgroep erg opvallend in vergelijking met de bevolking van Belgische en van EU-herkomst. In de stad Antwerpen zijn er in de groep 25- tot 35-jarigen iets meer mannen dan vrouwen, in de rest van de provincie is dit net omgekeerd. Verder vinden we in de stad minder personen in de leeftijdscategorieën tussen 10 en 24 jaar terwijl de jongste leeftijdsgroepen dan weer heel groot zijn.

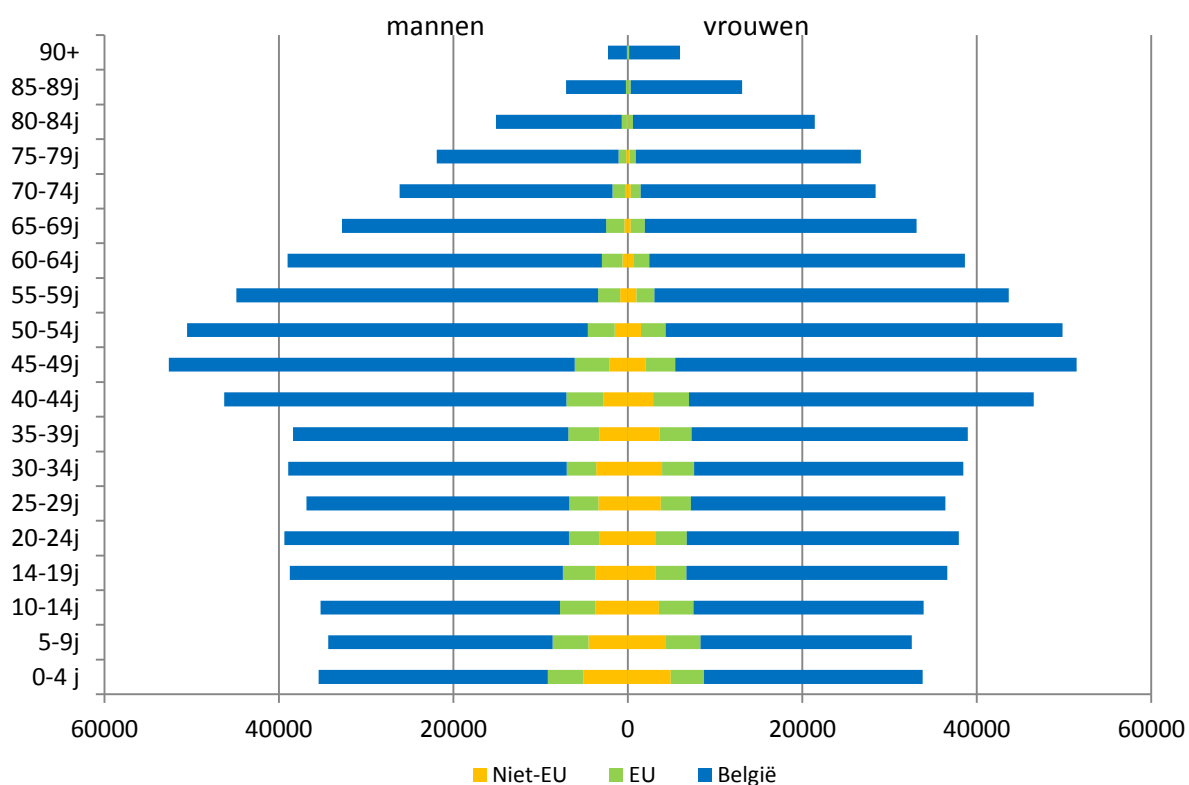
Belangrijk bij de interpretatie van deze gegevens is dat de figuren geen bevolkingsgroei tonen, maar de feitelijke situatie op 1 januari 2012. Dat betekent dat we geen toekomstprojectie maken, maar ook geen verklaring hebben voor de andere leeftijdsstructuur van de etnisch-culturele minderheden. Ligt die bij migratie of geboorte? Bovendien hebben we slechts voor personen tot 40 jaar goede gegevens over hun herkomst¹⁹. Waarschijnlijk onderschatten we bij de oudere bevolking het aantal personen van buitenlandse herkomst.

Hebben de etnisch-culturele minderheden een invloed op de totale leeftijdsstructuur van de bevolking? Zijn de verhoudingen verschillend naargelang de leeftijdscategorie? Voor het antwoord op deze vraag plaatsen we de piramides daarom in elkaar. In de provincie (zonder de stad Antwerpen) is het totale aandeel van de etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking 14%. Voor de stad is dit 43%. Die verhoudingen verschillen echter sterk naargelang de leeftijdscategorie. Volgende figuren illustreren dit.

¹⁸ De verklaring kan opnieuw gedeeltelijk liggen in een onderschatting van het aantal personen ouder dan 40 jaar.

¹⁹ *Vreemde herkomst* is een variabele die we zelf moeten toekennen in de databank. We moeten daarvoor in onze database zoeken naar de ouders van personen en teruggaan in de tijd. Voor personen tot 40 à 42 jaar vinden we doorgaans deze gegevens terug, maar voor oudere personen wordt dit moeilijker. Er is dus waarschijnlijk een ondervetegenwoordiging van personen van buitenlandse herkomst bij personen ouder dan 42 jaar. Zie voor meer uitleg ook bijlage 1.

Figuur 7. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht, provincie Antwerpen zonder stad

1.283.339 personen
 data op 1/1/2012
 BRON: Databank Steunpunt Sociale Planning Provincie Antwerpen, verwerking SSP en Prisma vzw

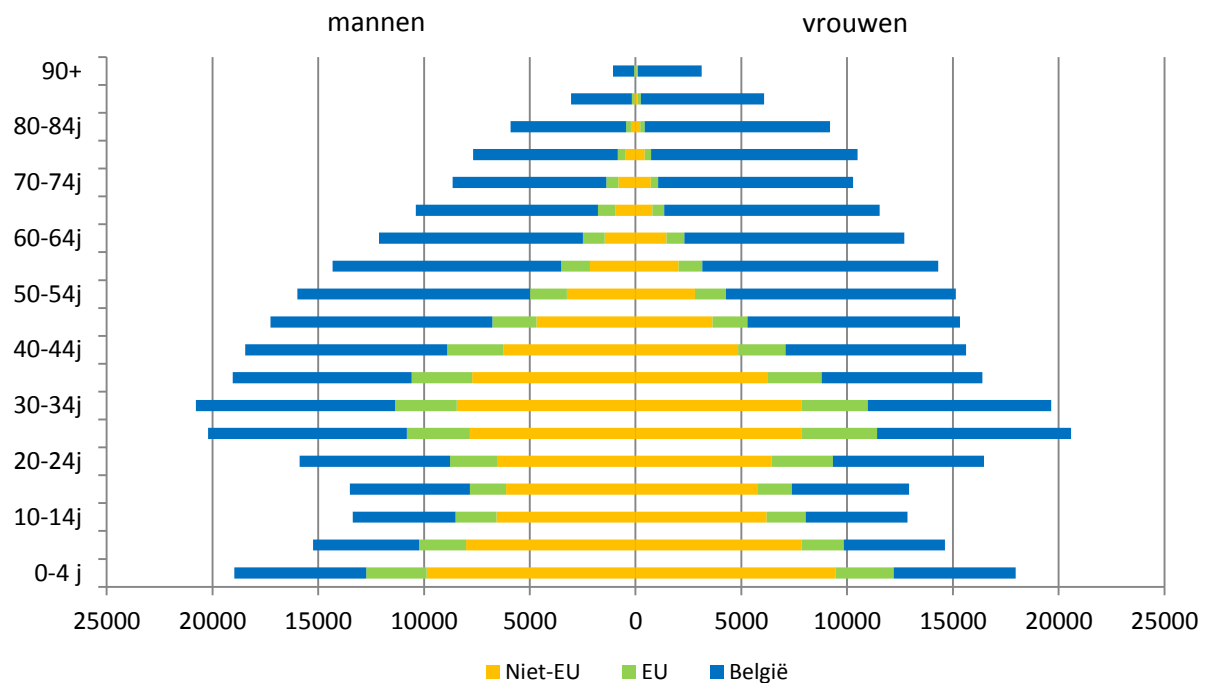
In de provincie (zonder de stad Antwerpen) verandert de totale leeftijdsstructuur van de bevolking door de etnisch-culturele minderheden. Ten opzichte van de bevolkingspiramide van de autochtone bevolking wordt de voet breder. Bij de kinderen en jongeren tot en met 24 jaar is 21% van buitenlandse herkomst. Bij de 0- tot 4-jarigen is dit 26%. Deze cijfers verschillen sterk van het gemiddelde van 14%. In de centrumsteden Turnhout en Mechelen is dit meer uitgesproken²⁰.

Tegelijkertijd kunnen we ook spreken van een *gekleurde vergrijzing*. Bij de 65+'ers behoort 5% tot de bevolking van buitenlandse herkomst. De bevolkingspiramide suggereert dat dit de komende jaren nog zal toenemen.

²⁰ De bevolkingspiramides van deze steden zijn beschikbaar op aanvraag via ssp@welzijn.provant.be of marlies.stubbe@prismavzw.be.

In de stad Antwerpen is de invloed van de etnisch-culturele minderheden op de totale leeftijdsstructuur enorm. Dat blijkt uit figuur 8.

Figuur 8. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht, stad Antwerpen

507.169 personen

Data op 1/1/2012

BRON: Databank Steunpunt Sociale Planning Provincie Antwerpen, verwerking SSP en Prisma vzw

In de stad Antwerpen is de totale leeftijdsstructuur helemaal anders dan die van de autochtone bevolking. Bij de kinderen en jongeren tot en met 24 jaar is 63% van buitenlandse herkomst. Bij de 0- tot 4-jarigen wordt dit 68% terwijl het gemiddelde 43% bedraagt. Bij de 65+'ers is 10% van buitenlandse herkomst. Dit aandeel zal in de toekomst alleen maar stijgen, zo suggereert althans deze bevolkingspiramide.

In zowel de stad als de provincie verandert de leeftijdsstructuur van de totale bevolking door de etnisch-culturele minderheden. Die hebben een jonger profiel dan de autochtone bevolking. In de stad Antwerpen is de invloed op het totaalbeeld enorm. Tegelijkertijd kunnen we ook een gekleurde vergrijzing verwachten.

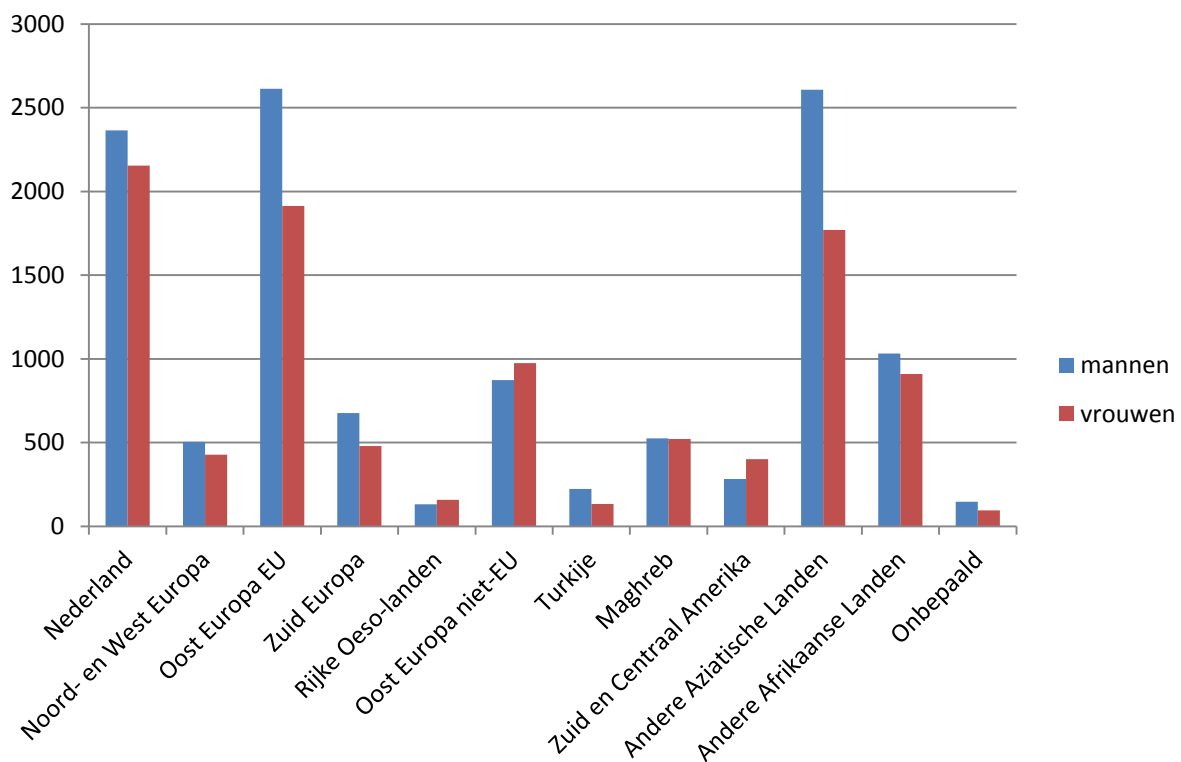
4.2. Geslacht: mannelijke en vrouwelijke migratiestromen bij nieuwkomers?

Er zijn gemiddeld meer mannen (55%) dan vrouwen (45%) bij de nieuwkomers. Bij de opsplitsing naar EU-versus niet-EU nationaliteit vinden we geen noemenswaardige verschillen.

Tussen de herkomstgroepen onderling zijn echter wel verschillen vast te stellen. Zo zijn de mannen nog sterker vertegenwoordigd bij de Oost-Europese EU-nieuwkomers (58%) en de Aziatische nieuwkomers (60%).

Bij de Maghrebijnse nieuwkomers zijn beide geslachten mooi verdeeld. Bij de nieuwkomers uit Oost-Europa niet-EU en Zuid- en Centraal-Amerika zijn de vrouwen dan weer in het overwicht (53% resp. 58%).

Figuur 9. Nieuwkomers naar nationaliteit (landengroepen) en geslacht, provincie Antwerpen zonder stad

21.918 personen
Data voor 1/1/2013
BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Prisma vzw

Er zijn wel degelijk eerder vrouwelijke en eerder mannelijke migratiestromen. Een mogelijke verklaring is het verschillend gebruik van migratiekanalen. Tussen migratiekanalen zijn er ook grote verschillen in de verdeling naar geslacht. Zo zijn gezinsherenigers vaker vrouw terwijl arbeidsmigranten en asielzoekers vaker man zijn.

SAMENVATTING

Waar we bij de bevolking van Belgische herkomst de vergrijzing zeer duidelijk in de cijfers zien, is dit (nog) niet zo voor de bevolking van buitenlandse herkomst. Tegelijkertijd is er wel sprake van een gekleurde vergrijzing, al is die nog relatief klein. De bevolking van buitenlandse herkomst versterkt de voet van de leeftijdspiramide van de totale bevolking en vormt zo een jong tegengewicht tegen de vergrijzing. Vooral bij de bevolking met niet-EU-herkomst tellen we meer kinderen en jongeren dan volwassenen.

In de stad Antwerpen tekent dit zich zeer duidelijk af, maar ook in de provincie is deze evolutie merkbaar. Hoe jonger de bevolking, hoe groter ook het aandeel van de bevolking van buitenlandse herkomst in het totaal. In de stad Antwerpen heeft 68% van de 0- tot 4-jarigen een buitenlandse herkomst. In de rest van de provincie is dat 25%.

Het is uit deze cijfers niet duidelijk in welke mate de jongere leeftijd van de bevolking van buitenlandse herkomst te verklaren is door de geboortecijfers, en/of door nieuwe migratie.

In welke mate zal dit zich in de toekomst verderzetten? Zal de jonge bevolking op termijn nog sterker verkleuren? Zullen zij een tegengewicht bieden tegen de vergrijzing? Hoe groot wordt de gekleurde vergrijzing?

Is de jongere leeftijdsstructuur van de etnisch-culturele minderheden een voornamelijk stedelijk fenomeen of zal dit zich in de toekomst doorzetten in de hele provincie?

Bij de nieuwkomers zien we een onderscheid tussen eerder mannelijke en eerder vrouwelijke migratiestromen. Bij nieuwkomers uit Azië en de Oost-Europese EU-landen vinden we meer mannen. Het omgekeerde is het geval bij nieuwkomers uit Zuid- en Centraal-Amerika en de Oost-Europese niet-EU-landen. Daar zijn de vrouwen in de meerderheid.

In welke mate is het migratiekanaal van nieuwkomers een verklarende factor voor deze verschillen? Welke motieven voor migratie kunnen aan de basis van deze verschillen liggen?

5. GEZINSSITUATIE

Wat is de positie van kinderen en jongeren binnen hun gezin? Zijn hier verschillen naargelang de herkomst? Wonen etnisch-culturele minderheden in etnisch gemengde gezinnen of niet? Zijn hier verschillen tussen de gemeenten?

We bekijken eerst de positie binnen het huishouden van 0-17 jarigen²¹. Daarna onderzoeken we de mate waarin huishoudens gemengd zijn.

5.1. Kinderen en jongeren naar herkomst en de gezinnen waarin zij opgroeien

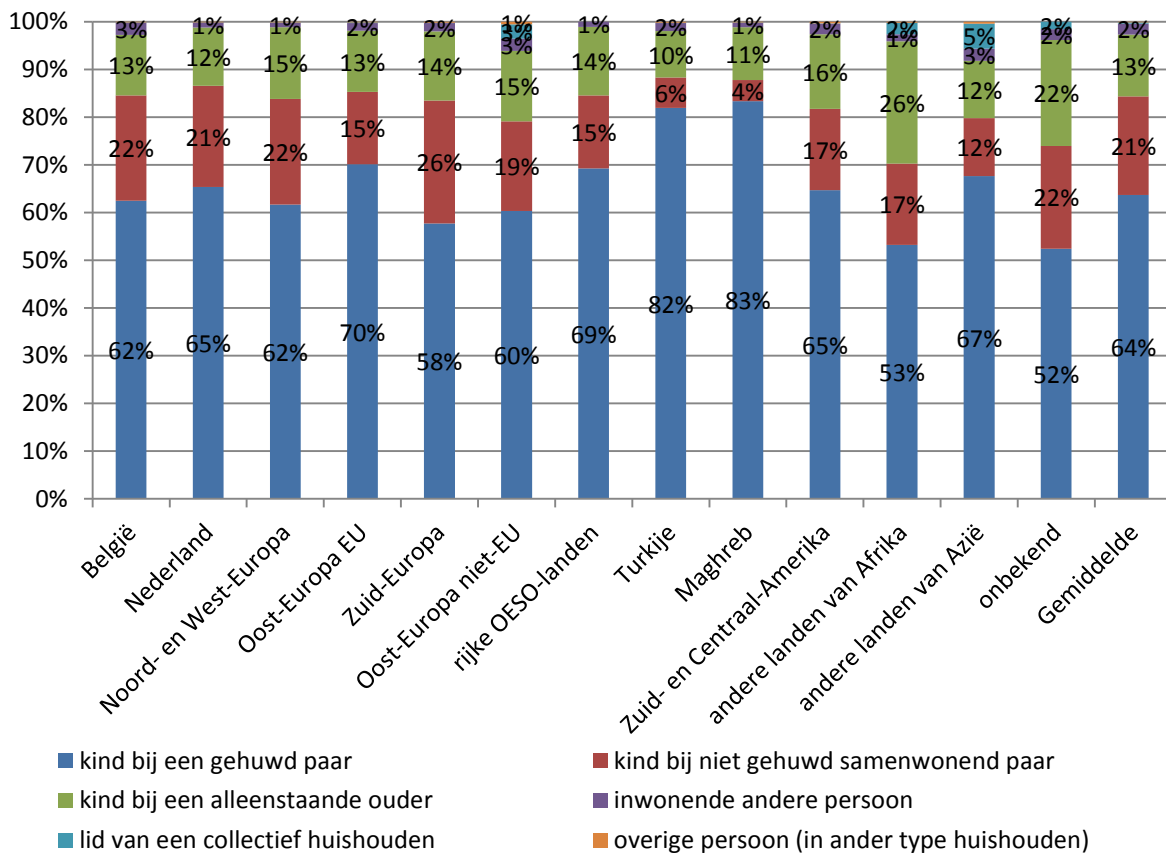
In welke gezinssituaties groeien kinderen en jongeren op? Welke verschillen zijn er naargelang hun herkomst? We belanden in deze paragraaf terug bij het individuele niveau. De herkomst is gelinkt aan het kind of de jongere en houdt geen rekening met de herkomst van andere leden van het huishouden.

5.1.1. Provincie Antwerpen zonder stad Antwerpen

In de provincie Antwerpen zonder stad waren er op 1 januari 2012 249.215 kinderen en jongeren. 64% van hen was kind bij een gehuwd paar. Nog eens 21% was kind bij een ongehuwd koppel. 13% van de kinderen en jongeren is kind bij een alleenstaande ouder en 2% is een inwonende andere persoon. In het totaalbeeld is het aantal kinderen dat lid is van een collectief huishouden of als *overige persoon* geregistreerd staat miniem. Figuur 10 toont dat de verschillen tussen landengroepen groot zijn.

²¹ Wie interesse heeft in de verschillen in types huishouden van de totale bevolking kan dit steeds opvragen via ssp@welzijn.provant.be of marlies.stubbe@prismavzw.be.

Figuur 10. Positie in het huishouden van 0- tot 17-jarigen naar herkomst van de kinderen en jongeren (landengroepen), provincie Antwerpen zonder stad

249.215 personen
 Data voor 1/1/2012
 BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw
 België: 190.608 personen

Nederland: 17.985 personen
 Noord- en West-Europa : 4.199 personen
 Oost-Europa EU: 2.996 personen
 Zuid-Europa: 3.074 personen
 Oost-Europa niet-EU: 5.581 personen
 Rijke Oeso-landen: 833 personen
 Turkije: 3.086 personen
 Maghreb: 9.617 personen
 Zuid- en Centraal-Amerika: 1.571 personen
 Andere landen van Afrika: 4.303 personen
 Andere landen van Azië: 5.051 personen
 Onbekend: 311 personen

Kinderen en jongeren met een herkomst in een EU-land zijn onderling niet erg verschillend wat huishoudenpositie betreft. De verdeling sluit over het algemeen aan bij het gemiddelde. Kinderen en jongeren met herkomst in Noord- en West-Europa zijn iets vaker dan gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder. Diegenen met herkomst in Oost-Europa EU zijn dan weer vaker kind bij een gehuwd koppel en minder vaak kind bij een niet gehuwd samenwonend paar.

Kinderen en jongeren die een herkomst hebben in niet-EU-landen verschillen vaker van het gemiddelde.

Diegenen met een herkomst in de Oost-Europese niet-EU-landen is het opvallend dat zij vaker lid zijn van een collectief huishouden (3% ten opzichte van een gemiddelde van 0,25%) en vaker dan gemiddeld een *overige persoon* in een ander type huishouden zijn (1% ten opzichte van gemiddeld 0,19%).

Kinderen en jongeren met herkomst in de rijke OESO-landen zijn vaker dan gemiddeld kind bij een gehuwd koppel en minder vaak kind bij een niet gehuwd koppel.

Kinderen van Turkse en Maghrebijnse herkomst zijn veel vaker dan gemiddeld kind bij een gehuwd koppel: het gaat om respectievelijk 82% en 83% van de kinderen en jongeren, ten opzichte van een gemiddelde van 64%. Zij zijn vooral veel minder vaak kind bij een niet gehuwd koppel en slechts iets minder dan gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder.

Kinderen met herkomst in Zuid- en Centraal-Amerika hebben vaker dan gemiddeld een alleenstaande ouder (16%) en zijn minder vaak kind bij een niet gehuwd koppel.

Kinderen en jongeren van Afrikaanse herkomst zijn dubbel zo vaak als gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder (26% van de 0- tot 17-jarigen in deze groep). Ook is 2% van hen lid van een collectief huishouden. Dat is acht keer meer dan het gemiddelde van 0,25%. Zij zijn heel wat minder dan gemiddeld kind bij een gehuwd koppel.

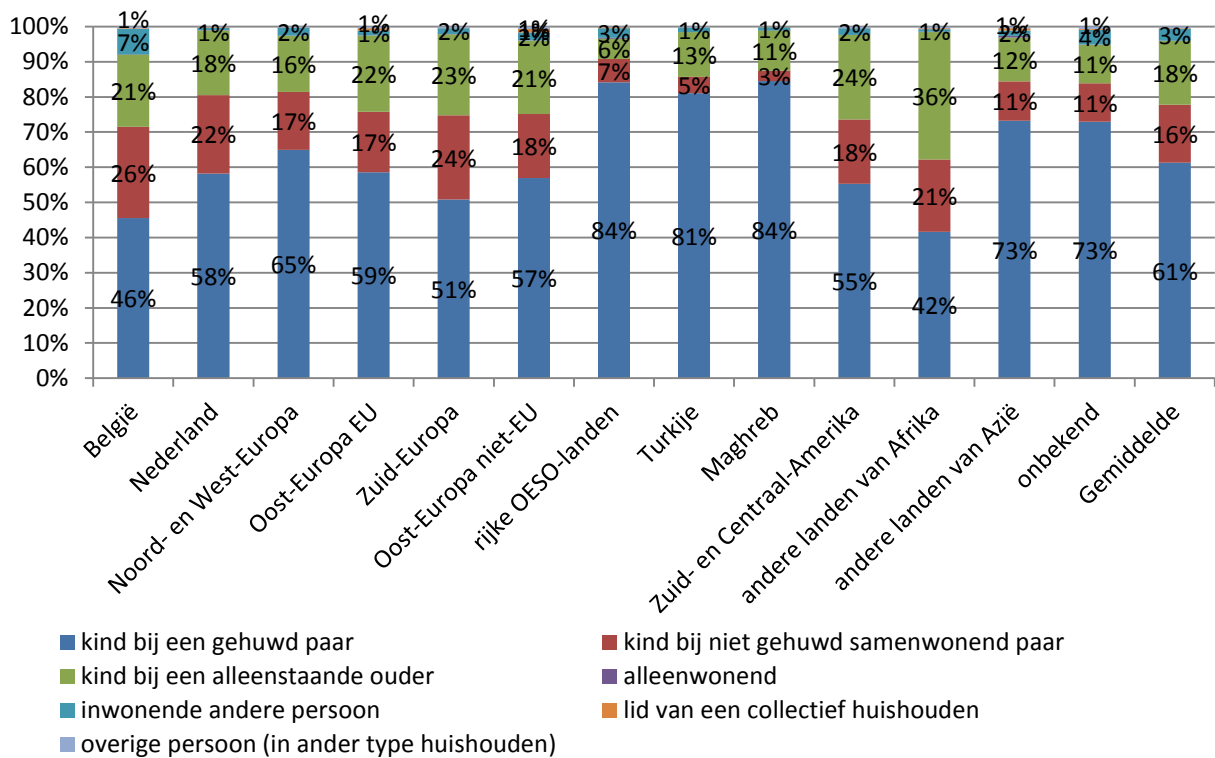
Kinderen en jongeren van Aziatische herkomst sluiten wat betreft huishoudenpositie grotendeels aan bij het gemiddelde. Grote uitzondering is echter dat 5% van hen lid is van een collectief huishouden. Dat is 20 maal meer dan gemiddeld bij 0- tot 17-jarigen.

Kinderen en jongeren met herkomst in de Oost-Europese niet-EU-landen, Afrikaanse en Aziatische landen zijn dus veel vaker dan gemiddeld lid van een collectief huishouden. De vraag stelt zich in welke mate de opvangcentra voor asielzoekers en lokale opvanginitiatieven hier een rol spelen. Deze groepen zijn vaker dan gemiddeld ingeschreven in het wachtregister (zie ook hoofdstuk 6).

5.1.2. Stad Antwerpen

Op 1 januari 2012 telden we in de stad Antwerpen 108.437 kinderen en jongeren tussen 0 en 17 jaar. 61% van hen was kind bij een gehuwd koppel, 16 % bij een ongehuwd koppel. 18% was kind bij een alleenstaande ouder en nog eens 3% was een *inwonende andere persoon*. Het aandeel kinderen dat lid was van een collectief huishouden of een *overige persoon* in een ander type huishouden was, is miniem. De opsplitsing naar landengroepen toont aan dat er zowel binnen de EU- als de niet-EU herkomstgroepen grote verschillen zijn.

Figuur 11. Positie in het huishouden van 0- tot 17-jarigen naar herkomst van de kinderen en jongeren (landengroepen), stad Antwerpen

108.437 personen
 Data voor 1/1/2012
 BRON: Rijksregister, Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

België: 37.381 personen
 Nederland: 5.635 personen
 Noord- en West-Europa : 3.459 personen
 Oost-Europa EU: 3.970 personen
 Zuid-Europa: 2.505 personen
 Oost-Europa niet-EU: 6.666 personen
 Rijke Oeso-landen: 1.537 personen
 Turkije: 6.617 personen
 Maghreb: 23.441 personen
 Zuid- en Centraal-Amerika: 1.634 personen
 Andere landen van Afrika: 6.861 personen
 Andere landen van Azië: 7.375 personen
 Onbekend: 866 personen

Kinderen en jongeren van Nederlandse herkomst wonen iets minder vaak dan gemiddeld bij een gehuwd koppel en vaker dan gemiddeld bij een niet gehuwd koppel. De kinderen en jongeren met Noordwest-Europese herkomst zijn dan weer vaker kind bij een gehuwd koppel, minder vaak kind bij een alleenstaande ouder. De kinderen en jongeren met Oost-Europese EU-herkomst en van Zuid-Europese herkomst zijn vaker dan gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder (respectievelijk 22% en 23% ten opzichte van een gemiddelde van 18%). Daar staat tegenover dat zij minder vaak kind zijn bij een gehuwd paar. Van de kinderen uit de Oost-Europese EU-landen is ook 1% lid van een collectief huishouden.

Voor de Oost-Europese niet-EU-landen schommelen de cijfers rond het gemiddelde. Wel zijn er minder kinderen bij een gehuwd koppel, terwijl er zich, in relatieve termen, meer kinderen en jongeren bevinden in de minder vaak voorkomende categorieën. 1% is lid van een collectief huishouden, 2% is een inwonende andere persoon en nog eens 1% behoort tot een ander huishoudtype.

Voor de kinderen en jongeren met herkomst in de rijke OESO-landen, Turkije en de Maghreb-landen valt op hoe vaak zij kind zijn van een gehuwd koppel. Het gaat om maar liefst 84% en 81% van alle kinderen en jongeren in deze groepen. Zij zijn allen heel wat minder vaak dan gemiddeld kind bij een niet gehuwd koppel. Bij de Maghreb-landen vinden we hier ook het laagste cijfer van alle landengroepen. Slechts 3% van deze kinderen en jongeren groeit op bij een niet gehuwd koppel. Er zijn in de drie groepen ook heel wat minder kinderen en jongeren die opgroeien bij een alleenstaande ouder. Hier zijn het de rijke OESO-landen waar we het laagste cijfer van de hele figuur vinden.

Kinderen en jongeren uit Zuid- en Centraal-Amerika en uit de andere Afrikaanse landen zijn veel vaker dan gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder. Het gaat om respectievelijk 24% en 36% van alle kinderen en jongeren uit deze groep. Het cijfer voor de andere Afrikaanse landen is hier zelfs het dubbele van het gemiddelde. Daar staat tegenover dat zij veel minder vaak dan gemiddeld kind zijn bij gehuwde ouders.

Kinderen en jongeren uit de Aziatische landen zijn dan weer vaker dan gemiddeld kind bij een gehuwd paar (73%) en vooral minder vaak kind bij een niet gehuwd stel. 1% van hen woont echter ook nog in een collectief huishouden.

5.2. Gemengde en niet-gemengde huishoudens

Woont de bevolking in de provincie Antwerpen in gezinnen die etnisch-cultureel divers zijn? Zijn er veel gemengde huishoudens?

Personen met een Belgische herkomst wonen weinig in een gemengd huishouden. In de stad Antwerpen gaat het om 7% van de autochtone bevolking, in de rest van de provincie wordt dit 4% van de bevolking. De bevolking met een buitenlandse herkomst woont echter vaker in gemengde gezinnen. Het kan dan gaan om gezinnen waar ook een persoon van Belgische herkomst woont dan wel om gezinnen die naar herkomst gemengd zijn samengesteld, maar waar geen persoon van Belgische herkomst aanwezig is.

We moeten twee belangrijke nuances maken bij deze gegevens. Ten eerste betreft het gegevens op een individueel niveau, maar worden ze gerangschikt op een collectief kenmerk. Indien gezinnen veel personen tellen, zullen zij het cijfer van het type huishouden doen stijgen. Ten tweede worden ook alleenstaanden genoteerd als een niet-gemengd gezin.

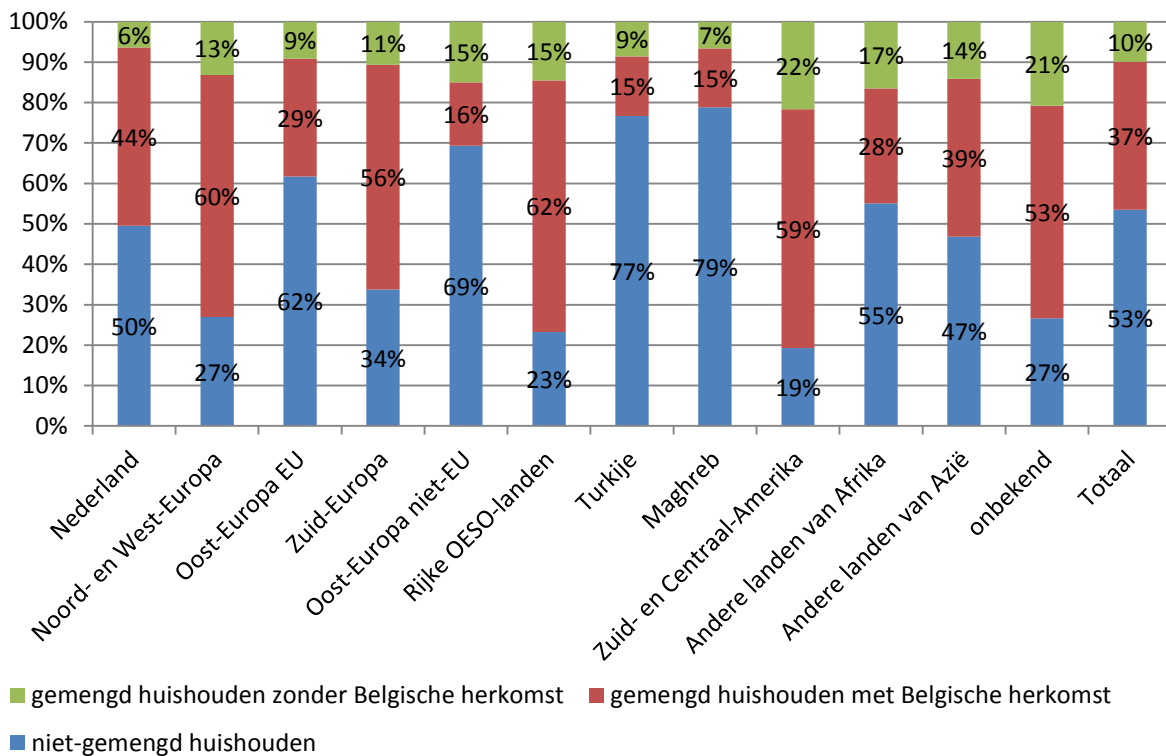
5.2.1. Provincie Antwerpen zonder stad Antwerpen

Iets meer dan de helft van de bevolking van buitenlandse herkomst woont in een homogeen huishouden. D.w.z. dat alle personen in het gezin dezelfde herkomst hebben. 37% van de bevolking van buitenlandse

herkomst woont in een gemengd huishouden waar ook minstens één persoon van Belgische herkomst woont. 10% woont in een gemengd huishouden, zonder persoon van Belgische herkomst.

Figuur 12 toont de verschillen tussen de landengroepen.

Figuur 12. Bevolking van buitenlandse herkomst naar gemengd en niet-gemengd huishouden, provincie Antwerpen zonder stad

178.548 personen
 Data voor 1/1/2012
 BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

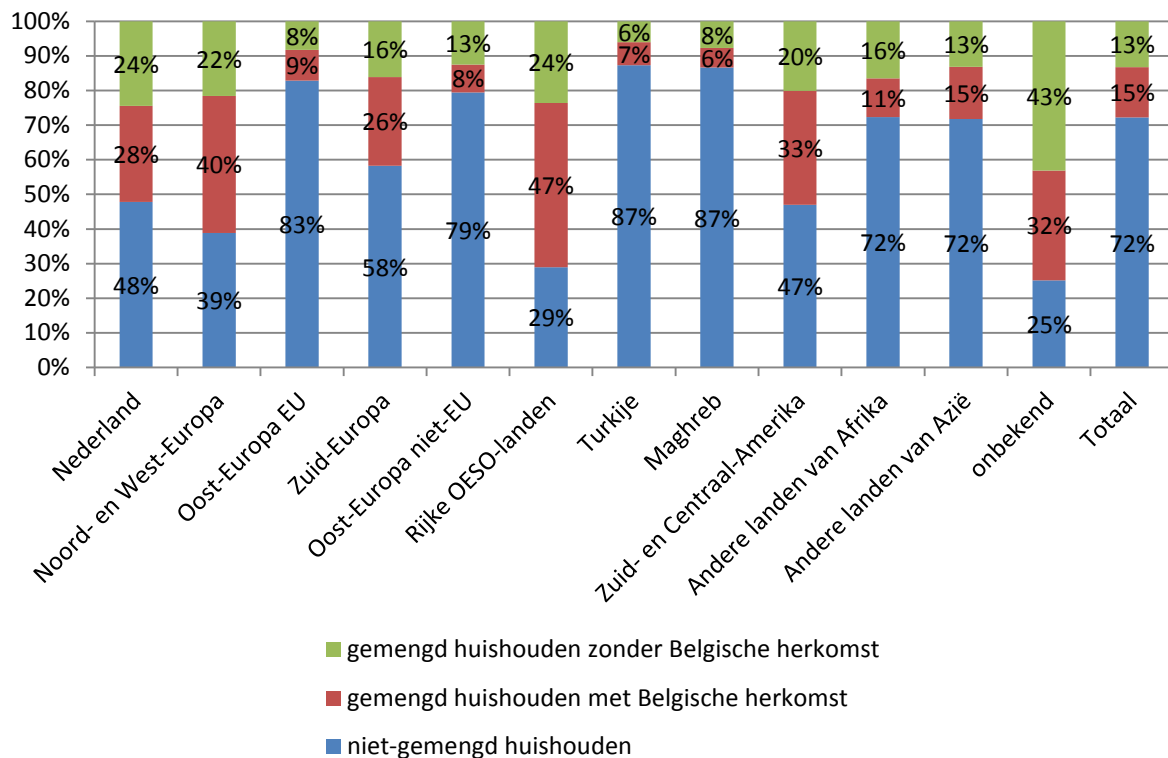
Personen met een Turkse of Maghrebijnse herkomst wonen veel vaker dan gemiddeld in een etnisch-cultureel homogeen gezin. Dit geldt ook voor personen met een herkomst in de Oost-Europese EU-landen en Oost-Europese niet-EU-landen. Personen met herkomst in de rijke OESO-landen, Noord- en West-Europa, Zuid-Europa en Zuid- en Centraal-Amerika wonen dan weer vaker dan gemiddeld samen met minstens één persoon van Belgische herkomst. Personen uit Zuid- en Centraal-Amerika, Afrika, Azië, Oost-Europa niet-EU en de rijke OESO-landen zijn vaker lid van een gemengd huishouden waar geen enkele persoon een Belgische herkomst heeft.

5.2.2. Stad Antwerpen

In de stad Antwerpen woont 72% van de bevolking van buitenlandse herkomst in een huishouden waar iedereen dezelfde herkomst heeft. Slechts 15% van de Antwerpenaren woont in een huishouden met minstens

één persoon van Belgische herkomst en minstens één persoon van buitenlandse herkomst. 13% woont in een gezin met gemengde herkomstlanden zonder een persoon van Belgische herkomst. In de stad Antwerpen woont de bevolking van buitenlandse herkomst gemiddeld dus minder gemengd dan in de rest van de provincie.

Figuur 13. Bevolking van buitenlandse herkomst naar gemengd en niet-gemengd huishouden, stad Antwerpen

216.275 personen
 Data voor 1/1/2012
 BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

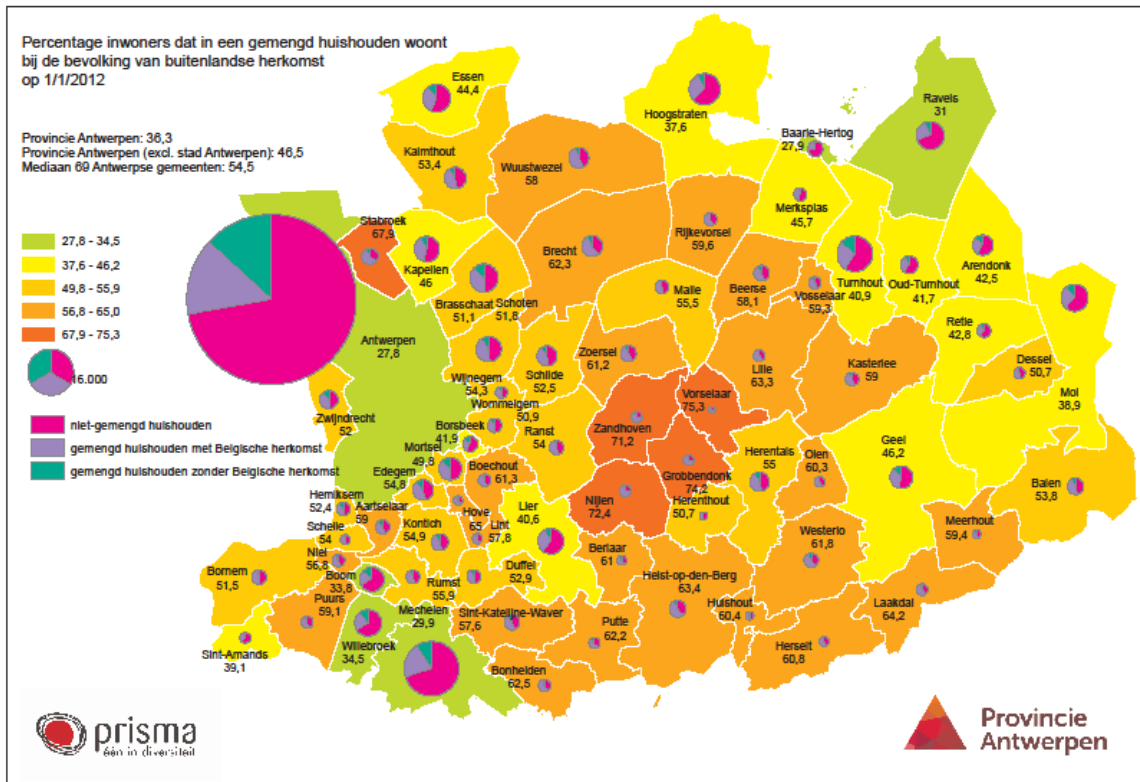
We vinden in de stad dezelfde verschillen tussen herkomstgroepen, maar de verschillen tekenen zich scherper af. Personen met een Turkse, Maghrebijnse, Oost-Europese EU en niet-EU-herkomst wonen vaker dan gemiddeld in een homogeen samengesteld huishouden. Personen met herkomst in Nederland, Noord- en West-Europa, Zuid-Europa, de rijke OESO-landen en Zuid- en Centraal-Amerika wonen veel vaker dan gemiddeld in een gemengd huishouden waar minstens één persoon een Belgische herkomst heeft. Personen met herkomst in Nederland, Noord- en West-Europa, de rijke OESO-landen en Zuid- en Centraal-Amerika wonen bovendien vaker dan gemiddeld in een gemengd huishouden waar geen enkele persoon een Belgische herkomst heeft.

5.2.3. Gemengde huishoudens geografisch

De bevolking van buitenlandse herkomst woont in vergelijking met de bevolking van Belgische herkomst veel vaker in een gemengd huishouden, dit zowel in de stad Antwerpen als in de rest van de provincie.

Er zijn echter vele verschillen tussen de gemeenten, zoals kaart 7 aantoont.

Kaart 7. Etnisch-culturele minderheden naar (niet-)gemengd huishouden

394.823 personen

Data voor 1/1/2013

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

Het valt op dat veel gemeenten die een hoog percentage hebben in het algemeen slechts een procentueel kleine bevolking van buitenlandse herkomst hebben (vergelijk met kaart 1 in hoofdstuk 3). Dit staat in tegenstelling tot de klassieke migratiegemeenten die veel etnisch-culturele minderheden tellen en vaak een integratiedienst hebben (Mechelen, Turnhout, Willebroek, Boom, Turnhout, Geel, Mol, Lier en Antwerpen²²). In die gemeenten vinden we eerder weinig mensen die in een gemengd huishouden wonen. Betekent dit dat er in die klassieke migratiegemeenten sterke gemeenschappen bestaan waarbij partners elkaar binnen de gemeenschap vinden? Of is het net omgekeerd? Begint etnisch-culturele diversiteit in de andere gemeenten

²² De gemeenten waar al decennia een grote bevolking van buitenlandse herkomst woont. Veel van deze gemeenten hebben een integratiedienst. Daarnaast hebben ook een aantal niet-klassieke migratiegemeenten onlangs een integratiedienst opgericht zoals Mortselt en Heist-op-den-Berg.

met etnisch-cultureel gemengde relaties? Is dit een verklaring voor het feit dat we in die gemeenten veel vaker een naar herkomstlanden gefragmenteerde bevolking van buitenlandse herkomst terugvinden?

SAMENVATTING

De gezinssituatie van kinderen en jongeren verschilt sterk naargelang hun herkomst. Kinderen en jongeren met roots in Turkije, de Maghreb landen en de rijke OESO-landen zijn vaak kind bij gehuwde ouders. In de stad Antwerpen zijn deze kinderen en jongeren minder vaak kind bij alleenstaande ouders, in de provincie Antwerpen is dit niet zo. Voor zowel stad als provincie geldt dat er in deze landengroepen weinig kinderen en jongeren bij niet-gehuwde ouders opgroeien.

Kinderen en jongeren met herkomst in Zuid- en Centraal-Amerika en in de Afrikaanse landen zijn veel vaker dan gemiddeld kind bij een alleenstaande ouder. In de stad Antwerpen zijn ook kinderen van Zuid-Europese en Oost-Europese EU-herkomst iets vaker kind bij een alleenstaande ouder.

In de provincie (zonder de stad Antwerpen) zijn kinderen en jongeren met herkomst in Aziatische, Afrikaanse en Oost-Europese niet-EU-landen vaker lid van een collectief huishouden. Spelen opvanginitiatieven voor asielzoekers hier een rol in?

Welke zijn de verklaringen voor deze verschillen in gezinssamenstelling? Verschillen in opvattingen over het gezinsleven kunnen aan de basis liggen. Maar ook de scholingsgraad van de ouders en hun socio-economische positie kunnen gerelateerd zijn aan de samenstelling van het huishouden.

De mate waarin de bevolking in gemengde huishoudens woont, verschilt sterk naargelang hun herkomst, maar ook naargelang hun woonplaats. Personen van Belgische herkomst wonen het minst vaak in een gemengd huishouden, gevolgd door de bevolking van Turkse en Maghrebijnse herkomst. Personen met herkomst in de rijke OESO-landen, Noord- en West-Europa, Zuid- Europa en Zuid- en Centraal-Amerika wonen vaker dan gemiddeld samen met minstens één persoon van Belgische herkomst. Personen uit Zuid- en Centraal-Amerika, Afrika, Azië, Oost-Europa niet-EU en de rijke OESO-landen zijn vaker lid van een gemengd huishouden waar geen enkele persoon een Belgische herkomst heeft. In de stad Antwerpen wonen etnisch-culturele minderheden gemiddeld minder vaak gemengd dan in de rest van de provincie. Het omgekeerde is het geval voor de bevolking van Belgische herkomst.

Over de hele provincie valt op dat in de klassieke migratiegemeenten meer etnisch-cultureel homogene gezinnen te vinden zijn. In de andere gemeenten wonen etnisch-culturele minderheden vaker in een gemengd huishouden, voornamelijk in huishoudens waar ook minstens één persoon van Belgische herkomst is. De gemengde huishoudens waaieren dus uit over de provincie. Het opvallende is dat de etnisch-culturele diversiteit in deze gemeenten ook meer gefragmenteerd is. We vinden er doorgaans geen prominente gemeenschappen terug. Het percentage van de etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking is er in het algemeen ook laag. Zijn beide fenomenen met elkaar verbonden?

6. VERBLIJFSSITUATIE

Hoe is de verblijfssituatie van etnisch-culturele minderheden? Welke groepen hebben een stabiel verblijf? Voor welke groepen is het verblijf minder zeker? Hoe zit dit bij nieuwkomers? Via welke kanalen migreren zij? Maken sommige nieuwkomers meer gebruik van bepaalde migratiekanalen? Zijn er linken met kenmerken als leeftijd en geslacht?

Via de registratie in de administratieve registers (bevolkingsregister, vreemdelingenregister en wachtregister) proberen we de verblijfssituatie van etnisch-culturele minderheden in kaart te brengen.

Voor nieuwkomers gebruiken we telkens het eerste verblijfsstatuut om ons een antwoord te bieden op de vragen naar de wijze van migratie enerzijds en het huidige verblijf anderzijds²³.

6.1. Etnisch-culturele minderheden naar administratief register

Elke persoon die legaal in België woont, wordt ingeschreven in een administratief register van zijn gemeente. Afhankelijk van de criteria nationaliteit en verblijfsstatuut worden burgers ingeschreven in het bevolkingsregister, vreemdelingenregister of wachtregister. Daarnaast zijn er nog vier minder frequent gebruikte registers die we niet apart bestuderen. Door de etnisch-culturele minderheden te vergelijken naargelang de administratieve registers waarin zij zijn ingeschreven, krijgen we een beeld van de stabiliteit van hun verblijf in België.

Personen met de Belgische nationaliteit zijn steeds ingeschreven in het bevolkingsregister²⁴. Daarin zijn eveneens de gevestigde vreemdelingen ingeschreven. Zij beschikken over een permanent verblijfsstatuut. Vreemdelingen met een verblijf voor meer dan drie maanden worden ingeschreven in het vreemdelingenregister. Zij hebben echter geen permanent verblijfsstatuut. Asielzoekers worden ingeschreven in het wachtregister. Zij kampen met veel onzekerheid over hun verblijf in België. Voor een overzicht van de registers, evenals de verblijfsstatuten en nationaliteiten die er onder vallen, zie bijlage 4.

In de provincie (zonder de stad Antwerpen) is 97% van de bevolking ingeschreven in het bevolkingsregister en 3% in het vreemdelingenregister. In het wachtregister zijn 4.325 personen ingeschreven. Zij vertegenwoordigen slechts een erg kleine groep in de totale bevolking. Ook in de stad Antwerpen is het overgrote merendeel van de bevolking ingeschreven in het bevolkingsregister (87%), maar het aandeel personen in het vreemdelingenregister is er 11%. 4.756 personen zitten er in het wachtregister.

²³ Aan het verblijfsstatuut zijn veel rechten en plichten verbonden, bv. het al dan niet mogen werken als werknemer of zelfstandige. Het eerste verblijfsstatuut is een relatief goede indicator van het uiteindelijke verblijfsstatuut. Voor alle nieuwkomers in de periode 2010-2012 had 89% aan het einde van deze periode nog steeds hetzelfde verblijfsstatuut. Voor 10% telden we in deze periode 2 verblijfsstatuten, 1% van de nieuwkomers had in deze periode 3 of meer statuten.

²⁴ Toch vonden we onder de personen van Belgische herkomst nog 33 personen die in het vreemdelingenregister of in een ander register zijn ingeschreven. Dit kan verklaard worden doordat we bij de operationalisering van de variabele *vreemde herkomst* 208 personen als van Belgische herkomst klasseerden, terwijl hun huidige nationaliteit niet-Belgisch was. Toelichting bij de operationalisering van de gegevens uit het Rijksregister en de toekenning van de variabele *herkomst* kan je krijgen via ssp@welzijn.provant.be en marlies.stubbe@prismavzw.be.

Tabel 1. Bevolking naar administratief register, stad Antwerpen en provincie Antwerpen zonder stad

Register	provincie Antwerpen zonder stad		stad Antwerpen	
	Aantal personen	% van totaal	Aantal personen	% van totaal
Bevolkingsregister	1245924	97%	443417	87%
Vreemdelingenregister	32260	3%	57583	11%
Wachtregister	4325	0%	4756	1%
Andere registers	830	0%	1413	0%
Totaal	1283339	100%	507169	100%

Data voor 1/1/2012

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

Het verschil tussen stad en provincie is grotendeels te verklaren door de verschillende samenstelling van de bevolking van buitenlandse EU-herkomst. Het zijn voornamelijk de personen met herkomst in de Oost-Europese EU-landen die vaker ingeschreven zijn in het vreemdelingenregister. In de stad Antwerpen maken zij 27% uit van alle personen met EU-herkomst, terwijl dit in de provincie slechts 11% is²⁵.

In de stad en de provincie is telkens een even groot aandeel van de bevolking van niet-EU herkomst ingeschreven in het bevolkingsregister (respectievelijk 73% en 74%). In de provincie is daarnaast 21% ingeschreven in het vreemdelingenregister, in de stad is dit 24%. 3% van de bevolking met niet-EU-herkomst in de stad is ingeschreven in het wachtregister, in de provincie stijgt dit naar 5%. Het gaat respectievelijk om 4.592 en 4.318 personen.

Voor de bevolking van EU-herkomst zien we dus grote verschillen tussen stad en provincie, terwijl dit niet zo is voor de bevolking van niet-EU herkomst.

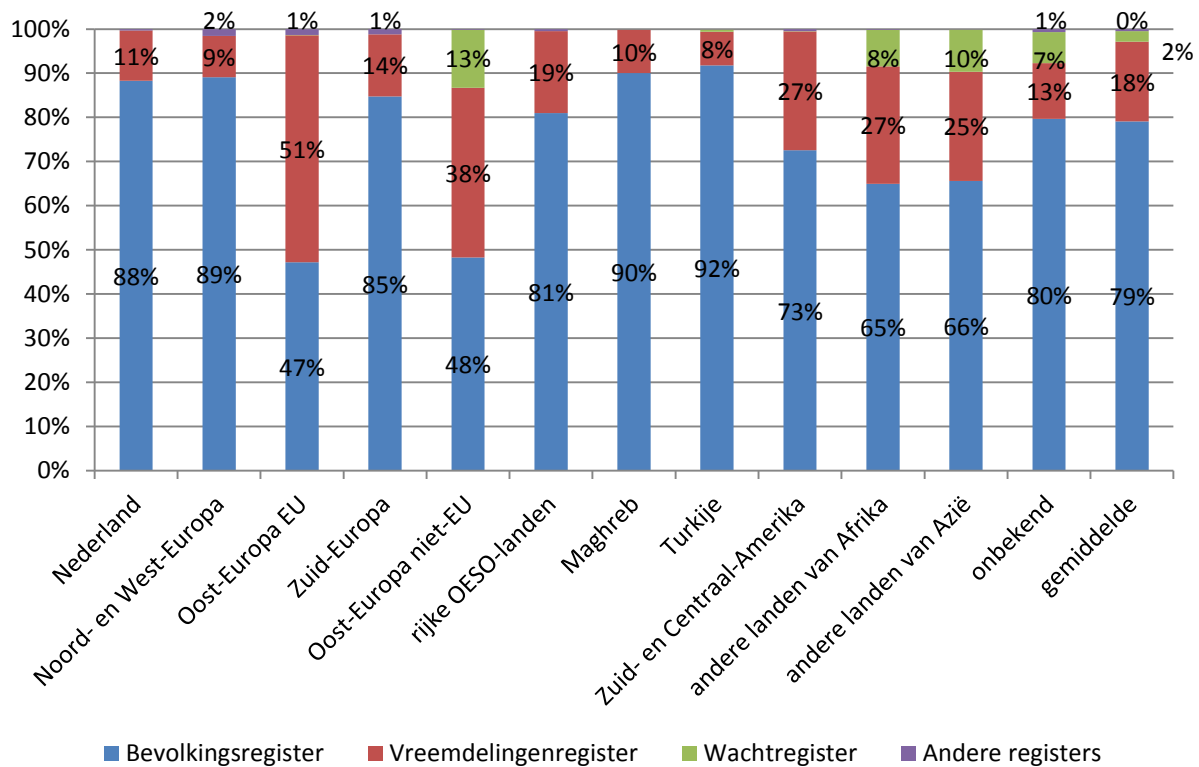
Hebben de verschillen tussen stad en provincie te maken met de verschillende aanwezigheid van herkomstgroepen? Of moeten we op zoek naar een andere mogelijke verklaring?

6.1.1. Provincie Antwerpen zonder de stad Antwerpen

Binnen de EU-landen hebben de meeste landengroepen hoge cijfers voor het bevolkingsregister. Dat duidt op een stabiele verblijfssituatie. Uitzondering zijn de Oost-Europese EU-landen. Meer dan de helft van de personen in deze groep is ingeschreven in het vreemdelingenregister. Is de meer recente migratie uit Oost-Europa hier een verklaring voor?

²⁵ Dat komt door het cijfermatige overwicht van de personen van Nederlandse herkomst binnen de EU-groep in de provincie.

Figuur 14. Bevolking van buitenlandse herkomst naar landengroep en administratief register, provincie Antwerpen zonder stad

Totaal 178.546 personen

Data voor 1/1/2012

BRON: Rijksregister, verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen en Prisma vzw

Nederland: 64461 personen

Noord- en West-Europa: 14.242 personen

Oost-Europa EU: 10.899 personen

Zuid-Europa: 9.627 personen

Oost-Europa niet-EU: 14.857 personen

Rijke Oeso-landen: 2.443 personen

Maghreb: 23.896 personen

Turkije: 8.573 personen

Zuid- en Centraal- Amerika: 3.921 personen

Andere landen van Afrika: 10.221 personen

Andere landen van Azië: 14.398 personen

Onbekend: 1010 personen

Bij de niet-EU landen zijn er grotere verschillen tussen de landengroepen. Bij de bevolking van Maghrebijnse en Turkse herkomst zijn 9 op de 10 personen ingeschreven in het bevolkingsregister. De cijfers voor personen met herkomst in de rijke Oeso-landen liggen rond het gemiddelde. De Zuid- en Centraal- Amerikaanse landengroep is vaker ingeschreven in het vreemdelingenregister, maar heeft nauwelijks personen ingeschreven in het wachtregister. Voor al deze groepen vinden we dus een relatief stabiele verblijfsituatie.

De bevolking met herkomst in de Aziatische en Afrikaanse landen daarentegen heeft een minder stabiele verblijfsituatie. Zij zijn vier tot vijf keer vaker dan gemiddeld ingeschreven in het wachtregister. Ook vinden we telkens een meer dan gemiddeld aandeel personen in het vreemdelingenregister terug. Voor deze

landengroepen kunnen we stellen dat zij een relatief onzekere verblijfssituatie hebben ten opzichte van de andere landengroepen.

De bevolking met herkomst in de Oost-Europese niet-EU-landen tot slot heeft de meest onzekere verblijfssituatie. Niet alleen is 38% van deze groep ingeschreven in het vreemdelingenregister, bovendien is ook 13% ingeschreven in het wachtregister voor asielzoekers.

6.1.2. Stad Antwerpen

In de stad Antwerpen vinden we gelijkaardige verschillen tussen de landengroepen. Daarom tonen we de figuur niet meer. Voor de EU-landen valt op dat zij vaker dan in de provincie hoog scoren in het vreemdelingenregister. Vooral bij de Oost-Europese EU-groep valt dit op. Maar liefst 61% van deze mensen is ingeschreven in het vreemdelingenregister. Dat is bijna vier keer meer dan gemiddeld.

Bij personen met herkomst in de niet-EU-landen zijn er meer verschillen. De Turkse en Maghrebijnse groep heeft in de stad, evenals in de provincie, doorgaans een sterk verankerd verblijfsstatuut. Ook de bevolking met herkomst in de rijke Oeso-landen en in Zuid- en Centraal-Amerika is vaak ingeschreven in het bevolkingsregister.

Mensen met een Afrikaanse en Aziatische herkomst zien we minder vaak dan in de provincie ingeschreven in het wachtregister, maar wel vaker in het vreemdelingenregister. Over het algemeen hebben deze groepen in de stad dus ook een relatief onstabiele verblijfssituatie.

Net als in de rest van de provincie hebben personen met herkomst in de Oost-Europese niet-EU landen de meest onzekere verblijfssituatie. Slechts de helft van hen is ingeschreven in het bevolkingsregister.

6.2. Het eerste verblijfsstatuut van nieuwkomers

We onderzoeken het verblijfsstatuut op het moment van de eerste import van de data in de databank. Meestal is dit de verblijfsstatus zoals bij de eerste aankomst in België²⁶. De eerste verblijfsstatus vertelt ons het meeste over de kanalen die nieuwkomers gebruiken om naar België te migreren. De meeste nieuwkomers behouden hun eerste verblijfsstatuut. Hierdoor is het eerste verblijfsstatuut ook een vrij goede indicator van de verblijfssituatie aan het einde van onze bestudeerde periode (1 januari 2013).

²⁶ Er zijn twee uitzonderingen: (1) erkend vluchtelingen / personen met subsidiaire bescherming hadden in principe bij aankomst in België de status van asielzoeker. Zij verkregen nog vóór hun gegevens geïmporteerd werden, hun erkenning. In heel uitzonderlijke gevallen gaat het om personen die als vluchteling erkend werden in het buitenland, bv. in een vluchtelingenkamp van de Verenigde Naties, en die o.w.v. internationale afspraken naar België komen. Pas enkele maanden na hun aankomst in België worden hun gegevens geïmporteerd in de databank. (2) Onder het verblijfsstatuut *geregulariseerd* vallen mensen die de regularisatieprocedure doorlopen hebben. Meestal woonden deze mensen eerder al in de provincie, in een precair of onwettig verblijf. Maar door hun regularisatie komen zij voor de eerste maal (of opnieuw) in de administratieve registers van de gemeente terecht. Daardoor is hun eerste verblijfsstatus bij import in onze databank *geregulariseerd*.

In de Couleur Locale 2013 hebben we de opdeling van verblijfsstatuten in categorieën herbekeken. De belangrijkste aanpassingen t.o.v. editie 2012 vinden we bij de EU-migratie, de asielzoekers en de nieuwe categorie studenten. Sommige categorieën vallen ook uiteen in subcategorieën. In bijlage 4 wordt de opdeling uitgebreid toegelicht.

Het **migratiekanaal** is de wijze waarop / de reden waarom iemand migreert. Als asielzoeker, als gezinshereniger, als werknemer, ... Sinds de nieuwe migraties vanaf de jaren '90 zijn die migratiekanalen sterk veranderd. Bovendien blijkt migratiekanaal veel bepalender voor concrete levensomstandigheden dan het traditionele criterium nationaliteit / land van herkomst²⁷.

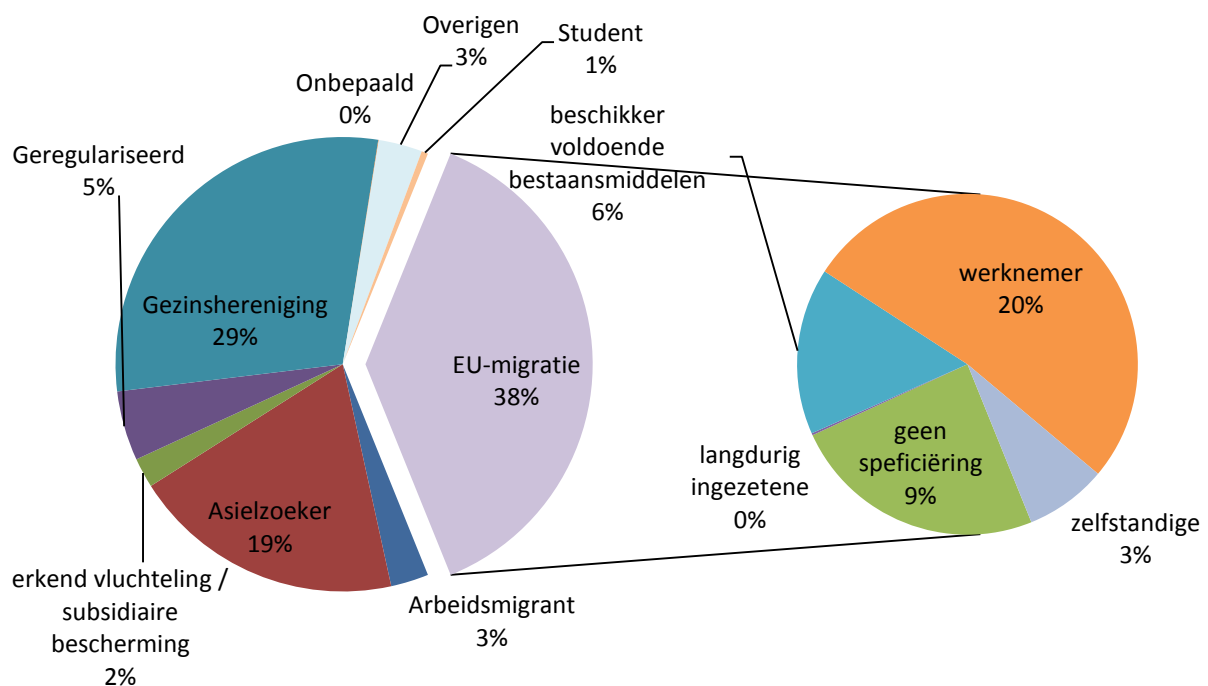
Het **verblijfsstatuut** is daaraan gekoppeld. Op basis van de reden van migratie wordt een verblijfsstatuut toegekend. Het verblijfsstatuut van een vreemdeling is bepalend voor zijn rechten en plichten en voor de mogelijkheden om zich in België te integreren.

Door het eerste verblijfsstatuut van nieuwkomers te onderzoeken, weten we enerzijds meer over hun redenen van migratie. Anderzijds krijgen we een zicht op hun huidige levenssituatie.

6.2.1. Algemeen

Onderstaande figuur toont de nieuwkomers naar hun eerste verblijfsstatuut. Het linker taartdiagram toont alle nieuwkomers samen. Het rechter toont de opdeling binnen de EU-migratie²⁸.

Figuur 15. Nieuwkomers naar eerste verblijfsstatuut

21.918 personen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

²⁷ VERTOVEC, S., "Super-diversity and its implications" in *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 30, Nr. 6, November 2007, pp. 1024-1054.

²⁸ Met EU-migratie doelen we op nieuwkomers die gebruik maken van de EU-regelgeving inzake het vrij verkeer van personen, werknemers en diensten. Het gaat niet alleen om personen met een EU-nationaliteit. Ook nieuwkomers uit IJsland, Noorwegen en Liechtenstein kunnen hier onder vallen. Bovendien maken niet alle EU-burgers gebruik van EU-migratie. Velen zijn immers gezinshereniger.

De drie belangrijkste migratiekanalen zijn EU-migratie, gezinshereniging en de asielprocedure. 38% van de nieuwkomers is EU-migrant. 20% van hen is werknemer. Maar ook beschikkers van voldoende bestaansmiddelen (6%) en zelfstandigen (3%) vormen een niet onbelangrijk aandeel in de totale migratie. Het merendeel van de EU-migranten is afkomstig uit Nederland (40%) en Oost-Europa (41%). Nederland, Polen en Roemenië zijn dan ook de belangrijkste herkomstlanden van deze nieuwkomers, gevolgd door Portugal en Spanje.

Gezinsherenigers vertegenwoordigen 29% van alle nieuwkomers. Ze komen uit alle uithoeken van de wereld. Nederland, de Maghreblanden, de Aziatische landen en de Oost-Europese EU-landen vertegenwoordigen het grootste aantal gezinsherenigers. Als we de nationaliteiten apart bekijken, komen gezinsherenigers vooral uit Nederland, Marokko, Roemenië, Polen en Turkije. In de top-10 van de gezinsherenigers vinden we verder ook de herkomstlanden Thailand, Suriname, Ghana, China en Rusland terug.

Asielzoekers vormen 19% van alle nieuwkomers, erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden 2%. De helft van hen heeft een nationaliteit van de Aziatische landen. De Afrikaanse landen en de Oost-Europese niet-EU-landen zijn ook grote groepen. De belangrijkste nationaliteiten zijn dan ook Afghanistan, Irak en Rusland, gevolgd door Kosovo, Guinea, Armenië, Pakistan, Congo en Syrië.

Geregulariseerde nieuwkomers (1085 personen of 5%) zijn dan weer meer gefragmenteerd naar nationaliteit. Een grote groep is afkomstig uit Armenië, gevolgd door de nieuwkomers uit Rusland, Marokko, Servië, Iran, Oekraïne, Georgië, Kazachstan, Congo en Bosnië. Eén vijfde van deze geregulariseerde nieuwkomers woont in Mechelen.

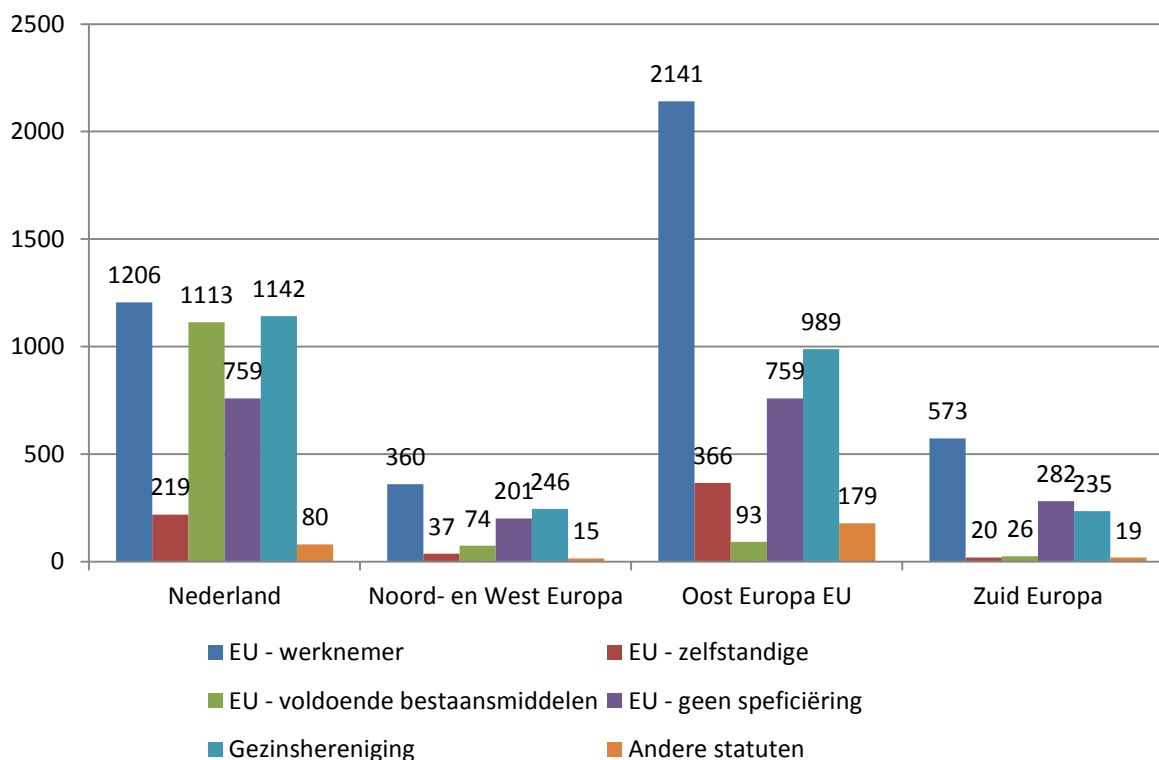
Arbeidsmigranten zijn voornamelijk afkomstig uit de Aziatische landen, met Indië en de Filippijnen op kop. Het gaat hier echter slechts om 590 nieuwkomers.

6.2.2. Verschillen tussen nationaliteiten

We maken nu de omgekeerde beweging. Gebruiken nieuwkomers uit bepaalde landen vaker het ene dan wel het andere verblijfsstatuut? Is er met andere woorden een verschillend gebruik van migratiekanalen? De keuze voor een bepaald migratiekanaal is voor veel nieuwkomers niet vrij, maar afhankelijk van hun nationaliteit. Ook beroep en familierelaties spelen mee.

Per landengroep gaan we na welke het eerste verblijfsstatuut van de nieuwkomers is. Voor de nieuwkomers met een EU-nationaliteit ziet de verdeling eruit zoals in figuur 16.

Figuur 16. Nieuwkomers uit EU-landen naar nationaliteit (landengroep) en eerste verblijfsstatuut, provincie Antwerpen zonder stad

11.143 personen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

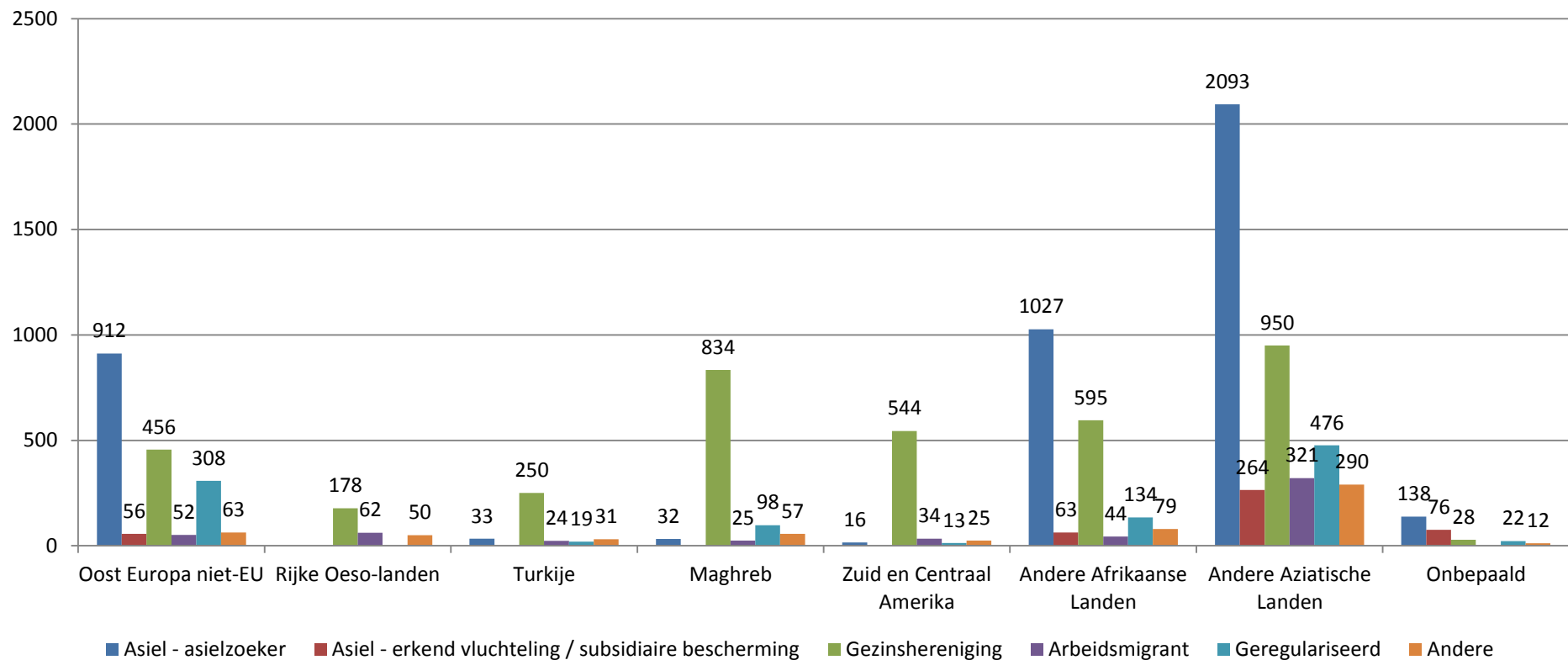
Nieuwkomers uit Nederland (in totaal 4.519) zijn voornamelijk EU-migranten (3.299 of 73% van de Nederlandse nieuwkomers). Binnen de EU-migratie vallen vooral de werknemers (1.206 nieuwkomers of 26%) op, evenals de nieuwkomers die over voldoende bestaansmiddelen beschikken (1.113 personen of 24%)²⁹. Daarnaast is gezinshereniging een belangrijk migratiekanaal: 1.142 Nederlandse nieuwkomers of 25% was gezinshereniger.

Ook de nieuwkomers uit Oost-Europa EU (in totaal 4.527) maken voornamelijk gebruik van de EU-migratie (3.360 of 74% van alle Oost-Europese EU-nieuwkomers). Het merendeel van hen is werknemer (2.141 of 47%), maar ook zelfstandigen zijn niet onbelangrijk (366 of 8%). Gezinshereniging is het tweede belangrijke migratiekanaal goed voor 989 personen of 21% van de Oost-Europese EU-migranten.

Voor de Zuid-Europese nieuwkomers (1.155 nieuwkomers) zien we hetzelfde beeld: 78% (901 personen) is EU-migrant, 20% (235 personen) is gezinshereniger. Zuid-Europeanen zijn echter heel wat minder vaak zelfstandige dan de Oost-Europeanen. Nieuwkomers uit Noord- en West-Europa (933 personen) zijn voornamelijk EU-werknemer en gezinshereniger.

²⁹ Nieuwkomers die beschikken over voldoende bestaansmiddelen hebben ofwel een inkomen uit een ander EU-land (in casu vermoedelijk vooral Nederland) ofwel een ander inkomen bv. een pensioen. Zij moeten ook een eigen ziekteverzekering kunnen voorleggen. Vermoedelijk gaat het hier om grensarbeiders en gepensioneerden.

Figuur 17. Nieuwkomers uit niet-EU-landen naar nationaliteit (landengroep) en eerste verblijfsstatuut, provincie Antwerpen zonder stad

10.784 personen
Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

Bij de nieuwkomers uit de Oost-Europese niet-EU-landen (in totaal 1.847 personen) is bijna de helft asielzoeker in procedure (912 personen of 49%). Daarnaast is 17% van hen (308 personen) geregulariseerd en 25% (456 personen) is gezinshereniger. Een gelijkaardig beeld vinden we bij de nieuwkomers uit de Afrikaanse landen (1.942 personen). 53% is asielzoeker (1.027 personen), 31% is gezinshereniger (595 personen) en 7% is geregulariseerd (134 personen). Hetzelfde geldt in grote lijnen voor de Aziatische nieuwkomers (4376 personen). 48% is asielzoeker (2.077 personen), 22% gezinshereniger (950 personen), 11% werd geregulariseerd (476 personen). Opvallend verschil met de twee vorige groepen is echter dat 7% arbeidsmigrant is (321 personen) en nog eens 6% erkend vluchteling is of subsidiaire bescherming geniet (262 personen).

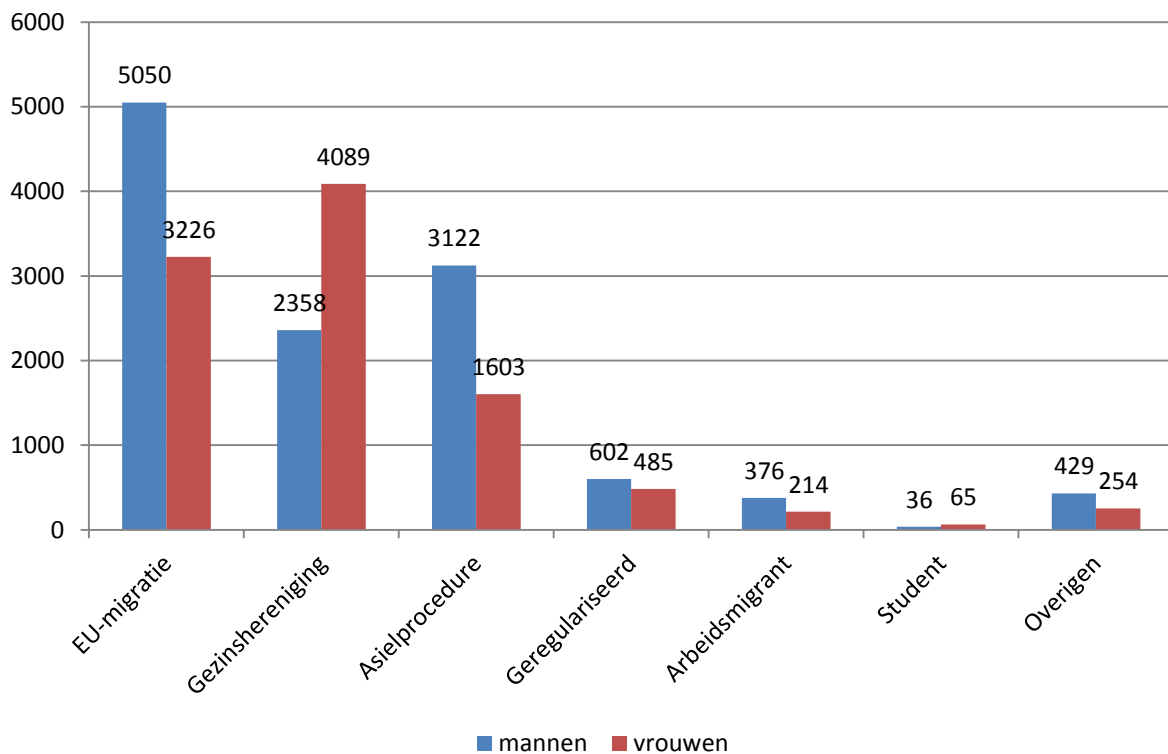
Voor nieuwkomers uit de Maghreb-landen, Turkije en Zuid- en Centraal-Amerika is gezinshereniging het belangrijkste migratiekanaal. Bij de migranten uit de Maghreb-landen (1046 nieuwkomers) is 80% gezinshereniger (834 personen), nog eens 9% is geregulariseerd (98 personen). Hetzelfde beeld vinden we bij nieuwkomers uit Zuid- en Centraal-Amerika (683 nieuwkomers). Zij zijn ook voornamelijk gezinshereniger (80% of 544 personen). 8% is echter asielzoeker (54 personen). Ook de Turkse nieuwkomers (357 personen) zijn voornamelijk gezinsherenigers (70% of 250 personen). 9% van hen is asielzoeker, 7% is arbeidsmigrant en 5% is geregulariseerd, maar het gaat over erg kleine absolute aantallen.

6.2.3. Verschillen in geslacht

Gemiddeld is 54,7% van de nieuwkomers man en 45,3% vrouw. Deze verdeling is echter niet dezelfde over de verschillende verblijfsstatuten. Sommige migratiekanalen zijn duidelijk eerder mannelijk, bij andere zijn vrouwen dan weer in de meerderheid. Figuur 18 toont de verdeling in absolute cijfers³⁰.

³⁰ Personen met een onbepaald verblijfsstatuut (9 personen) lieten we buiten beschouwing.

Figuur 18. Nieuwkomers naar eerste verblijfsstatuut en geslacht, 2010-2013, provincie Antwerpen zonder stad

21.909 personen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

Bij arbeidsmigratie (64%), asielmigratie (66%) en EU-migratie (61%) is de meerderheid van de nieuwkomers man. Ook de nieuwkomers met een overig (63%) of onbepaald (67%) verblijfsstatuut zijn voornamelijk mannen. Bij geregulariseerden vinden we eveneens meer mannen terug (55%), maar daar benadert het cijfer het gemiddelde.

Gezinsherenigers daarentegen zijn in de meerderheid vrouwen (63%), ook studenten (64%) tellen meer vrouwen. Deze cijfers zijn des te opvallender, omdat vrouwen over het totaal van de nieuwkomers slechts 45% uitmaken.

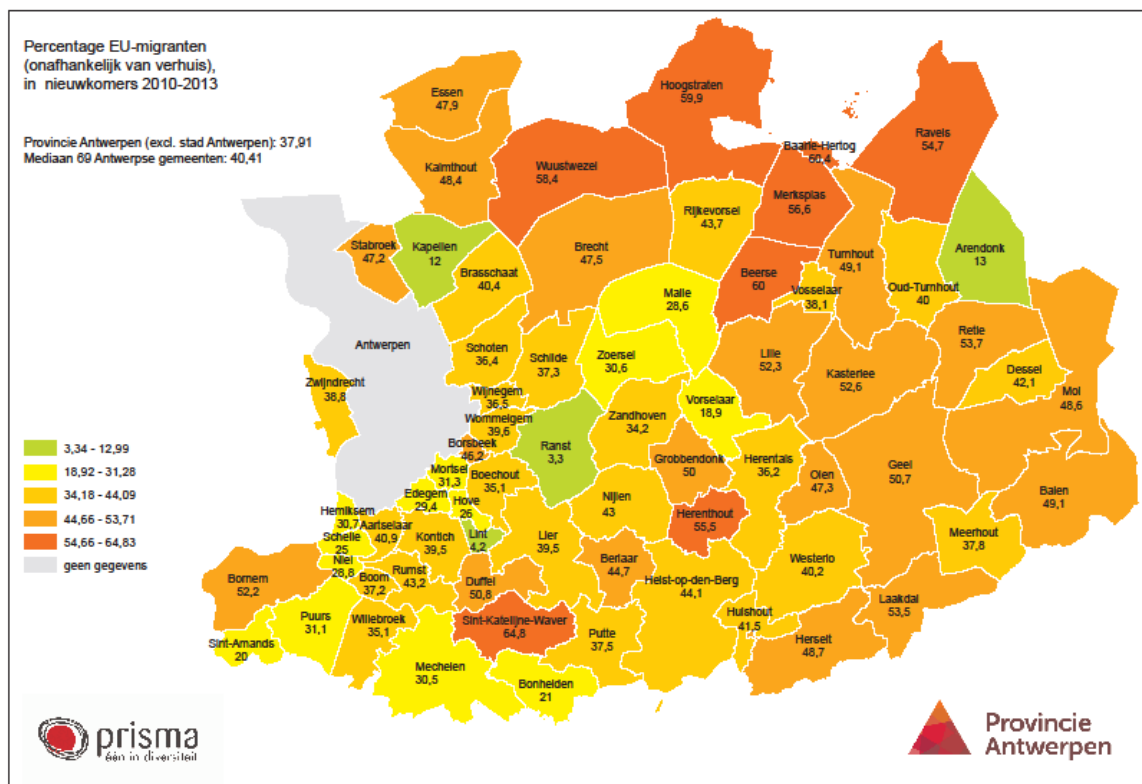
6.2.4. Geografische verschillen

Vestigen nieuwkomers met het ene verblijfsstatuut zich op andere plaatsen dan nieuwkomers met een ander statuut? Voor arbeidsmigranten uit niet-EU-landen lijkt dit vanzelfsprekend. Hun verblijfsvergunning is doorgaans immers afhankelijk van een plaats van tewerkstelling. Ook asielzoekers zijn voor hun vestiging verbonden aan de opvangstructuren. Hoe zit het met de andere verblijfsstatuten? Kunnen we hier patronen in ontdekken?

Volgende kaarten tonen voor nieuwkomers per verblijfsstatuut de eerste plaats van vestiging in de provincie Antwerpen. De kaarten tonen het percentage van elk verblijfsstatuut, maar houden geen rekening met mogelijke verhuisbewegingen³¹. De nieuwkomers die gebruik maken van de asielprocedure behandelen we in een aparte paragraaf.

De EU-migranten zijn nieuwkomers die gebruik maken van de Europese regelgeving op het vrij verkeer van personen, werknemers en diensten. 38% van alle nieuwkomers is EU-migrant (8.276 personen). Er zijn echter gemeenten met een veel hoger percentage EU-migranten.

Kaart 8. Percentage EU-migranten in het totaal aantal nieuwkomers

8.276 personen

Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

EU-migranten vestigen zich overal in de provincie. In gemeenten met een opvangcentrum voor asielzoekers vinden we de kleinste percentages terug. In een aantal gemeenten is het aandeel EU-migranten opvallend hoog: Sint-Katelijne-Waver (65%), Herenthout (56%), Beerse (60%) en grensgemeenten Merksplas (57%), Baarle-Hertog (60%), Hoogstraten (60%), Wuustwezel (58%) en Ravels (55%). Voor de grensgemeenten ligt de verklaring gedeeltelijk in het aantal Nederlandse nieuwkomers. Eerder zagen we echter al dat er in deze

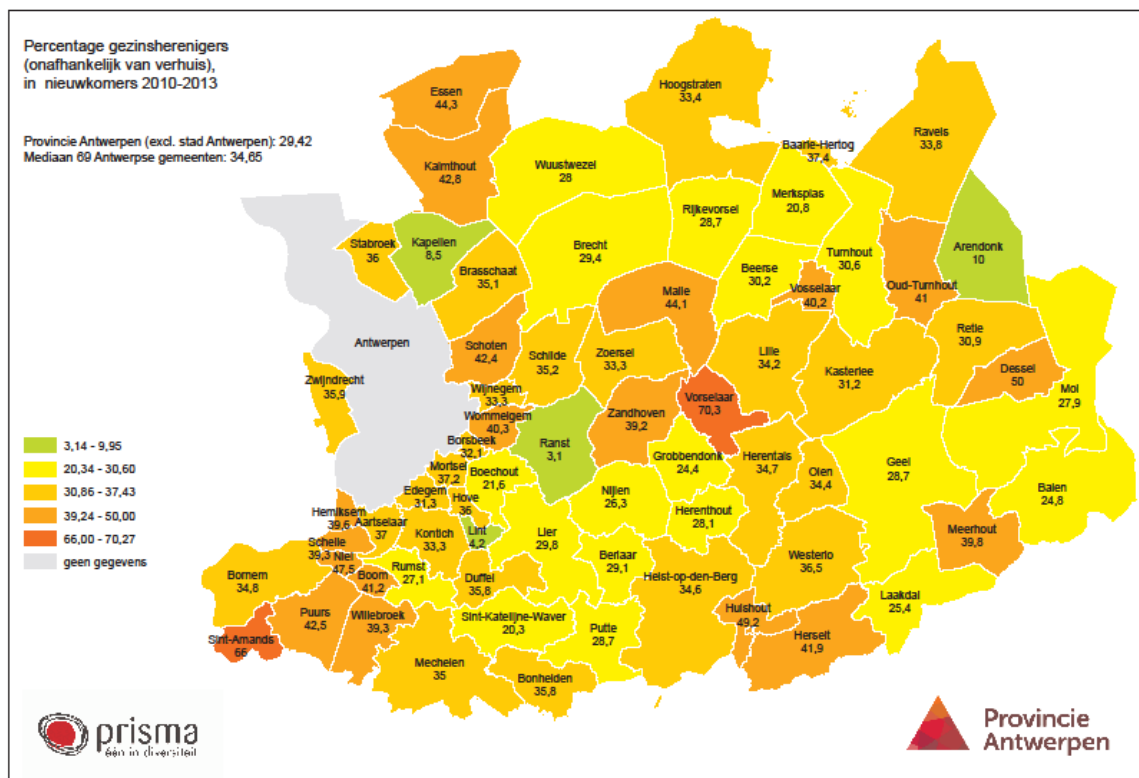
³¹ Noot: Deze kaarten tonen ons welk het profiel van de nieuwkomers in elke gemeente is, niet de absolute aantallen. Een klein percentage kan verklaard worden door een groot aantal nieuwkomers met een ander verblijfsstatuut. Een hoog percentage kan betekenen dat de totale groep nieuwkomers in de gemeente klein is.

grensgemeenten ook veel Oost-Europese EU-nieuwkomers waren. Zeker voor Hoogstraten en Merksplas kan dit een verklaring zijn voor het hoge aantal EU-migranten. Voor Sint-Katelijne-Waver en Herenthout denken we dat de verklaring voor het hoge percentage kan liggen in de tuinbouwactiviteiten en de Zuid-Europese bevolking die er reeds langer aanwezig is.

In de hele regio Oostelijke Kempen, van Turnhout tot Lanaken, vinden we ook meer dan gemiddelde cijfers terug. Min of meer de helft van alle nieuwkomers is er EU-migrant.

Gezinsherenigers maken 29% uit van alle nieuwkomers (6.447 personen). In de meeste gemeenten schommelt dit percentage rond het gemiddelde. Grote uitzondering zijn de gemeenten met een opvangcentrum voor asielzoekers waar het percentage heel wat lager ligt. In Vorselaar (70% van alle nieuwkomers) en in Sint-Amands (66%) liggen de percentages heel wat hoger dan gemiddeld:

Kaart 9. Percentage gezinsherenigers in het totaal aantal nieuwkomers

6.447 personen

Data voor 1/1/2013

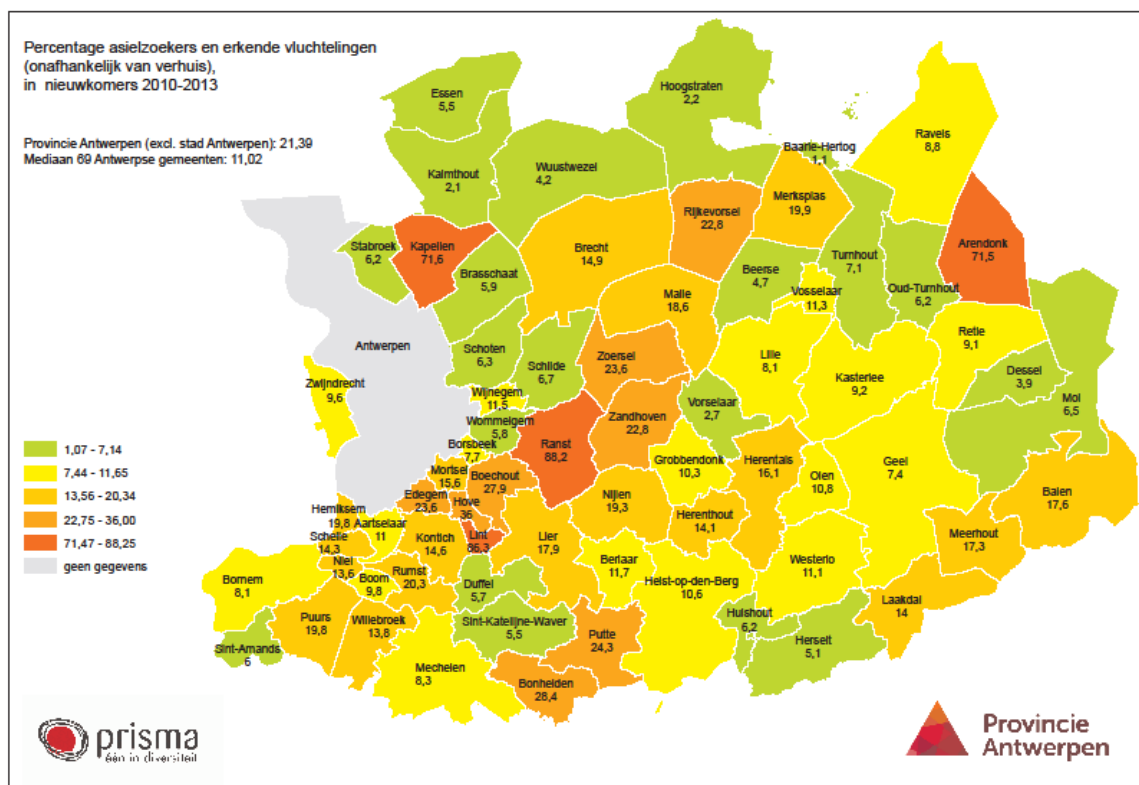
BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

Ook in Essen, Kalmthout, Schoten, Wommelgem, de Rupelgemeenten tussen Hemiksem en Willebroek, Malle, Zandhoven, Vorselaar, Oud-Turnhout, Herselt, Hulshout, Meerhout en Dessel vinden we hoge cijfers. Met uitzondering van Essen en Kalmthout gaat het in al deze gemeenten, ook in Vorselaar en Sint-Amands, over

minder dan 50 nieuwkomers. In Essen en Kalmthout gaat het echter over respectievelijk 281 en 121 gezinsherenigers.

Voor asielzoekers en erkende vluchtelingen vinden we hoge percentages in de gemeentes met een opvangcentrum voor asielzoekers. Verder toont de kaart dat de asielzoekers en erkende vluchtelingen verspreid wonen over de provincie:

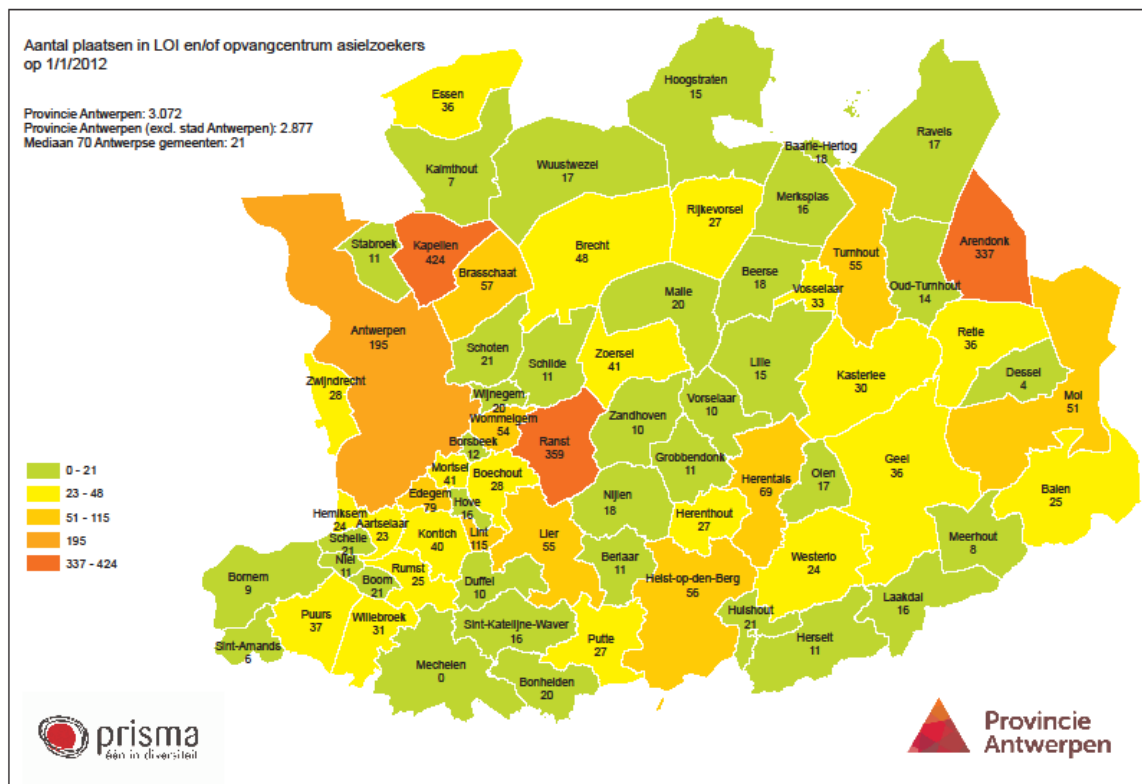
Kaart 10. Percentage asielzoekers en erkende vluchtelingen / personen met subsidiaire bescherming in totaal aantal nieuwkomers

Gemiddeld is 21% van de nieuwkomers asielzoeker of erkend vluchteling / subsidiair beschermd. In de gemeentes met een opvangcentrum voor asielzoekers ligt dit percentage, zoals verwacht, heel wat hoger. 71 tot 88% van alle nieuwkomers is er asielzoeker. Verder vinden we hoge percentages in gemeentes die over het algemeen niet zo veel nieuwkomers verwelkomen. Onder andere Hove, Zoersel, Putte, Bonheiden en Zandhoven bevinden zich in deze situatie. Omgekeerd is het aandeel asielzoekers in Turnhout, Mechelen en Boom dan weer lager dan gemiddeld, evenals in Essen en Hoogstraten.

Kaart 11 met daarop het aantal plaatsen in een lokaal opvanginitiatief of in een opvangcentrum voor asielzoekers brengt gedeeltelijk een verklaring. De kaart overlapt gedeeltelijk met de vorige twee kaarten.

Kaart 11. Aantal plaatsen in een lokaal opvanginitiatief of opvangcentrum voor asielzoekers op 1/1/2012

Data voor 1/1/2012
BRON: Fedasil, verwerking Prisma vzw en provincie Antwerpen

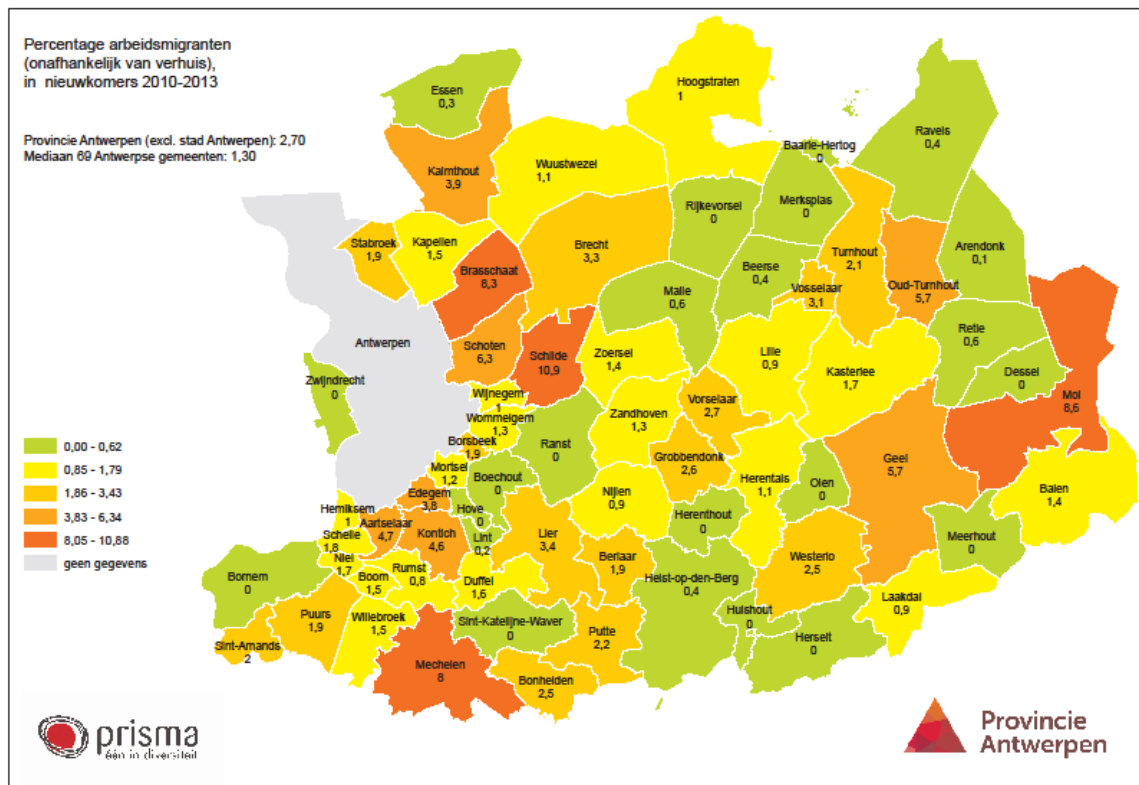
In de provincie Antwerpen hebben 65 gemeenten een lokaal opvanginitiatief (LOI) voor asielzoekers. Vijf van hen (Heist-op-den-Berg, Geel, Puurs, Vosselaar en Wommelgem) hebben ook een LOI voor niet-begeleide minderjarige asielzoekers. Op 1/1/2013 waren er in alle LOI's samen 1.644 opvangplaatsen. 63 daarvan waren voorzien voor de alleenstaande minderjarigen.

Naar verwachting zullen asielzoekers zich voornamelijk vestigen in een lokaal opvanginitiatief of een opvangcentrum. Indien zij steun nodig hebben voor opvang zijn zij immers gehouden aan deze structuren.

De vergelijking wordt echter bemoeilijkt doordat het steeds over een momentopname gaat. Asielzoekers verhuizen vaak, ook binnen de provincie. In de opvangcentra en -initiatieven is er vaak veel verloop. De percentages zijn uiteraard ook beïnvloed door het totaal aantal nieuwkomers. In gemeenten met een opvanginfrastructuur maar met weinig nieuwkomers zullen de asielzoekers een groot aandeel uitmaken. Dit is o.a. het geval in de gemeenten Zandhoven, Bonheiden en Hove.

Voor arbeidsmigranten is de plaats van tewerkstelling een cruciale factor in de verblijfsvergunning.³² We verwachten dus dat arbeidsmigranten zich vestigen in de nabijheid van hun werkgever.

Kaart 12. Percentage arbeidsmigranten in het totaal aantal nieuwkomers

590 personen
Data voor 1/1/2013
BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

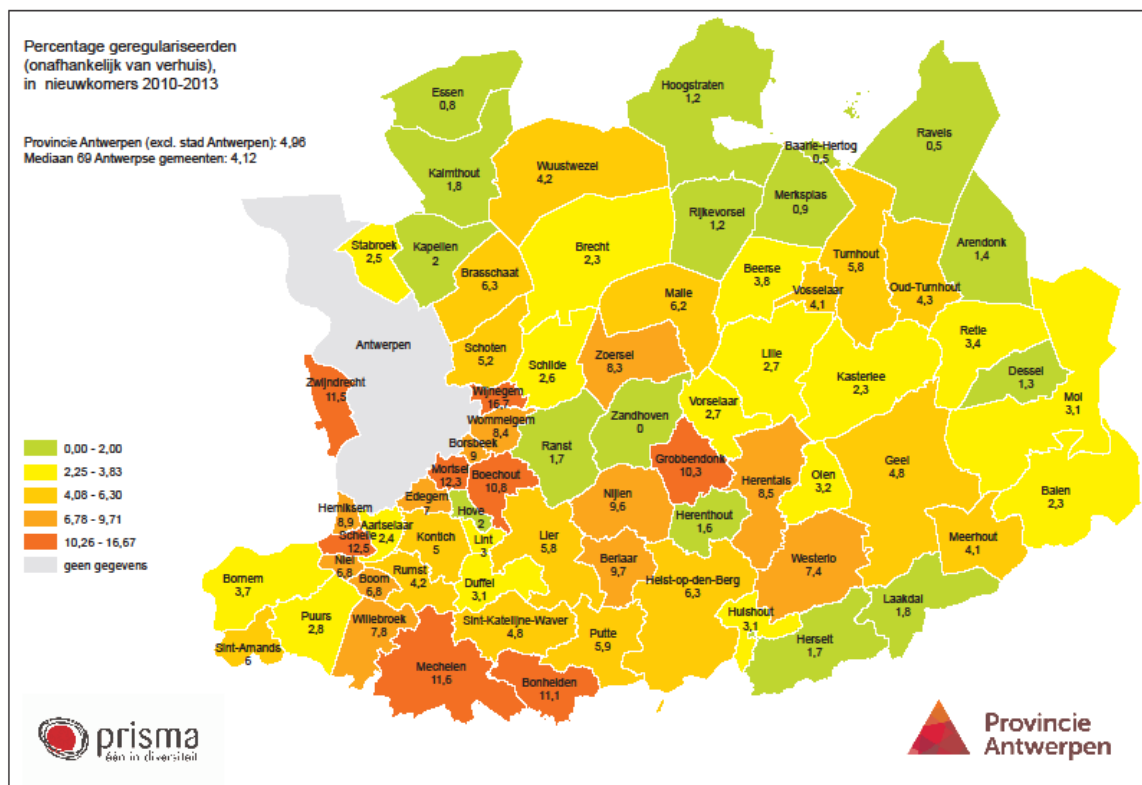
Slechts 2,7% van alle nieuwkomers is arbeidsmigrant. In een aantal gemeenten ligt dit percentage echter heel wat hoger: Schilde (10,9%), Brasschaat (8,3%), Mechelen (8%) en Mol (8,6%). Voor Schilde en Brasschaat is de nabijheid van de stad Antwerpen een verklaring. In Mechelen denken we aan het bedrijf Telenet, in Mol aan het onderzoekscentrum voor kernenergie. We weten dat beide bedrijven Indische arbeidsmigranten aanwerven.

Ook in Geel, Oud-Turnhout, Edegem, Aartselaar, Kontich en Kalmthout liggen de percentages hoger dan gemiddeld. Alleen in Geel gaat het echter over een substantieel aantal van 37 arbeidsmigranten. Ook in de stad Turnhout vestigden zich 34 arbeidsmigranten, maar zij vormen er slechts 2,1% van alle nieuwkomers. Voor Geel en Turnhout kan het bedrijf Janssen Pharmaceutica nog een verklaring zijn. Het bedrijf heeft immers vestigingen in Beerse en Geel. In Geel is daarenboven ook een Europees onderzoekscentrum gevestigd.

³² Arbeidsmigranten hebben vaak een arbeidskaart B die gebonden is aan één werkgever. Personen met een arbeidskaart A wonen doorgaans langer in België en zijn dus minder vaak nieuwkomer. De arbeidskaart C is verbonden aan het verblijfsstatuut en vormt niet op zichzelf de reden van migratie.

Voor geregulariseerden is de eerste vestiging in de provincie Antwerpen per definitie de gemeente waar zij geregulariseerd werden. Zij komen in de databank terecht op het moment van regularisatie niettegenstaande het feit dat de meesten onder hen reeds eerder in de gemeente woonden. Indirect geeft deze kaart dus een beeld van personen in onwettig verblijf.

Kaart 13. Percentage geregulariseerden in het totaal aantal nieuwkomers

1.087 personen

Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw en Steunpunt Sociale Planning provincie Antwerpen

5% van het totaal aantal nieuwkomers was geregulariseerd. In Mechelen (11,6%), Bonheiden (11,1%), Grobbendonk (10,3%), Boechout (10,8%), Mortsel (12,3%), Wijnegem (16,7%), Zwijndrecht (11,5%) en Schelle (12,5%) liggen deze percentages echter heel wat hoger. Wonen in deze gemeenten meer personen in onwettig verblijf? Of wordt dit verklaard door een laag totaal aantal nieuwkomers? Alleen in Mechelen (722 personen), Mortsel (151 personen) en Zwijndrecht (75 personen) gaat het om grote aantallen. In alle andere gemeenten gaat het over maximaal 32 personen. We vermoeden dat de hoge percentages daar eerder liggen aan het lage totaal aantal nieuwkomers dan aan een grote groep personen in onwettig verblijf. Voor Mechelen, Mortsel en Zwijndrecht zou een grotere groep personen in onwettig verblijf wel een verklaring kunnen zijn voor het hogere percentage geregulariseerden.

SAMENVATTING

De etnisch-culturele minderheden zijn naargelang hun herkomst verschillend ingeschreven in de administratieve registers (bevolkingsregister, vreemdelingenregister, wachtregister). Die registers geven een indicatie over de stabiliteit dan wel onzekerheid van de verblijfssituatie van elke bevolkingsgroep.

De meerderheid van de etnisch-culturele minderheden is ingeschreven in het bevolkingsregister en heeft dus een stabiele verblijfssituatie. In de stad zijn zij doorgaans iets vaker ingeschreven in het vreemdelingenregister dan in de rest van de provincie. Dit ligt voornamelijk aan de EU-burgers, in het bijzonder de Oost-Europeanen. De bevolking van Turkse en Maghrebijnse herkomst is het vaakst ingeschreven in het bevolkingsregister, in de provincie iets dan in de stad. Dit wordt verklaard doordat zij vaak de Belgische nationaliteit hebben. De personen met herkomst in de rijke Oeso-landen en in Zuid- en Centraal-Amerika zijn vaak ingeschreven in het bevolkingsregister en hebben eveneens een relatief stabiele verblijfssituatie. Bij de bevolking van Afrikaanse en Aziatische herkomst zijn opvallend minder mensen ingeschreven in het bevolkingsregister. Zij komen dan weer vaker dan gemiddeld voor in het wachtregister. Zij bevinden zich dus in een relatief onstabiele verblijfssituatie. De bevolking van Oost-Europese niet-EU herkomst is het meest onzeker qua verblijf, dit zowel in de stad als in de provincie.

Voor nieuwkomers zijn de drie belangrijkste migratiekanalen EU-migratie (38% van alle nieuwkomers), gezinshereniging (29%) en de asielprocedure (19% is asielzoeker en 2% erkend vluchteling of persoon met subsidiaire bescherming). Binnen de EU-migratie is het vrij verkeer van werknemers de belangrijkste reden van migratie, maar ook mensen met voldoende bestaansmiddelen en zelfstandigen maken een niet onbelangrijk deel uit van de EU-migratie. EU-migranten zijn voornamelijk Nederlanders, Polen en Roemenen. De gezinsherenigers zijn erg divers naar nationaliteit. Nederland, de Aziatische landen, de Oost-Europese EU-landen en de Maghreb-landen vertegenwoordigen echter het grootste aantal gezinsherenigers. Van de asielzoekers en erkend vluchtelingen / subsidiair beschermden is de helft afkomstig uit de Aziatische landen, gevolgd door nieuwkomers uit de Afrikaanse landen en de Oost-Europese niet-EU-landen. De belangrijkste nationaliteiten zijn dan ook Afghanistan, Irak en Rusland. Ook de andere asielzoekers zijn afkomstig uit conflictgebieden. Geregulariseerde nieuwkomers vormen 5% van het totaal aantal nieuwkomers. Zij zijn meer divers naar nationaliteit, maar één vijfde van hen is afkomstig uit Armenië. Arbeidsmigranten vertegenwoordigen met 590 nieuwkomers slechts 3% van het totaal aantal nieuwkomers. Opvallend is echter dat meer dan de helft van hen afkomstig is uit de Aziatische landen, met Indië als koploper, gevolgd door de Filippijnen.

Wanneer we het eerste verblijfsstatuut per nationaliteitsgroep bekijken, zien we een verschillend gebruik van de migratiekanalen. Nederlanders, Zuid-Europeanen en Oost-Europeanen uit de EU maken, niet onverwacht, voornamelijk gebruik van EU-migratie, maar ook van gezinshereniging. De nieuwkomers uit Oost-Europa niet-

EU en uit de Afrikaanse landen vertellen ons een heel ander verhaal. De helft van hen is telkens asielzoeker in procedure. Gezinshereniging is voor hen het tweede belangrijkste migratiekanaal. Ook regularisatie is belangrijk. Hetzelfde geldt in grote lijnen voor de Aziatische nieuwkomers. Opvallend verschil met de twee vorige groepen is echter dat daarbinnen een kleine groep arbeidsmigrant is en nog eens 6% erkend vluchteling is of subsidiaire bescherming geniet. Voor nieuwkomers uit Turkije, de Maghreb-landen en Zuid- en Centraal-Amerika is gezinshereniging het belangrijkste migratiekanaal. Voor nieuwkomers uit de Maghreb-landen wordt dit aangevuld met regularisatie. Nieuwkomers uit Zuid- en Centraal-Amerika gebruiken naast gezinshereniging ook de asielprocedure en arbeidsmigratie. Nieuwkomers uit Turkije gebruiken de drie voornoemde kanalen bovenop de gezinshereniging.

Er zijn ook verschillen naar geslacht. Gemiddeld zijn er meer mannen dan vrouwen onder de nieuwkomers. Maar arbeidsmigratie, asielmigratie en EU-migratie zijn duidelijk meer mannelijk, terwijl gezinshereniging ingepalmd wordt door vrouwelijke nieuwkomers. De vrouwen zijn ook in de meerderheid bij de studenten.

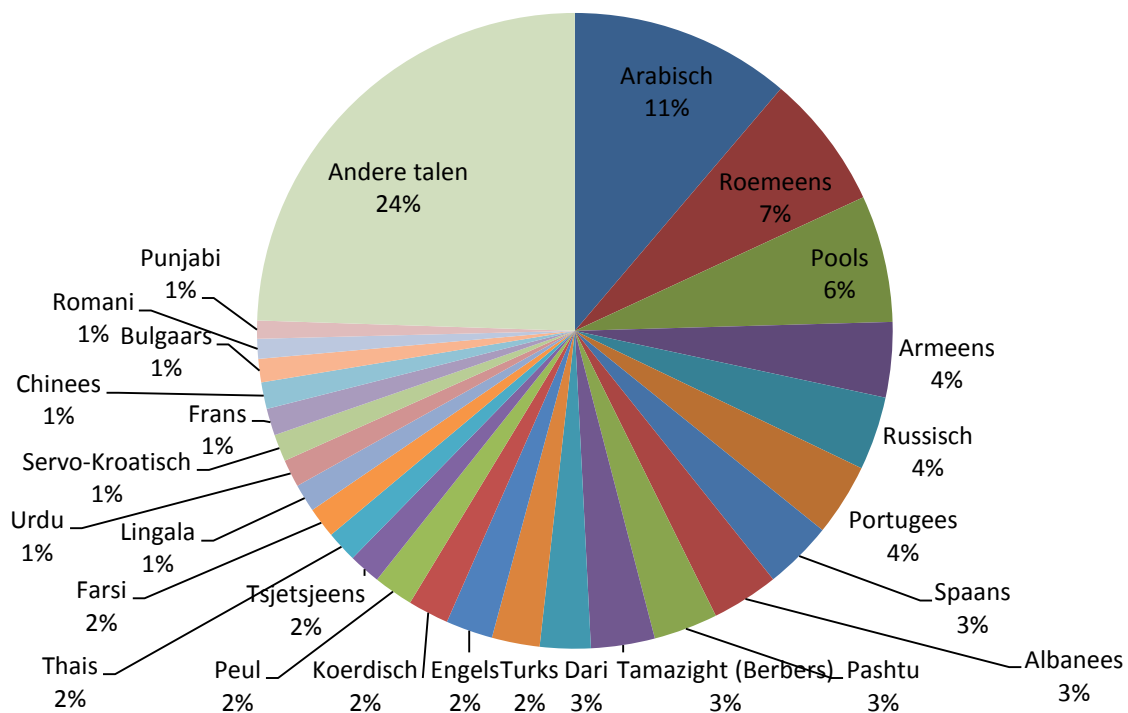
Ten slotte vinden we geografische verschillen tussen de verblijfsstatuten. De EU-migranten vestigen zich voornamelijk in de grensgemeenten met Nederland, maar ook in gemeenten waar aan land- en tuinbouw wordt gedaan zoals Sint-Katelijne-Waver en Hoogstraten. Gezinsherenigers wonen erg verspreid over de provincie. Voor asielzoekers en erkende vluchtelingen zijn de opvangcentra en lokale opvanginitiatieven bepalend. Arbeidsmigranten wonen dan weer geconcentreerd in de nabijheid van hun werkgever.

Geregulariseerden hebben als eerste verblijfplaats de gemeente waar zij geregulariseerd werden. In Mechelen, Zwijndrecht en Mortsel lagen deze cijfers hoog. Dit kan er op wijzen dat er in die gemeenten voorheen een grote bevolking met onwettig verblijf was.

7. TALENDIVERSITEIT

Welke talen spreken nieuwkomers? Komen die talen overeen met de herkomstlanden of niet? De nieuwkomers zijn behalve naar herkomst ook erg divers naar taal. We kennen niet van alle nieuwkomers de moedertaal, alleen van diegenen die zich aangemeld hebben in het onthaalbureau³³. Voor 2010-2012 beschikken we zo over de gegevens van 11.095 nieuwkomers. Zij spraken in totaal 113 verschillende moedertalen. Alle talen die door meer dan 100 personen gesproken zijn, worden apart weergegeven in de figuur.

Figuur 19. Nieuwkomers 2010-2013 naar moedertaal

11.095 personen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Prisma vzw

Arabisch, Roemeens en Pools zijn de drie belangrijkste moedertalen van deze nieuwkomers gevolgd door Armeens, Russisch en Portugees. Alle andere talen vertegenwoordigen telkens minder dan 4% van deze nieuwkomers. Voor 2.716 nieuwkomers registreerden we een *andere taal*. het gaat om 86 verschillende talen die telkens door minder dan 100 personen gesproken worden.

De moedertaal van de nieuwkomers vertelt ons niets over de eventuele kennis van andere talen. In het Onthaalbureau Inburgering volgen veel inburgeraars bijvoorbeeld de lessen maatschappelijke oriëntatie in een andere taal dan hun moedertaal.

³³ Op basis van het gesprek met de trajectbegeleider wordt de moedertaal ingegeven in onze databank.

Hoewel Nederlanders de grootste groep nieuwkomers zijn, komt het Nederlands in deze grafiek niet voor. De verklaring hiervoor is dat Nederlanders zich niet vaak aanmelden in het onthaalbureau inburgering. Om dezelfde reden is ook het Engels geen grote moedertaal hoewel Engels een belangrijke contacttaal is binnen het Onthaalbureau Inburgering.

SAMENVATTING

De moedertalen van nieuwkomers geven ons inzicht in de gemeenschappen en culturele achtergronden waartoe zij behoren. De nieuwkomers spreken samen 113 talen. Die komen gedeeltelijk overeen met de nationaliteiten van nieuwkomers. Arabisch, Roemeens en Pools zijn de meest genoteerde talen. De talendiversiteit bij de nieuwkomers is echter enorm en overstijgt die van de herkomstlanden. We vinden immers 86 talen die telkens door minder dan 100 personen gesproken worden.

8. EEN SUPERDIVERSE PROVINCIE?

Uit het cijfermateriaal blijkt duidelijk dat diversiteit en migratie in beweging zijn. De etnisch-culturele minderheden met herkomst in de klassieke migratielanden vormen nog steeds een grote groep. Tegelijkertijd zien we dat nieuwe migraties helemaal anders zijn, denk maar aan de grote fragmentering van herkomstlanden en talen bij nieuwkomers. Er is meer diversiteit in de diversiteit.

We kunnen niet langer spreken over de etnisch-culturele minderheden als gemeenschappen met een homogene herkomst in de klassieke migratielanden die grosso modo één profiel hebben, dat van (kinderen van) laaggeschoolde arbeidsmigranten die zich hier vestigden in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. We weten uit de praktijk dat binnen deze gemeenschappen veel in verandering is. Door hogere scholing, door emancipatie en zelfbewustzijn, maar ook door andere meningen en opvattingen. Bovendien hebben nieuwe migranten dat profiel duidelijk niet. Nieuwkomers migreren om uiteenlopende redenen. Dat vertaalt zich in een bonte verzameling verblijfsstatuten. Op Europees vlak komt daarbij, als gevolg van de soepele regelgeving inzake het vrij verkeer, dat migratie en mobiliteit onderling verwisselbare concepten worden.

Hoe moeten we etnisch-culturele diversiteit nu vatten? Kunnen we etnisch-culturele minderheden en nieuwkomers nog ondervangen met één of meerdere profielen? Welke concepten kunnen we gebruiken om over etnisch-culturele diversiteit te spreken?

Sinds enkele jaren valt de term *superdiversiteit*³⁴ steeds vaker in dit kader. Superdiversiteit houdt, kort gezegd, in dat de diversiteit binnen de diversiteit vergroot. Het gaat dan om de verscheidenheid aan herkomstlanden van nieuwe migranten, maar ook om de zeer uiteenlopende profielen die deze migranten hebben. Hun socio-economische positie, opleiding, cultureel kapitaal, netwerken, verblijfsrecht, hun gebruik van de ruimte (wonen en werken) ... verschillen onderling enorm. Dat gebeurt in een context van nieuwe communicatietechnologieën en verlaagde reiskosten. De verscheidenheid binnen de etnisch-culturele diversiteit wordt steeds sneller groter. Het concept wordt voornamelijk toegepast op grootsteden waar de hoge bevolkingsdichtheid en de interactie tussen de inwoners de diversiteit binnen de diversiteit exponentieel vergroten.

We stellen in de provincie een grote verscheidenheid binnen de etnisch-culturele diversiteit vast. Het loont daarom de moeite om superdiversiteit tegen het licht te houden. Is het bruikbaar voor wat we zien in onze provincie? Of moeten we eerder spreken van *gefragmenteerde diversiteit*: een etnisch-culturele diversiteit die niet meer te herleiden is tot enkele groepen en gemeenschappen, maar die we (vooralsnog) niet kunnen bestempelen als superdivers?

8.1. Etnisch-culturele diversiteit geprofileerd

Een eerste toets van het concept superdiversiteit is een poging om binnen de etnisch-culturele diversiteit profielen af te bakenen. Voor de grotere groep ontbreekt het ons aan voldoende gegevens. We maken daarom de oefening voor de nieuwkomers. Zijn er kenmerken die ze delen? Kunnen we lijnen trekken of net niet?

³⁴ VERTOVEC, S., "Super-diversity and its implications" in *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 30, Nr. 6, November 2007, pp. 1024-1054.

We gaan uit van verblijfsstatuut en nationaliteit als belangrijkste gedeelde kenmerken. Indien we meer dan 100 personen vinden met hetzelfde specifieke verblijfsstatuut én dezelfde nationaliteit beschouwen we dit als een *profiel*. We onderscheiden 8 grote profielen met daarbinnen soms nog een aantal subcategorieën. De restcategorie van *andere nieuwkomers* blijft echter enorm groot.

8.1.1. Beschikkers van voldoende bestaansmiddelen: grensmigratie uit Nederland

Er zijn 1.113 Nederlanders die migreerden op basis van het vrij verkeer van personen binnen de EU. Zij beschikken over voldoende bestaansmiddelen om niet terug te vallen op de sociale bijstand in hun land van bestemming. Deze Nederlanders wonen niet onverwacht voornamelijk in de grensgemeenten Essen, Hoogstraten, Turnhout, Ravels en Baarle-Hertog.

We zouden dit *grensmigratie* kunnen noemen. Vanouds bestaat er grensoverschrijdend verkeer voor zaken als werken, winkelen, diensten, ... Bestaat er ook zoiets als *grensmigratie* waarbij personen zich vestigen in het ene land, maar voor veel levensdomeinen - zoals arbeid - gericht blijven op het land aan de andere kant van de grens?

8.1.2. EU-werknemers en –zelfstandigen: arbeid centraal

4.447 nieuwkomers maakten gebruik van het vrij verkeer van werknemers en van diensten. Voor deze EU-migranten is hun arbeid in België het officiële migratiemotief.

We delen hen op in subcategorieën naargelang hun herkomstland:

- Nederland: 1.425 personen.
- Oost-Europa: 2.346 personen uit Bulgarije, Hongarije, Polen en Roemenië
- Zuid-Europa: 451 personen uit Portugal
- Noord- en West-Europa: 225 personen uit Duitsland en Frankrijk

De meesten van deze nieuwkomers zijn werknemers. Opvallend is dat er alleen bij de Bulgaren meer zelfstandigen zijn dan werknemers.

8.1.3. Andere EU-migranten

Voor deze nieuwkomers staat vast dat zij migreren op basis van de EU-regelgeving op vrij verkeer, maar is (nog) niet bepaald op welke regel zij beroep doen.

De nationaliteiten komen overeen met de EU-werknemers en –zelfstandigen.

- Nederland: 759 personen
- Oost-Europa: 592 personen uit Polen en Roemenië
- Zuid-Europa: 207 personen uit Portugal en Spanje

8.1.4. Asielzoekers

Asielzoekers (2.621 personen³⁵) hebben vele nationaliteiten. Een aantal springen in het oog: Afghanistan, Bangladesh, Congo DRC, Guinea, Irak, Pakistan, Syrië, Armenië, Kosovo, Rusland en Servië. Hun eerste vestigingsplaats is vaak één de gemeenten waar ook een opvangcentrum voor asielzoekers is: Ranst, Kapellen, Arendonk en Lint.

8.1.5. Erkend vluchtelingen en personen met subsidiaire bescherming

uit Afghanistan en Irak

Er zijn amper grote groepen van erkend vluchtelingen en personen met subsidiaire bescherming³⁶ af te bakenen. Alleen Afghanen (92 personen) en Irakezen (92 personen) springen er hier uit. Het gaat om overwegend mannen, 85% tegenover 15% vrouwen.

De gemeenten Ranst en Kapellen komen voor 59 van hen voor als eerste adres in de provincie Antwerpen. Dat suggereert dat deze personen een tijd in een opvangcentrum voor asielzoekers in deze gemeenten woonden. Maar de 134 andere personen met dit profiel wonen erg verspreid over de provincie.

8.1.6. Arbeidsmigranten uit Indië en de Filipijnen

Arbeidsmigranten zijn personen met een nationaliteit van buiten de Europese Unie die migreren op basis van een job in België. Er zijn slechts twee opvallende groepen af te bakenen in dit profiel. Enerzijds de arbeidsmigranten uit Indië (191 personen), anderzijds de zeer kleine groep arbeidsmigranten uit de Filipijnen (49 personen). De Indische arbeidsmigranten zijn voornamelijk mannen (77%), de Filipijnse arbeidsmigranten zijn voornamelijk vrouwen (45 van de 49).

8.1.7. Geregulariseerden uit Armenië, Rusland en Marokko

Er zijn drie grote nationaliteiten af te bakenen binnen de groep nieuwkomers die geregulariseerd werd. Het gaat om mensen uit Armenië (214 personen), Rusland (107 personen) en Marokko (86 personen). 68% van hen (ofwel 142 personen) had als eerste gemeente de stad Mechelen wat doet vermoeden dat zij daar geregulariseerd werden.

8.1.8. Gezinsherenigers: klassieke en nieuwe migratielanden

Gezinshereniging blijft een belangrijk migratiekanaal, maar wordt niet alleen gebruikt door personen uit de klassieke migratielanden Nederland, Marokko en Turkije. Het is duidelijk dat ook vele andere nationaliteiten van dit migratiekanaal gebruik maken. Belangrijk is ook dat gezinshereniging steeds (schoon)familie in België

³⁵ Waarvoor er telkens meer dan 100 personen een nationaliteit deelden.

³⁶ Het gaat om personen die de status van erkend vluchteling of subsidiaire bescherming verkregen nog vóór hun gegevens werden opgenomen in onze databank. Dat betekent dat ze relatief snel na hun aankomst in België die status toegekend kregen.

veronderstelt. Doorgaans is dit een partner aangezien onze databank alleen meerderjarige nieuwkomers telt. De gemeenten waar deze nieuwkomers zich vestigen, kan ons misschien iets vertellen over de partners van de gezinsherenigers.

Gezinshereniging is een typisch vrouwelijk migratiekanaal. Als we dieper graven, zien we toch duidelijke verschillen. We bakenen volgende subgroepen af:

- Gezinsherenigers uit Nederland (1142 personen) vestigen zich voornamelijk in de grensgemeenten Hoogstraten, Essen, Ravels en Turnhout. Zijn zij de partners van de Nederlandse grensarbeiders of de Nederlandse EU-migranten?
- Gezinsherenigers uit de landen van de tweede migratiegolf: 1.006 personen uit Marokko en Turkije. De Marokkaanse gezinsherenigers vestigen zich vaak in Mechelen, Turnhout, Boom en Willebroek. Dit zijn gemeenten waar ook een grote Marokkaanse gemeenschap woont. De gemeente die de meeste Turkse gezinsherenigers telt, is grensgemeente Essen. Zijn dit misschien personen die van de Belgiëroute³⁷ gebruik maken? De andere Turkse gezinsherenigers vestigen zich in Lier, Mol, Turnhout, Willebroek, ... waar een relatief grote Turkse gemeenschap woont.
- Gezinsherenigers uit Thailand (179 personen), de Filipijnen (125 personen), China (139 personen), Rusland (132 personen) en Brazilië (128 personen). Deze gezinsherenigers zijn voornamelijk vrouwen, respectievelijk 96%, 94%, 76%, 83% en 84% van al deze gezinsherenigers. Zij wonen verspreid in de provincie. Dat doet vermoeden dat hun partners autochtone Belgen zijn. Alleen de Russische gezinsherenigers vestigen zich iets vaker in Mechelen en Turnhout waar ook een Russische gemeenschap woont. In die gevallen zou het kunnen gaan om volgmigratie, al is dit niet zeker.
- Gezinsherenigers uit Oost- en Zuid-Europa. Het gaat om gezinsherenigers afkomstig uit Roemenië (413 personen), Polen (390 personen) en Portugal (101 personen). Het zijn ook deze landen die we reeds zagen bij de nieuwkomers die een EU-profiel hadden, als werknemer, zelfstandige of als EU-migrant zonder specificatie. Dit doet vermoeden dat deze gezinsherenigers zich vestigen bij een partner die zelf EU-migrant is.
- Gezinsherenigers uit Indië (110 personen) zijn voornamelijk vrouwen (83%). Ongeveer de helft van hen vestigt zich in de gemeenten Mechelen, Turnhout en Mol. Hier wonen ook vele Indische, overwegend mannelijke, arbeidsmigranten. Dit doet vermoeden dat een deel van deze Indische gezinsherenigers zich bij een Indische arbeidsmigrant vestigt.
- Gezinsherenigers uit Suriname (165 personen) zijn opvallend vaak mannen (64% van de Surinaamse gezinsherenigers), in tegenstelling tot het algemene profiel van de gezinsherenigers. Zij wonen erg verspreid in de provincie, maar toch vinden we (in relatieve termen) vrij hoge cijfers in grensgemeenten als Essen, Turnhout, Mol en Arendonk. Suriname is in Nederland een klassiek migratieland, in België niet. Dit doet vermoeden dat de Surinaamse gezinsherenigers gebruik maken van de Belgiëroute.

³⁷ Het gaat over Nederlanders met een partner uit een niet-EU-land die zich in België vestigen om de Nederlandse immigratiewetten te omzeilen.

- Gezinsherenigers uit Ghana (143 personen) zijn iets vaker vrouw (57%) dan man (43%). Zij wonen vooral in Turnhout en Mechelen, en in mindere mate in Herentals en Mol. In de eerste twee steden woont er een Ghanese gemeenschap. Dit zou kunnen duiden op volmigratie.
- Gezinsherenigers uit de asiellanden (415 personen). Opvallend is dat er voor alle landen die opvielen bij de asielzoekers en erkend vluchtelingen ook vaak gezinsherenigers zijn. Het gaat dan om gezinsherenigers uit Afghanistan, Irak, Syrië, Guinea, Congo DRC, Pakistan, Bangladesh, Servië, Armenië en Kosovo. Zijn deze gezinsherenigers partners van asielzoekers of erkend vluchtelingen / personen met subsidiaire bescherming?

8.1.9. De grootste groep: nieuwkomers zonder uitgesproken profiel

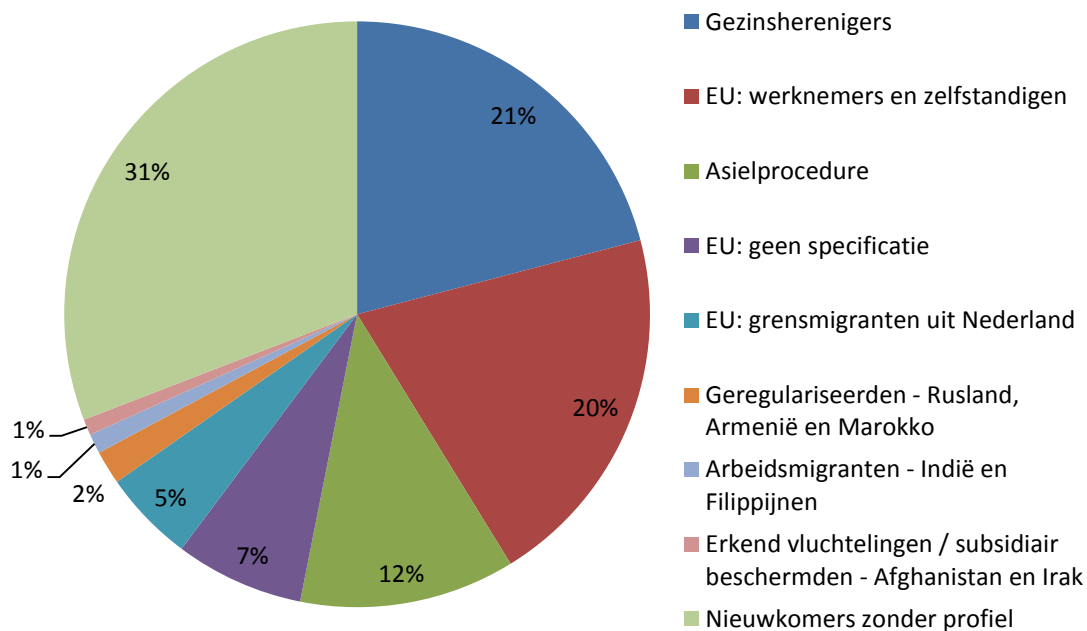
De acht voorgaande profielen vatten samen 15.155 nieuwkomers. Dat betekent dat we 6.763 personen, ofwel 31% van het totaal aantal nieuwkomers, niet konden onderbrengen in één van deze profielen. Binnen deze 6.763 personen konden we geen enkele subgroep afbakenen. We vonden geen 100 personen die én verblijfsstatuut én nationaliteit deelden. De groep is dus enorm gefragmenteerd. De *restgroep* telt 153 nationaliteiten. Vreemd genoeg vinden we tegelijkertijd nog voor 13 nationaliteiten meer dan 100 personen in deze restgroep. Dat betekent dat deze nationaliteitsgroepen gebruik maken van meerdere migratiekanalen.³⁸ Ook binnen deze groepen is er dus een grote diversiteit die we met onze eerste filter niet in kaart kunnen brengen.

8.1.10. De profilering van de nieuwkomers in beeld

Hoe ziet het totaalbeeld er uit? In de eerste figuur beperken we ons tot de grote groepen. Nog 31% van onze nieuwkomers zijn niet gevat binnen één profiel.

³⁸ Anders zouden we hen wel gevat hebben met onze eerste filter.

Figuur 20. Nieuwkomers naar profiel – profielen waarvoor we meer dan 100 personen met dezelfde nationaliteit en dezelfde verblijfsstatus vonden

21.918 personen
 Data voor 1/1/2013
 BRON: Kruispuntbank Inburgering, Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

Figuur 20 toont aan hoe moeilijk het is om de nieuwkomers op te delen in groepen en daar lijnen uit te trekken. Een eenduidige profilering van nieuwkomers is niet mogelijk.

Deze profilering houdt geen rekening met andere belangrijke kenmerken van nieuwkomers. Het zegt niets over hun netwerken in België, de talen die zij spreken, hun gezinssituatie, wereldbeeld, religie of overtuigingen, engagement in de maatschappij, gemeenschap, ... Indien we deze kenmerken zouden kunnen toevoegen, zou ons beeld nog meer gefragmenteerd zijn. Of we zouden ons beeld, door bijvoorbeeld géén rekening meer te houden met nationaliteit als criterium, net helemaal moeten bijstellen. Misschien zijn er dan andere gemeenschappelijkheden die nieuwkomers met elkaar verbinden, maar die wij niet zien?

Het is duidelijk dat de klassieke concepten om etnisch-culturele diversiteit in beeld te brengen uitgedaagd worden door de diversiteit binnen de nieuwkomers. Kunnen we deze concepten nog hanteren of is er nood aan een nieuw kader?

8.2. Superdiversiteit in onze provincie?

Vele van de factoren die diversiteit veranderen in *superdiversiteit* kunnen we in deze studie niet in kaart brengen. De gedifferentieerde positie op de arbeidsmarkt, het menselijk kapitaal, de veelheid aan religies en

overtuigingen, de netwerken van etnisch-culturele minderheden, mobiliteit versus definitieve migratie, enz. Ook de interacties en de (soms erg snelle) veranderingen als gevolg daarvan kunnen we niet onderzoeken. De factoren die we wel in kaart kunnen brengen, zijn de herkomstlanden, talen, verblijfsstatuten, het al dan niet wonen in gemengde gezinnen en het gebruik van ruimte.

Voor herkomstlanden zagen we dat die van de etnisch-culturele minderheden nog gedeeltelijk aanleunden bij de klassieke migraties³⁹ uit Zuid-Europa, Maghreb en Turkije, naast de traditionele groep grensmigranten uit Nederland. Toch is dit plaatje meer gedifferentieerd. Zowel in de stad Antwerpen als in de rest van de provincie zijn er naast die klassieke herkomstlanden ook vele nieuwe landen te vinden. Bij de nieuwkomers is dit nog meer uitgesproken. We tellen 153 verschillende nationaliteiten van de nieuwkomers. De helft van alle nieuwkomers valt onder zeven verschillende nationaliteiten. De andere helft telt 146 verschillende nationaliteiten en is erg gefragmenteerd. Bovendien zijn er bij de eerste helft verschillende herkomstlanden die we niet onder de klassieke landen kunnen plaatsen: Roemenië, Polen, Afghanistan, Rusland en Armenië. We zien duidelijk de invloed van de intra-Europese migratie/mobiliteit en van de migratie via de asielprocedure.

De grote diversiteit aan moedertalen van nieuwkomers weerspiegelt de verscheidenheid aan herkomstlanden. We noteren 113 verschillende moedertalen bij de nieuwkomers. Een aantal van die talen stemt overeen met de belangrijke herkomstlanden van nieuwkomers (bv. Roemeens en Pools). Sommige talen moeten we terugleiden naar meerdere herkomstlanden. Bijvoorbeeld Albanees wordt niet alleen gesproken door nieuwkomers uit Albanië, maar ook door Kosovaren en sommige Macedoniërs. Voor andere herkomstlanden moeten we dan weer meerdere talen in rekening brengen. Bijvoorbeeld voor nieuwkomers uit Afghanistan registreren we 10 verschillende moedertalen, met Dari, Farsi, Pashtu en Punjabi als grootste groepen. Ook de intra-Europese migratie van *allochtone* EU-burgers zorgt voor een grotere talendiversiteit. Bijvoorbeeld een Nederlander van Marokkaanse herkomst spreekt behalve Nederlands ook Arabisch of Berbers.

De diversiteit in herkomstlanden weerspiegelt zich eveneens in een verschillend gebruik van migratiekanalen. De drie belangrijkste migratiekanalen van nieuwkomers zijn de asielprocedure, gezinshereniging en de EU-migratie. Via deze drie kanalen vindt 88% van de nieuwkomers zijn weg naar de provincie Antwerpen. Binnen de EU-migratie kunnen we wel nog een onderscheid maken tussen werknemers, zelfstandigen en beschikkers van voldoende bestaansmiddelen (grensarbeiders of gedetacheerde werknemers). Daar staat tegenover dat 9% van de nieuwkomers nog gebruik maakt van 3 verschillende categorieën van migratiekanalen: arbeidsmigratie, regularisatie en studiemigratie. 3% van alle nieuwkomers heeft daarenboven een *overig* verblijfsstatuut. Het is duidelijk dat migratiekanalen diversifiëren, althans ten opzichte van de arbeidsmigratie uit de jaren '50 en '60 die onze steden en gemeenten diepgaand veranderde. Nieuwkomers maken gebruik van uiteenlopende manieren om te migreren, slechts een beperkt deel van hen lijkt zich te vervoegen bij mensen uit eerdere migratiestromen. De intra-Europese migratie opent voor Europeanen veel mogelijkheden om zich tijdelijk in het ene en dan weer in het andere land te vestigen. Dat maakt migratie een veel vluchtiger fenomeen.

³⁹ We doelen hier mee op de "eerste en tweede migratiegolf": de georganiseerde arbeidsmigratie in de jaren '50 en '60 van vorige eeuw.

Het gebruik van de migratiekanalen verschilt sterk naargelang het herkomstland. Ook de verdeling over de geslachten is verschillend. Sommige migratiekanalen worden meer gebruikt door mannen (bijvoorbeeld arbeidsmigratie), anderen veel vaker door vrouwen (bijvoorbeeld gezinshereniging).

De mate waarin mensen in een etnisch-cultureel gemengde huishoudens wonen, is verbonden met hun eigen herkomst, maar ook met de gemeenten waar ze wonen. Mensen van Belgische, Maghrebijnse en Turkse herkomst wonen het minst vaak in een gemengd huishouden. Het omgekeerde is het geval bij de mensen van Zuid-Amerikaanse en Noord-West-Europese herkomst. Opvallender nog zijn de geografische verschillen. In de klassieke⁴⁰ migratiegemeenten wonen de etnisch-culturele minderheden vaker in homogene huishoudens. Omgekeerd is het net in de gemeenten met een klein percentage etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking. Daar zijn er meer gemengde huishoudens. Begint etnisch-culturele diversiteit in deze gemeenten met gemengde relaties?

Geografisch zijn er een aantal gemeenten verbonden aan de klassieke migraties. Gemeenten en steden als Mechelen, Boom, Willebroek, Antwerpen en Lier kennen een grote Maghrebijnse respectievelijk Turkse etnisch-culturele minderheid. Ook in sommige kleine gemeenten woont van oudsher één bepaalde gemeenschap. In Sint-Amands en Mol is er een grote Turkse gemeenschap, in Herenthout, Arendonk en Hoogstraten is er een Portugese gemeenschap. Traditioneel zijn er ook veel Nederlandse grensmigranten in de provincie, voornamelijk in de gemeenten die dicht bij Nederland liggen.

Nieuwkomers settelen zich echter niet steeds in de klassieke migratiegemeenten. Er zijn nieuwe migratiegemeenten. Zo lijken een aantal grensgemeenten populair voor de zogenaamde België-route, al kunnen we die onvoldoende in beeld brengen. Andere gemeenten als Hoogstraten en Sint-Katelijne-Waver trekken intra-Europese migranten aan, waarschijnlijk heeft dit te maken met de tuinbouw. Indische arbeidsmigranten vestigen zich dan weer dicht bij hun werk in Mechelen, Mol of Turnhout. Gezinsherenigers wonen overal. De klassieke migratiegemeenten zijn niet meer de enigen die te maken krijgen met migratie. Boeiend is dat de nieuwe migratiegemeenten met een ander migratieprofiel starten.

De verschillende profielen van nieuwkomers bevestigen dit alleen maar. Ondanks een zeer gedetailleerde opdeling in acht profielen kunnen we nog steeds 31% van alle nieuwkomers niet in een profiel onderbrengen. Bovendien ontbreken we enkele cruciale gegevens om tot een goede profilering te komen. We hebben geen socio-economische gegevens. We weten ook niets over netwerken, menselijk kapitaal, mobiliteit, ... We kunnen de profielen van nieuwkomers in elk geval niet meer vatten met het ene kenmerk herkomstland.

Het concept superdiversiteit veronderstelt niet alleen een grote fragmentering, maar ook een geconcentreerd samenwonende bevolking, waardoor er veel interactiemogelijkheden zijn. De uitkomst van die interacties is dat de bestaande diversiteit op nog grotere schaal diversifieert. De theorieën rond superdiversiteit worden dan ook voornamelijk toegepast op grote metropolen als Londen, Parijs of Istanbul, steden van het kaliber dat we in

⁴⁰ Hiermee doelen we op gemeenten die een lange migratiegeschiedenis hebben. Vaak, maar niet altijd, komen de etnisch-culturele minderheden er uit de 'klassieke' migratielanden Zuid-Europa, Maghreb en Turkije. In de provincie Antwerpen zijn dit vooral de gemeenten met een integratiedienst.

België niet kennen. Brussel en Antwerpen komen in de buurt. Tegelijkertijd kennen we in België niet echt de strikte opdeling tussen stad en platteland, zoals Groot-Brittannië en Frankrijk die wel kennen. Dat geldt ook voor de provincie Antwerpen. Zelfs ons platteland kent een hoge verstedelijkingsgraad. Wij kennen bijna geen regio's waar er in een straal van 5 km geen bewoning is. Blijft *superdiversiteit* het voorrecht van de grote metropolen? Of kunnen ook kleinere maar verstedelijkte gebieden er aanspraak op maken? Diversiteit doet in al deze gemeenten zijn intrede, maar niet even snel en intensief. Via een lokaal opvanginitiatief dat een aantal gezinnen asielzoekers opvangt, via gemengde huwelijken, via etnisch-culturele minderheden uit de traditionele migratiegemeenten die andere oorden opzoeken.

Kunnen we dan effectief spreken van superdiversiteit? Of houden we het bij fragmentering? Welke term we er ook op plakken, de cijfers suggereren in elk geval dat de klassieke etnisch-culturele diversiteit samengaat met nieuwe migraties en nieuwe migratiegemeenten. Etnisch-culturele diversiteit is volop in verandering. Het is daarom cruciaal dat we nieuwe migraties kunnen opvolgen met cijfermateriaal op lokaal en regionaal niveau en dat we die vaststellingen kunnen aanvullen met kwalitatief onderzoek uit de dagdagelijkse praktijk.

SAMENVATTING

Ons cijfermateriaal toont dat we etnisch-culturele diversiteit niet meer kunnen vatten met alleen het kenmerk *herkomstland*. Gemeenschappen veranderen en nieuwe migraties zijn zeer verscheiden. Het opdelen van nieuwkomers in profielen is een delicate maar vooral bijna onmogelijke oefening. Zelfs met een vrij gedetailleerde filter en een opdeling in 8 profielen blijven nog steeds 31% van alle nieuwkomers zonder uitgesproken profiel. Deze restgroep van 6.763 personen telt 153 nationaliteiten, maar geen enkele telt 100 personen met hetzelfde verblijfsstatuut.

Biedt *superdiversiteit* een uitweg als denkkader over diversiteit? De enorme verscheidenheid van herkomstlanden van nieuwkomers die gepaard gaat met een grote diversiteit aan moedertalen, nieuwe migratiekanalen en een verschillend gebruik ervan en andere patronen van samenwonen in etnisch-cultureel gemengde huishoudens wijzen alvast in die richting. De verschillen tussen gemeenten zijn frappant. In klassieke migratiegemeenten wordt het traditionele profiel van de etnisch-culturele minderheden aangevuld met nieuwe migraties. In andere gemeenten sijpelt de diversiteit in de bevolking langzaam door. Het gaat er echter doorgaans niet (alleen) over de klassieke etnisch-culturele minderheden, maar ook steeds meer over nieuwkomers die niet meer te vatten zijn in één profiel. In deze nieuwe migratiegemeenten is etnisch-culturele diversiteit vanaf de start gefragmenteerd.

9. CONCLUSIES EN UITDAGINGEN

9.1. Etnisch-culturele diversiteit duikt op in heel de provincie Antwerpen

De stad Antwerpen en de rest van de provincie zijn onderling niet vergelijkbaar. In de stad Antwerpen zijn verschillen duidelijker, tegenstellingen scherper, aantallen groter. Maar als we de stad even buiten beschouwing laten, zien we dat in de rest van de provincie etnisch-culturele diversiteit overal opduikt, zij het niet altijd op dezelfde manier.

Etnisch-culturele minderheden wonen anders naargelang hun herkomstlanden. Nederlanders wonen in de grensgemeenten. Er zijn een aantal klassieke migratiegemeenten waar de traditionele etnisch-culturele minderheden uit de Maghreb en Turkije wonen: Mechelen, Boom, Willebroek, Mol, Turnhout, Lier, maar ook de kleine gemeente Sint-Amands. Een aantal gemeenten herbergt daarnaast sinds lange tijd een kleine maar weliswaar aanwezige Portugese minderheid, bijvoorbeeld Herenthout en Hoogstraten. Een aantal van deze gemeenten hebben al langer een integratiebeleid en dito gemeentelijke dienst. Etnisch-culturele diversiteit is er in elk geval geen nieuw fenomeen.

In zeer grote lijnen vinden we in deze gemeenten gedeelde kenmerken terug. Een relatief groot aandeel van de bevolking heeft er een buitenlandse herkomst. Dit is uitgesproken bij de jongeren. De etnisch-culturele minderheden wonen er vaak in homogeen samengestelde gezinnen. Er zijn weinig gemengde relaties. De nieuwkomers komen er gedeeltelijk uit dezelfde landen als de grote gemeenschappen in de gemeenten. Er is dus sprake van volgmigratie. Tegelijkertijd worden die gemeenschappen aangevuld met nieuwkomers uit zeer diverse landen. Etnisch-culturele diversiteit wordt er dus nog meer divers.

Alle gemeenten in de provincie ontvangen, zonder uitzondering, nieuwkomers. Er zijn nieuwe migratiegemeenten. In een aantal grensgemeenten kan dit gelinkt zijn aan de zogenaamde Belgiëroute. In de randgemeenten van de stad Antwerpen is de uitdijing van de stad merkbaar. In sommige gemeenten speelt de werkgelegenheid een rol. In Sint-Katelijne-Waver en Hoogstraten, beiden tuinbouwgemeenten, zijn opvallend veel nieuwkomers Europese werknemers. In Turnhout, Mol en Mechelen, weliswaar ook traditionele migratiegemeenten, zijn gespecialiseerde bedrijven een verklaring voor de (voornamelijk Indische) arbeidsmigratie. In Lint, Ranst, Arendonk en Kapellen is het opvangcentrum voor asielzoekers de verklarende factor voor de enorm hoge cijfers bij nieuwkomers.

Maar er blijven nog vele gemeenten over waar we niet meteen de vinger op kunnen leggen. De etnisch-culturele diversiteit is er gefragmenteerd, er zijn geen duidelijke, grote groepen of gemeenschappen af te bakenen. De verhuiscijfers liggen er hoger, het aandeel asielzoekers in de totale bevolking ook. Het opvallendste is dat etnisch-culturele minderheden er veel vaker in gemengde gezinnen wonen, dit in tegenstelling tot wat we vaststelden in de klassieke migratiegemeenten.

Opnieuw moeten we gissen naar verklaringen voor de verschillende patronen van migreren en wonen. Ligt die in de huisvestingsmarkt, de werkgelegenheid? Wat is de rol van netwerken en sociale contacten?

En wat zijn de gevolgen voor een lokaal inburgerings- en integratiebeleid? Zeker in kleine gemeenten zijn vaak slechts enkele personen belast met de uitvoering van een beleid rond etnisch-culturele diversiteit. Zij hebben minder draagkracht. Etnisch-culturele diversiteit is er een zaak van enkele gezinnen of individuen. Dat heeft als voordeel dat de solidariteit met deze mensen er (soms) groter is. Maar tegelijkertijd wordt er daardoor vaak nog te weinig de noodzaak gevoeld om een goed onderbouwd beleid te voeren. De noden en vragen van deze gezinnen en individuen worden opgevangen door welzijnsorganisaties en OCMW die vaak alleen staan met hun vragen. Zeker voor deze gemeenten blijft een ondersteuning door een integratiecentrum nodig. In steden en gemeenten met een lange migratiegeschiedenis treedt soms integratiemoetheid op. Het draagvlak om een beleid te voeren voor en door etnisch-culturele minderheden wordt kleiner. Het integratiebeleid is er ook steeds meer verweven met het reguliere sociale beleid. De uitdaging bestaat er in om ook deze steden en gemeenten warm te houden voor een genuanceerd beleid dat de hele bevolking blijft betrekken. Coaching van de ambtenaren die met vragen geconfronteerd worden, netwerken tussen deze ambtenaren creëren, lokale besturen versterken in hun regierol voor het integratiebeleid, inburgeren lokaal organiseren en niet (alleen) in een nabijgelegen stad of gemeente, inzetten op sociale contacten met nieuwkomers, ... blijven en worden steeds meer noodzakelijk. Integratiecentra en onthaalbureaus inburgering blijven een uitstekende partner voor lokale besturen om met deze uitdagingen om te gaan.

9.2. Superdiversiteit in de provincie Antwerpen.

Een verhaal van 1001 fragmenten.

Migraties veranderen. Nieuwkomers zijn geen afspiegeling van de grotere groep etnisch-culturele minderheden. We vinden bij nieuwkomers in de voorbije drie jaar 153 verschillende nationaliteiten en 113 moedertalen, zeer uiteenlopende verblijfsstatuten, vrouwelijke en mannelijke migratie, tijdelijke en permanente migratie. Nieuwe migraties, dalende reiskosten, nieuwe communicatiemiddelen, maatschappelijke evoluties binnen klassieke etnisch-culturele minderheden, enz. zorgen er voor dat de verscheidenheid binnen de diversiteit exponentieel toeneemt.

We kunnen niet langer spreken van etnisch-culturele minderheden als de (kinderen van) voornamelijk laaggeschoolde arbeidsmigranten uit Zuid-Europa, de Maghreb en Turkije. Maar nieuwe profielen afbakenen blijkt een moeilijke oefening. Zelfs met een fijne filter op twee ruwe kenmerken van nieuwkomers, nationaliteit en verblijfsstatus, konden we nog steeds 31% van alle nieuwkomers geen profiel toekennen. Of we de term superdiversiteit kunnen gebruiken voor de hele provincie Antwerpen blijft een moeilijke vraag. Maar het is wel duidelijk dat er in alle gemeenten in de provincie sprake is van fragmentering. We kunnen steeds minder één lijn trekken in de etnisch-culturele diversiteit. In de kleinere gemeenten is etnisch-culturele diversiteit verbonden aan enkele individuen en gezinnen die onderling sterk verschillen. In grotere gemeenten of gemeenten met een lange migratiegeschiedenis wordt de bestaande diversiteit steeds meer divers.

Etnisch-culturele diversiteit verandert in de klassieke migratiegemeenten en stelt deze gemeenten voor nieuwe integratievraagstukken. Bereik ik voldoende mensen met de gekende brugfiguren, zijn er nog gemeenschappen

die ik in zijn geheel kan mobiliseren voor een project? Hoe communiceer ik met zo'n diverse en gefragmenteerde doelgroep?

Tegelijkertijd waaiert etnisch-culturele diversiteit uit. In de gemeenten die slechts recent geconfronteerd worden met etnisch-culturele diversiteit lijkt die diversiteit vluchtiger, minder (be)grijpbaar, gefragmenteerder. Deze gemeenten worden van meet af aan uitgedaagd om rond deze diversiteit een beleid te voeren. Zij moeten zeer uiteenlopende individuen en gezinnen betrekken bij hun gemeentelijk beleid en kunnen minder beroep doen op bestaande gemeenschappen. Hoe kunnen ook zij de dynamieken in de bevolkingssamenstelling, evoluties binnen groepen en gemeenschappen, netwerken, ... blijven opvolgen? Hoe kunnen alle individuen en groepen in de samenleving betrokken worden? Wat kunnen we nog vinden als gemene deler? Hoe leven we samen in zo'n maatschappij?

9.3. Kwantitatief en kwalitatief onderzoek. De siamese tweeling van een innovatief beleid rond etnisch-culturele diversiteit.

Het cijfermateriaal uit *Couleur Locale 2013* biedt de lezer een helicopterzicht op de etnisch-culturele diversiteit in de provincie Antwerpen. En ja, we zijn er trots op. We kunnen echter niet ontkennen dat het monnikenwerk was. We blijven het dan ook een uitdaging voor de overheid vinden om de bestaande databanken rond etnisch-culturele diversiteit beter op elkaar af te stemmen en waar mogelijk verder te integreren. Dat kan het kwalitatief onderzoek rond het thema alleen maar naar een hoger niveau tillen. Maar ook beleidsmakers zijn uiteraard gebaat met cijfermateriaal dat ze beter kunnen operationaliseren en vertalen in concrete beleidslijnen.

Kwantitatief onderzoek is broodnodig, maar moet hand in hand gaan met het nodige kwalitatief onderzoek. Zo halen we uit ons cijfermateriaal dat etnisch-culturele diversiteit gepaard gaat met verschillen in leeftijd, geslacht, gezinssamenstelling, enz. Bijkomend kwalitatief onderzoek kan ons echter inzichten opleveren op welke manier een aantal van deze kenmerken op mogelijke sociale achterstelling kunnen wijzen. Denken we maar bijvoorbeeld aan gezinnen met alleenstaande ouders.

Om hier gefundeerder op in te kunnen gaan is extra tijd en middelen nodig voor bijkomend kwalitatief onderzoek. Een maatschappelijk belangrijk thema als etnisch-culturele diversiteit verdient deze inhaalbeweging.

En kwalitatief onderzoek begint al meteen bij jezelf. Wandel rond in je gemeente, leg contacten en luister naar verhalen. Het is vaak al de eerste stap naar een diepgaander inzicht in de realiteit van je gemeente of voorziening.

10. COULEUR LOCALE

OP MAAT

Wil je de etnisch-culturele diversiteit in je gemeente of bij het doelpubliek van je organisatie of voorziening in kaart krijgen? Vraag dan naar de ondersteuning op maat die Prisma vzw je kan bieden. We presenteren cijfermateriaal op maat van je gemeente, organisatie of dienst en bekijken samen hoe je met de etnisch-cultureel diverse realiteit aan de slag kan gaan.

Ook bij het Steunpunt Sociale Planning van de provincie Antwerpen kan je terecht voor gedetailleerd cijfermateriaal.

Marlies Stubbe van Prisma vzw helpt je graag verder. Contacteer haar via marlies.stubbe@prismavzw.be. Je kan ook bij Rudy Marynissen van de provincie Antwerpen terecht via ssp@welzijn.provant.be.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Verklarende woordenlijst

Bevolkingsgroepen

- **EU / Niet-EU:** Ligt de herkomst van de nieuwkomers / etnisch-culturele minderheden binnen of buiten de EU? EU = alle landen binnen de Europese Unie (België, Nederland, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland, Italië, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Portugal, Spanje, Griekenland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Finland, Polen, Estland, Letland, Litouwen, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Hongarije, Kroatië, Malta, Cyprus, Roemenië, Bulgarije en Kroatië). IJsland, Noorwegen en Liechtenstein zijn geen deel van de EU. Zij hebben wel aparte akkoorden met de EU over het vrij verkeer.
- **Etnisch-culturele minderheden:** We hanteren de definitie van het integratiedecreet. Etnisch-culturele minderheden zijn de personen die een vreemde origine hebben, ongeacht hun huidige nationaliteit. Dat betekent dat zij zelf bij geboorte een andere nationaliteit (en geen Belgische of dubbele nationaliteit) hadden of dat hun vader of moeder bij geboorte een andere nationaliteit had. Vreemdelingen horen hier dus ook bij.
- **Migranten:** Een migrant is een persoon die van één land naar een ander land verhuist. Veel personen van de etnisch-culturele minderheden zijn zelf geen migrant.
- **Nieuwkomers:** Nieuwkomers zijn recente migranten. In het inburgeringsbeleid is een periode van 1 jaar voorzien voor het inburgeringstraject van een nieuwkomer. Een nieuwe migrant doet er in de praktijk vaak echter langer over. In onze studie bekijken we een periode van drie jaar: 2010, 2011 en 2012.
- **Vreemdelingen:** Personen die een buitenlands nationaliteit hebben en geen Belgische. Personen met een dubbele nationaliteit (Belgisch-buitenlands) zijn voor de Belgische wet Belgen en geen vreemdelingen.
- **Herkomst:** We gebruiken deze term zowel bij nieuwkomers als bij etnisch-culturele minderheden. Bij nieuwkomers duiden we hiermee de huidige nationaliteit aan. Bij etnisch-culturele minderheden verwijst het herkomstland naar de eigen eerste nationaliteit, de eerste nationaliteit van de moeder of de eerste nationaliteit van de vader.
- **Landengroep:** We delen de herkomstlanden van nieuwkomers en etnisch-culturele minderheden in deze studie vaak op in groepen om het beeld overzichtelijker te maken. Zie ook het overzicht op de laatste bladzijde.

Migratie en diversiteit

- **Volgmigratie:** Hiermee bedoelen we dat de migratie gebeurt onder impuls van relaties in het land waarheen men migreert. Een typisch voorbeeld is gezinshereniging. Maar ook het hebben van kennissen of verre familie is soms een aanleiding om wel naar het ene en niet naar het andere land te migreren. Bijvoorbeeld een Portugese wil als werkneemster in België komen werken omdat ze hier ook een nicht heeft wonen.

- **Superdiversiteit:** is een relatief nieuw begrip in het wetenschappelijke denken over migratie en de multiculturele samenleving. Waar migratie sinds de jaren 1950 vooral bestond uit een aantal specifieke, grote, vergelijkbare groepen migranten (bv. de Italiaanse, Marokkaanse en Turkse arbeidsmigratie in België) is dit sinds de jaren '90 sterk gewijzigd. Niet alleen komen migranten uit veel meer verschillende landen. Ook verschillen zij onderling sterk: qua scholing en werksituatie, qua reden voor migratie, qua verblijfsstatuut, qua buurten waar zij in wonen,...

Integratie en inburgering

- **Onthaalbureau Inburgering:** Nieuwkomers die een inburgeringstraject volgen, doen dat bij een Onthaalbureau Inburgering. Inburgering provincie Antwerpen is een afdeling van [Prisma vzw](#).
- **Diversiteits- en Integratiecentrum:** De integratiecentra hebben een decretale opdracht. Zij ondersteunen lokale besturen en diensten, voorzieningen en organisaties in het omgaan met etnisch-culturele diversiteit. De hoofdopdrachten van de integratiecentra zijn het toegankelijk maken van deze voorzieningen en het samenleven in diversiteit bevorderen. De integratiecentra werken steeds tweedelijns. [Prisma vzw](#) is, naast onthaalbureau ook een erkend integratiecentrum en doet procesbegeleidingen bij organisaties, organiseert vormingen op maat, stelt cijfermateriaal ter beschikking, coacht integratieambtenaren,...

Talen van nieuwkomers

- **Moedertaal:** In het Onthaalbureau Inburgering vragen trajectbegeleiders bij de cliënten naar hun moedertaal. Welke taal spraken ze thuis met hun ouders? We kunnen de moedertaal dus alleen registreren bij nieuwkomers die zich aanmeldden in het Onthaalbureau Inburgering.
- **Contacttaal:** Als nieuwkomers zich aanmelden in het Onthaalbureau Inburgering wordt hen gevraagd welke talen zij, behalve hun moedertaal, nog spreken. De contacttalen zijn die talen waarin het Onthaalbureau en de nieuwkomers kunnen communiceren. Zo worden er veel cursussen maatschappelijke oriëntatie in het Frans of Engels gegeven. Voor heel wat cursisten is dit hun tweede of derde taal.
- **Wervingstaal:** Vóór nieuwkomers zich kunnen aanmelden stuurt het Onthaalbureau Inburgering alle potentiële inburgeraars een brief, zowel in het Nederlands als in een wervingstaal. Die taal wordt bepaald aan de hand van de gegevens over nationaliteit en geboorteland in de Kruispuntbank Inburgering. Het Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw maakt gebruik van 23 wervingstalen.

Verblijfsituatie van vreemdelingen

- **Verblijfsstatuut:** Vreemdelingen mogen niet zomaar in België wonen. Ze hebben hier een verblijfsstatuut voor nodig. Voor nieuwkomers bekijken we het eerste statuut dat we terugvinden in de databank. Dit is vaak bepalend voor de volgende statuten.

- **Migratiekanaal:** Nieuwkomers migreren omwille van verschillende redenen. Ze zijn asielzoeker, gezinshereniger, werknemer, zelfstandige, ... De keuze van hun migratiekanaal is niet vrij, maar hangt af van hun nationaliteit. Ook beroep en familierelaties kunnen een rol spelen. Het migratiekanaal dat de nieuwkomers gebruikten, is bepalend voor het verblijfsstatuut dat zij in België krijgen.
- **EU-migratie:** Migratie op basis van de EU-wetgeving over het vrij verkeer van personen, van werknemers en van diensten. In principe kunnen alleen EU-burgers en burgers uit IJsland, Noorwegen en Liechtenstein hier gebruik van maken. In een aantal gevallen kunnen ook niet-EU'ers hier gebruik van maken. Dit betekent niet dat alle EU-burgers EU-migranten zijn. Een Nederlander kan immers ook trouwen met een Belgische en dus gezinshereniger zijn.
- **Arbeidsmigratie:** Migratie op basis van het hebben van een arbeidskaart / tewerkstelling in België. Het gaat hier alleen over niet-EU-burgers. EU-burgers kunnen immers gebruik maken van het vrij verkeer van personen. Zij vallen dan onder de categorie EU-migratie.
- **Gezinshereniging:** Migratie op basis van het vervoegen van een partner of naaste familie in België. In onze databank m.b.t. nieuwkomers hebben we alleen gegevens over meerderjarige personen. Gezinsherenigers zijn vaak personen die zich bij een partner komen vestigen. Soms zijn het echter ook ouderen die zich bij hun kinderen vestigen.
- **Asielzoekers:** Dit zijn mensen in de asielprocedure. Zij hebben een tijdelijk verblijfsstatuut en worden ingeschreven in het wachtregister. Hun tijdelijk verblijfsstatuut blijft geldig tot een definitieve beslissing genomen wordt in hun dossier. Bij een positieve beslissing kunnen zij het statuut van erkend vluchteling of subsidiaire bescherming krijgen.
- **Erkend vluchteling:** Dit is een persoon die de asielprocedure doorlopen heeft en op basis van de criteria van de Conventie van Genève als vluchteling erkend wordt. Het is een erg stabiel verblijfsstatuut dat niet snel kan worden ingetrokken door de overheid. De erkend vluchteling moet een gegronde, persoonlijke vrees hebben voor vervolging op basis van één van deze criteria: ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep, of politieke overtuiging. Hij kan daarenboven geen beroep doen op bescherming van zijn eigen overheid.
- **Subsidiaire bescherming:** Een verblijfsstatuut dat kan worden toegekend aan een asielzoeker indien hij niet in aanmerking komt voor de erkenning als vluchteling. Het gaat dan vaak om personen die een gegronde, persoonlijke vrees hebben voor vervolging of ernstige fysieke of mentale schade, maar niet op basis van één van de criteria van de Conventie van Genève. Het statuut kan bijvoorbeeld worden toegekend aan mensen die dreigen slachtoffer te worden van willekeurig oorlogsgeweld. Deze mensen moeten bewijzen dat die dreiging hen persoonlijk betreft, bv. omwille van hun woonplaats of beroep of ze moeten bewijzen dat de dreiging zeer ernstig is en de kans dat ze slachtoffer worden groot is.
- **Geregulariseerd:** Personen met dit verblijfsstatuut hebben een regularisatie van hun verblijfssituatie gekregen, bv. via artikel 9bis of artikel 9ter van de vreemdelingenwet. Het gaat om mensen die de regularisatie reeds verkregen hebben en niet om mensen die nog in de procedure zitten. Meestal hadden deze personen voorheen een onwettig verblijf (zonder papieren) of een precair verblijf (bv. in

asielprocedure). In onze databank hadden de geregulariseerden voornamelijk geen wettig verblijf voor hun regularisatie.

- **Student / Studiemigratie:** Er bestaan aparte verblijfsprocedures voor studenten. Deze zijn verschillend voor EU-studenten en niet-EU-studenten. Het gaat steeds om een tijdelijk verblijfsstatuut.
- **Overige verblijfsstatuten:** Er zijn heel wat verblijfsstatuten die moeilijk onder te brengen zijn in één categorie. Bovendien maken slechts weinig mensen er gebruik van. Vaak gaat het over erg tijdelijke statuten waarna een ander verblijfsstatuut volgt. Die groeperen we in een categorie overige verblijfsstatuten. We vinden er o.a. deze in terug: bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister, slachtoffer van mensenhandel, regularisatie in het kader van art. 9ter vreemdelingenwet is aangevraagd, ... een grote categorie is die van de minderjarige anderstalige nieuwkomers.

Asielzoekers en opvang

- **Niet-begeleide minderjarige asielzoeker:** Een niet-begeleide minderjarige asielzoeker is een minderjarige vreemdeling die zonder ouder of voogd aankomt in België en er asiel aanvraagt. Het gaat steeds om minderjarigen die géén nationaliteit van de EU, IJsland, Noorwegen of Liechtenstein hebben. De niet-begeleide minderjarige asielzoeker heeft recht op opvang. Er wordt een voogd aangewezen door de Voogddienst van de FOD Justitie. De niet-begeleide minderjarige asielzoeker wordt opgevangen door Fedasil: in een aparte vleugel van een opvangcentrum, of in een apart Lokaal Opvang Initiatief. Er zijn ook niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die géén asielaanvraag hebben ingediend. Zij verblijven doorgaans onwettig in het land. Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen hebben recht op opvang door de Vlaamse gemeenschap tot ze meerderjarig worden.
- **Lokaal Opvang Initiatief (LOI):** Een kleinschalige opvanginfrastructuur voor asielzoekers, ingericht door het OCMW van een gemeente. Het OCMW zorgt er voor de materiële opvang van asielzoekers. Er zijn aparte LOI's voor niet-begeleide minderjarige asielzoekers. LOI's kunnen families opvangen of zich richten op alleenstaande asielzoekers. De OCMW's krijgen financiering via Fedasil. Het is ook Fedasil die de asielzoekers toewijst aan de opvangstructuren. In de provincie Antwerpen hebben 65 gemeenten een LOI voor volwassenen. Vijf van hen hebben daarbovenop een LOI voor niet-begeleide minderjarige asielzoekers.
- **Opvangcentrum voor asielzoekers:** Dit is een grote opvanginfrastructuur voor asielzoekers. De opvangcentra kunnen worden ingericht door Fedasil of door het Rode Kruis. De centra van het Rode Kruis worden gefinancierd door Fedasil. In de provincie Antwerpen zijn vijf opvangcentra voor asielzoekers. In Lint (115 plaatsen) en in de stad Antwerpen (195 plaatsen) is het Rode Kruis verantwoordelijk. In Ranst (348 plaatsen), Kapellen (424 plaatsen) en Arendonk (475 plaatsen) is Fedasil de beheerder.

Bijlage 2. Overzicht landengroepen

EU-landen

- **België**
- **Nederland**
- **Noord- en West-Europa:** Luxemburg, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken, Zweden, Finland
- **Zuid-Europa:** Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Malta, Cyprus, Gibraltar
- **Oost-Europa EU:** Polen, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Estland, Letland, Litouwen, Bulgarije, Roemenië⁴¹

Niet-EU-landen

- **Oost-Europa niet-EU:** Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland, Albanië, Kosovo, Servië, Montenegro, Bosnië-Herzegovina, Macedonië, Moldavië
- **Rijke OESO-landen:** Andorra, Liechtenstein, IJsland, Noorwegen, Vaticaanstad, Monaco, San Marino, Japan, Verenigde Staten van Amerika, Canada, Zwitserland, Zuid-Korea, verschillende kleine staten gelegen in de Stille Oceaan (bv. Fiji-eilanden, Polynesië,...).
- **Turkije**
- **Maghreb:** Marokko, Algerije, Tunesië
- **Zuid- en Centraal-Amerika:** Mexico en alle landen die zuidelijker liggen, inclusief de Caraïbische staten, Brits en Frans overzees gebied (bv. Frans-Guyana en de Falklandeilanden), indien voor deze personen niet de Britse of Franse nationaliteit geregistreerd staat.
- **Andere landen van Azië:** Alle landen op het Aziatische continent met uitzondering van Turkije, Rusland, Japan, Zuid-Korea en een aantal staten uit de Stille Oceaan. Inclusief Armenië en de andere Kaukasuslanden, Syrië en de andere landen van het Midden-Oosten, Saoedi-Arabië en de andere landen van het Arabisch schiereiland, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Thailand, Filippijnen,...
- **Andere landen van Afrika:** Alle landen op het Afrikaanse continent, met uitzondering van Marokko, Algerije en Tunesië. Libië en Egypte behoren wel tot deze landengroep. Ook inclusief Madeira, Canarische Eilanden en Djibouti, tenzij voor deze personen respectievelijk de Portugese of Spaanse nationaliteit of die van de Verenigde Arabische Emiraten geregistreerd staat.
- **Onbekend:** Alle personen van wie we de exacte herkomst niet kunnen bepalen. Het gaat dan ook om personen die staatloos of vaderlandsloos zijn. Inclusief de personen met de volgende aanduiding van nationaliteit: NAVO, SHAPE, politiek vluchteling, regularisatieaanvraag ingediend maar nog geen formeel bewijs van nationaliteit,...

⁴¹ Kroatië was op het moment van de dataverzameling nog geen EU-land en is opgenomen in de landengroep Oost-Europa niet-EU.

Bijlage 3. Inburgering en integratie in de provincie Antwerpen: een kompas

Welke organisaties en diensten in de provincie Antwerpen voeren het inburgerings- en integratiebeleid uit?

Waar kan ik terecht met mijn vragen?

Lokale besturen

- **Wat?** Het integratiebeleid moet in de eerste plaats gevoerd worden op het lokale niveau. Lokale besturen hebben een belangrijke rol als regisseur van het integratiebeleid op hun grondgebied. Zij kunnen een erkenning en subsidiëring aanvragen bij de Vlaamse overheid om een integratiedienst op te richten. Integratiediensten maken deel uit van de gemeentelijke administratie net zoals de sportdienst, de cultuurdienst of de jeugddienst. Voor deze gemeentelijke diensten en voor externe organisaties binnen de gemeente zijn zij aanspreekpunt en ondersteuner inzake etnisch-culturele diversiteit. Zij zorgen mee voor de toegankelijkheid van de eigen en andere diensten voor iedereen en in het bijzonder voor de specifieke doelgroepen van het integratiebeleid. Daarnaast ondernemen zij initiatieven om het goed samenleven in diversiteit tussen alle burgers te bevorderen. Bijna alle gemeenten die werk maken van een minderhedenbeleid bundelen deze acties in een lokaal minderhedenbeleidsplan.
- **Waar?** 10 gemeenten in onze provincie hebben een integratiedienst, erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid: Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Lier, Geel, Mol, Boom, Willebroek, Mortsel en Heist-op-den-Berg.

Integratiecentra

- **Wat?** De integratiecentra hebben als kerntaak om het integratiebeleid te analyseren, evalueren, ondersteunen en stimuleren. De integratiecentra ondersteunen in de eerste plaats lokale besturen in de uitvoering van hun lokale integratiebeleid. Daarnaast kunnen ook verenigingen, voorzieningen, instellingen,... beroep doen op hun diensten. Centraal staat het leren omgaan met de etnisch-culturele diversiteit in de samenleving. De ondersteuning is steeds op maat, en kan de vorm aannemen van procesbegeleiding, een vorming, informatie, coaching, projecten,...
- **Waar?** De Vlaamse overheid erkent en subsidieert 5 provinciale integratiecentra (3 vzw's in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen en 2 openbare provinciale integratiecentra in de provincies Limburg en Vlaams Brabant), twee lokale integratiecentra (in Antwerpen en in Gent) en één hoofdstedelijk integratiecentrum (De Foyer).

In de provincie Antwerpen zijn er dus twee integratiecentra:

- 1) het minderhedencentrum De Acht, met als werkingsgebied stad Antwerpen; www.de8.be
- 2) het integratie- en diversiteitscentrum Prisma vzw met als werkingsgebied de provincie Antwerpen exclusief stad Antwerpen. Binnen dit werkingsgebied gaat Prisma aan de slag in 2 regio's: Mechelen -

randstad Antwerpen en Turnhout - De Kempen. Prisma vzw heeft 2 regionale vestigingen, één in Mechelen en één in Turnhout. www.prismavzw.be

Onthaalbureau Inburgering

- **Wat?** Onthaalbureaus voeren het Vlaamse inburgeringsbeleid uit. De Vlaamse overheid wenst met het inburgeringsbeleid nieuwkomers en oudkomers de kans te geven Nederlands te leren en meer vertrouwd te raken met het reilen en zeilen in de samenleving. Sommige inburgeraars worden verplicht om een inburgeringsprogramma te volgen. Een inburgeraar wordt individueel begeleid tijdens zijn inburgeringstraject. Het primaire inburgeringstraject bestaat uit een cursus Maatschappelijke Oriëntatie, Nederlandse taallessen en trajectbegeleiding. In het secundaire traject ligt de aandacht op levensloopbaanoriëntatie naar werk, studies en/of sociale participatie. Het secundaire traject is een taak van de hele samenleving. VDAB en onderwijsinstellingen nemen specifieke taken op.
- **Waar?** Er zijn in Vlaanderen acht onthaalbureaus: één in elk van de vijf Vlaamse provincies en telkens één in de steden Antwerpen, Gent, Brussel.
In onze provincie zijn er dus twee onthaalbureaus:
 - 1) het Onthaalbureau Inburgering Antwerpen, ingebed bij de stad Antwerpen:
www.antwerpen.inburgering.be
 - 2) het Onthaalbureau Inburgering Provincie Antwerpen, ingebed bij Prisma vzw:
www.provincieantwerpen.inburgering.be. Het Onthaalbureau Inburgering Provincie Antwerpen heeft een vestiging in Mechelen en Turnhout en heeft permanentieplaatsen in 10 andere gemeenten: Kapellen, Schoten, Boom, Willebroek, Lier, Mortsel, Herentals, Geel, Mol en Hoogstraten. De permanenties zijn gelijktijdig met die van de Huizen van het Nederlands.

Huizen van het Nederlands

- **Wat?** Bij de Huizen van het Nederlands kunnen anderstalige volwassenen terecht voor informatie over het cursusaanbod Nederlands als tweede taal. Zij weten ook waar anderstaligen hun Nederlands kunnen oefenen.
De belangrijkste taak van de Huizen van het Nederlands is de coördinatie van de intake, de testing en de oriëntering van kandidaat-cursisten naar het meest gepaste aanbod Nederlands als tweede taal (NT2). De Huizen van het Nederlands organiseren zelf geen cursussen, maar beschikken wel over een volledig overzicht van alle cursussen NT2 die worden georganiseerd. Er wordt niet doorverwezen naar één specifieke school, maar de kandidaat-cursist wordt geïnformeerd over alle mogelijkheden die aansluiten bij zijn/haar profiel.
Een tweede taak van de Huizen van het Nederlands bestaat erin een bijdrage te leveren aan de optimalisatie van het NT2- aanbod.
Een aantal Huizen van het Nederlands verruimen, op basis van bijkomende financiering, hun werking

met projecten om anderstaligen en belangrijke actoren te versterken. Zo begeleiden een aantal Huizen werkgevers om een taalbeleid te voeren. www.klaretaalrendeert.be

- **Waar?** In Vlaanderen en Brussel zijn er 8 Huizen van het Nederlands: 5 provinciale Huizen (de 5 Vlaamse provincies) en 3 stedelijke Huizen (Antwerpen, Gent en Brussel). De Huizen van het Nederlands zijn aparte vzw's en zijn een samenwerking tussen alle aanbiederstrekkingen Nederlands Tweede Taal (NT2) in het werkingsgebied. De Huizen van het Nederlands worden gesubsidieerd door de Vlaamse overheid en vallen onder twee beleidsdomeinen: inburgering en onderwijs. De provincie Antwerpen telt twee Huizen van het Nederlands:
 - 1) het Huis van het Nederlands Antwerpen (<http://www.nt2antwerpen.be>)
 - 2) het Huis van het Nederlands Provincie Antwerpen (www.hvnprovant.be) met hoofdzetel in Mechelen en 11 loketten waar anderstaligen terecht kunnen.

Sociale tolk- en vertaaldiensten

- **Wat?** Om hun dienstverlening toegankelijk te maken voor iedereen, ook voor cliënten die het Nederlands (nog) onvoldoende machtig zijn, kunnen scholen, ziekenhuizen, openbare diensten, welzijnsorganisaties, CAW's, enz. gebruik maken van het aanbod van de sociale tolk- en vertaaldiensten. Sociaal tolken en vertalers helpen om de taalkloof tussen de anderstalige cliënt en de Nederlandstalige diensten en voorzieningen te overbruggen.
- **Waar?** In Vlaanderen zijn er 9 sociale tolk- en vertaaldiensten. Eén per provincie, één in de steden Antwerpen, Gent en Brussel en één Vlaamse tolkentelefoon. In onze provincie zijn er dus twee sociale tolk- en vertaaldiensten die tolken ter plaatse sturen:
 - 1) de Stedelijke Tolk- en Vertaaldienst Antwerpen (STA), www.antwerpen.be/tolkendienst
 - 2) de Tolk- en Vertaaldienst Provincie Antwerpen (TOPA), www.provant.be/tolkenvertaaldienst, met antennes in Turnhout (www.turnhout.be, 'welzijn, zorg en gezondheid', 'diversiteit', 'tolkdienst') en Lier (www.socialehuislier.be, 'diversiteit en integratie', 'tolken').De tolk- en vertaaldiensten in onze provincie werken complementair.
- Daarnaast kunnen hulp- en dienstverleners gebruik maken van de **Vlaamse tolkentelefoon** Ba-bel, www.vlaamsetolkentelefoon.be.

Statistieken over etnisch-culturele diversiteit

- **Steunpunt Sociale Planning Provincie Antwerpen:** maakt deel uit van de dienst Welzijn en Gezondheid binnen het provinciebestuur. Het Steunpunt stelt gebruiksvriendelijke gegevens en analyses over welzijn ter beschikking. Prisma vzw en het Steunpunt werken intensief samen voor cijfermateriaal over etnisch-culturele diversiteit.
- **Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor:** Dit is een jaarlijks rapport van de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Per gemeente in het Vlaams Gewest wordt cijfermateriaal van allerlei instanties gebundeld in één rapport. Het rapport bevat onder andere demografische gegevens, maar ook

gegevens van VDAB, onderwijs, cijfers over welzijn, politieke participatie,... Elke instantie gebruikt haar eigen definitie voor etnisch-culturele minderheden. Je kan de rapporten downloaden via www.lokalestatistieken.be, doorklikken naar “cijfers per domein”, vervolgens kiezen voor “inburgering & integratie”.

- **Steunpunt Inburgering en Integratie:** Dit is een interuniversitair Steunpunt dat de Vlaamse overheid moet stofferen in haar inburgerings- en integratiebeleid. <http://www.steunpuntieni.be/>
- **Kruispuntbank Sociale Zekerheid:** Heeft als hoofddoel het monitoren van relevante gegevens voor de sociale zekerheid zoals arbeid en inkomen. Maar de KSZ zal in de nabije toekomst ook herkomst als kenmerk opnemen, waardoor het mogelijk zal worden om socio-economische gegevens te kruisen met etnisch-culturele diversiteit. De Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming vind je via deze link: http://www.ksz-css.fgov.be/nl/bcss/nodepage/content/websites/belgium/statistics/statistics_01.html

RESOC

- **Wat?** RESOC - het regionaal sociaaleconomisch overlegcomité heeft, naast andere taken, een belangrijke opdracht vanwege de Vlaamse Regering inzake het beleid evenredige arbeidsdeelname en diversiteit. In het daartoe afgesloten covenant worden afspraken gemaakt over door RESOC te ontwikkelen diversiteitsplannen, -acties en -projecten en initiatieven ter bevordering van samenwerking, afstemming en uitwisseling. RESOC kan uw organisatie begeleiden bij het ontwikkelen en uitvoeren van een diversiteitsbeleid op vlak van het personeel.
- **Waar?** De provincie kent drie RESOC's, één per arrondissement: RESOC Antwerpen, RESOC Kempen en RESOC Mechelen.
www.resocantwerpen.be
www.resockempen.be
www.resocmechelen.be

Allochtone verenigingen en hun federaties

- **Wat?** Binnen de gemeenschappen van etnisch-culturele minderheden zijn talloze verenigingen, ook wel zelforganisaties genoemd, van zeer uiteenlopende aard actief. Velen zijn gestructureerd op basis van etnische herkomst. Dikwijls zijn zij gericht op één of andere specifieke doelgroep: vrouwen, jongeren, studenten, gelovigen, ... Zij hebben zeer uiteenlopende doelstellingen zoals belangenverdediging, vorming en voorlichting, sport en ontspanning, godsdienst- en cultuurbeleving, enz. Een groot deel van deze zelforganisaties zijn verenigd in een federatie. Een deel van deze federaties worden erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid, minister van Cultuur.
- **Waar?** In de provincie Antwerpen zijn er tal van federaties van allochtone verenigingen actief: [Associazioni Internazionali Federate/Multiculturele Federatie van Zelforganisaties \(A.I.F.\)](#)
[Federatie van Marokkaanse Democratische Organisaties \(FMDO\)](#)

[Federatie van Marokkaanse Verenigingen \(FMV\)](#)
[Federatie van Vooruitstrevende Verenigingen \(CDF\)](#)
[Federatie van Engelstalige Afrikanen in België \(FAAB\)](#)
[Internationaal Comité \(IC\)](#)
[Latijns-Amerikaanse Federatie \(LAF\)](#)
[Platform van de Afrikaanse Gemeenschappen \(PAG\)](#)
[Turkse Unie Van België](#)

Unie van Turkse Verenigingen (UTV)

Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipaties van Moslims (VOEM)

[Federatie Wereldvrouwen](#)

Solidariteit, Platform van Russisch sprekende verenigingen

Platform Allochtone Jongeren (PAJ)

Ons Leven, vereniging voor woonwagenbewoners

De meeste hebben hun zetel in Antwerpen.

Meldpunten Discriminatie

- **Wat?** De Meldpunten houden zich allereerst bezig met het behandelen en registreren van discriminatiemeldingen. Al wie een klacht heeft rond discriminatie op grond van gender, seksuele geaardheid, gezondheidstoestand of handicap, leeftijd en etniciteit in de verschillende Vlaamse bevoegdheidsdomeinen kan bij één van de meldpunten discriminatie terecht. Daarnaast doen de Meldpunten aan voorlichting en (lokale) beleidsbeïnvloeding. De Meldpunten trachten de meldingen eerst door bemiddeling op te lossen. Indien deze mogelijkheid ontbreekt of als bemiddeling niet (langer) mogelijk is, kan het slachtoffer ondersteuning krijgen om zijn klacht aanhangig te maken. De rol van de Meldpunten bij de bestrijding van discriminatie blijkt essentieel. Niet zelden komen slachtoffers slechts door interventie van de Meldpunten tot het indienen van een klacht. Daarbij wordt niet in eerste instantie het strafrecht benut hoewel die mogelijkheid openstaat. De Meldpunten werken nauw samen met Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. www.gelijkekansen.be
- **Waar?** De Vlaamse overheid richtte in het kader van het gelijke kansen- en gelijkebehandelingsdecreet in de dertien Vlaamse centrumsteden en Brussel een Meldpunt Discriminatie op. Voor onze provincie zijn er drie Meldpunten Discriminatie, met name in Antwerpen, Mechelen en Turnhout. Hun werkingsgebied behelst de hele provincie. www.antwerpen.be, www.mechelen.be, www.turnhout.be

Opvang voor asielzoekers

- **Wat?** Asielzoekers worden in België opgevangen in opvangcentra (dit zijn collectieve opvangstructuren) of particuliere woningen (dit zijn individuele opvangstructuren). Het opvangbeleid is federale materie. Fedasil is de verantwoordelijke instelling ter uitvoering van dit beleid.
- **Waar?** In onze provincie zijn er 5 open opvangcentra. 3 federale asielcentra in Arendonk, Broechem en Kapellen (www.fedasil.be), 2 asielcentra van het Rode Kruis in Linkeroever en Lint. 50 van de 70 OCMW's in onze provincie hebben een lokaal opvanginitiatief (LOI) en dus particuliere woningen voor asielzoekers. In Merksplas tot slot is er een gesloten centrum voor mensen in onwettig verblijf die hun gedwongen terugkeer afwachten.

Andere

- Het Provinciaal Documentatiecentrum Atlas, kortweg **Docatlas**, is een documentatie- en leermiddelencentrum dat gespecialiseerd is in de thema's Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en de multiculturele samenleving. DocAtlas is een initiatief van de Provincie Antwerpen. Meer info op www.docatlas.be.
- De jongste jaren ontstonden er in Antwerpen een aantal **cultureel diverse kunstplatforms of -verenigingen**: Moussem (Marokkaans, www.moussem.be), **0090** (Turks, www.0090.be), **Fiebre** (Latijns-Amerikaans, www.fiebre.be) en Mwanda Kitoko (Afrikaans).
- **Vaka/Hand in Hand** is een antiracistische beweging die focust op de thematiek van asiel en migratie. Als sociaal-culturele vormings- en actieorganisatie organiseren zij activiteiten ter bescherming van de democratie, voor gelijke rechten voor alle inwoners van dit land, tegen racisme en tegen discriminatie van etnisch-culturele minderheden. www.vaka-handinhand.org.
- **Kif Kif** is een interculturele beweging die strijdt voor gelijkheid en tegen racisme. Kif Kif bouwt mee aan een solidaire, democratische en interculturele samenleving. Via kritische, sensibiliserende, interactieve en educatieve initiatieven geeft Kif Kif mensen de instrumenten in handen om een andere stem te laten horen in het maatschappelijk debat over de interculturele samenleving. Kif Kif steunt op die manier actief individuen en groepen die uitgesloten worden van grondrechten of gediscrimineerd worden en versterken hen om zelf op te komen voor hun rechten. www.kifkif.be.

Enkele organisaties op Vlaams niveau

- De opdracht van het **Kruispunt Migratie-Integratie** is expertise ontwikkelen en uitwisselen over migratie, integratie en etnisch-culturele diversiteit. Het Kruispunt (tot 2010 Vlaams Minderhedencentrum) is een onafhankelijke organisatie, erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. Iedereen die in zijn werk te maken heeft met migratie, integratie en etnisch-culturele diversiteit kan bij het Kruispunt terecht. Naast het informatie- en vormingsaanbod heeft het Kruispunt een [juridische helpdesk](http://www.kruispuntmi.be) vreemdelingenrecht en internationaal privaatrecht voor hulpverleners. www.kruispuntmi.be

- Het **Minderhedenforum** is de spreekbuis van de etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen. Via het Minderhedenforum doen de verenigingen van etnisch-culturele minderheden, in al hun diversiteit, aan gezamenlijke belangenverdediging naar het beleid en naar de brede samenleving. www.minderhedenforum.be
- **Vluchtelingenwerk Vlaanderen** is een onafhankelijke, niet-gouvernementele organisatie die opkomt voor de rechten van vluchtelingen. Zij werkt samen met [ruim 40 lidorganisaties](#) en kan rekenen op de steun van [vrijwilligers](#). www.vluchtelingenwerk.be
- **Vlaamse vereniging voor Voyageurs, Roms, Roma en Manoesjen (Vroem vzw)** wil de kloof dichten tussen de burgers en Voyageurs, Roms, Roma en Manoesjen. www.vroemvzw.be

Bijlage 4. Overzicht opdeling verblijfsstatuten

Categorie en onderverdeling	Criteria	Welke verblijfsstatuten vallen hieronder?	Welke nationaliteiten vallen hier onder?
EU-migratie Onderverdeling: <ol style="list-style-type: none"> 1. EU – zelfstandige 2. EU – werknemer 3. EU – voldoende bestaansmiddelen 4. EU – langdurig ingezetene 5. EU – geen specificering 	Alle migratie die valt onder het vrij verkeer van personen, diensten en werknemers, of onder andere EU-regelgeving ivm migratie en vestiging in de lidstaten.	Alle verblijfsstatuten van EU en EER-burgers die zich vestigen op basis van hun burgerschap; de ‘langdurig ingezetenen’ met nationaliteit uit een derdeland, maar obv richtlijn 2003/109/EG duurzame verblijfsrechten in de EU verwerven en zo kunnen migreren binnen de EU. EU-migranten hebben na aankomst drie maanden de tijd om de documenten samen te brengen die aantonen dat zij werknemer, zelfstandigen of beschikker van bestaansmiddelen zijn. Hun eerste verblijfsstatuut is dan “EU-migrant, geen specificering”.	EU: Nederland, Noord- en West-Europa, Zuid-Europa, Oost-Europa. Sommige Rijke OESO-landen: IJsland, Liechtenstein, Noorwegen, Zwitserland. Sommige derdelanders die de status van ‘langdurig ingezetene’ verworven hebben
Gezinshereniging	Alle migratie die op basis van het gezin en familierelaties ontstaat – zowel gezinshereniging (van een bestaand gezin) als gezinsvorming (van een nieuw gezin) vallen heironder.	Alle verblijfsstatuten met ‘gezinshereniging’ – zowel huwelijk, samenwoont als vervoeging van een ascendent / descendent; Visum D	Alle nationaliteiten
Asielprocedure Onderverdeling: <ol style="list-style-type: none"> 1. Asielzoeker 2. Erkend vluchteling / subsidiaire bescherming 	Alle personen in de asielprocedure (asielzoekers) of die de asielprocedure met succes doorlopen hebben (erkend vluchteling /subsidiaire bescherming)	Asielzoeker waarvan de aanvraag ontvankelijk verklaard is; (nog) niet ontvankelijk verklaarde asielzoeker; Erkend vluchteling; subsidiaire bescherming.	Alle nationaliteiten mogelijk – hoofdzakelijk niet-EU nationaliteiten
Regularisatie	Personen die de procedure van regularisatie doorlopen hebben – al	Art. 9bis, Art. 9ter; Art. 9 lid 3, Wet 1999, Tijdelijk geregulariseerd,	Alle nationaliteiten mogelijk – hoofdzakelijk niet-EU nationaliteiten

	dan niet tijdelijk geregulariseerd.	Geregulariseerd onbepaalde duur.	
Arbeidsmigratie	Niet-EU migratie op basis van arbeid in België	Derdelander – werknemer en Niet-EU+ arbeidsmigrant	Niet-EU nationaliteiten
Studiemigratie	Alle migratie op basis van studies in België	Niet-EU student en EU+-student	Alle nationaliteiten
Overigen	Restcategorie – verblijfsstatuten die we niet kunnen onderbrengen in de andere categorieën	Tijdelijk verblijf, kort verblijf, slachtoffer van mensenhandel, regularisatie aangevraagd, derdelander met de wettelijke voorwaarden voor het verwerven van de Belgische nationaliteit,...	Alle nationaliteiten
Onbepaald	Geen verblijfsstatus bekend		Alle nationaliteiten

Bijlage 5. Overzicht administratieve registers

Register	Nationaliteit	Welke vreemdelingen zijn ingeschreven in dit register?
Bevolkingsregister (1.685.125 personen)	Belgen en vreemdelingen	<p><i>Gevestigde vreemdelingen</i></p> <p>Alle Belgen worden ingeschreven in het bevolkingsregister. Daarnaast worden ook gevestigde vreemdelingen ingeschreven in het bevolkingsregister (art 17 vreemdelingenwet). Vreemdelingen die meer dan vijf jaar regelmatig verbleven hebben in België, kunnen de status van gevestigde vreemdeling aanvragen. Dit is een sterk verblijfsstatuut voor de vreemdeling, dat ook rechten doet ontstaan op bv. sociale bijstand. Deze vreemdelingen kunnen in België tegelijkertijd het statuut van 'langdurig ingezetene' aanvragen, eveneens een sterk verblijfsstatuut. Dit Europees statuut opent ook rechten op migratie binnen de Unie, evenwel met beperkingen wat de arbeidsmarkt betreft. Noot: het gaat hier <i>niet</i> over personen die deze verblijfsstatus bekomen hebben in een <i>ander EU-land</i>: zij worden ingeschreven in het vreemdelingenregister.</p> <p><i>Verblijfsstatuten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - gevestigde vreemdeling - langdurig ingezetene = een derdelander aan wie door België het Europese statuut van langdurig ingezetene wordt toegekend
Vreemdelingenregister (94.059 personen)	vreemdelingen	<p><i>Personen met een verblijfsrecht van meer dan drie maanden (art 12 vreemdelingenwet).</i></p> <p>Voor sommigen is dit een verblijfsrecht zonder tijdslimiet, voor anderen heeft het recht wél een tijdslimiet. In dat geval kan het recht soms ook verlengd worden. Dit is afhankelijk van de modaliteiten van het verblijfsstatuut. Vaak wordt het tijdelijk verblijf na vijf jaar omgezet in een permanent verblijf, dat echter nog niet hetzelfde statuut is als dat van 'vestiging'. Het verschil tussen de vestiging en dit permanent verblijf zit in de mogelijkheden voor de overheid om de status eventueel opnieuw in te trekken. Na een verblijf van vijf jaar kunnen vele van deze vreemdelingen gemachtigd worden tot vestiging (art 17 vreemdelingenwet), en worden zij ingeschreven in het bevolkingsregister. Voor erkend vluchtelingen en personen met de subsidiaire beschermingsstatus, rekt men voor deze periode terug naar de eerste asielaanvraag. Dat betekent in de praktijk dat veel van deze personen relatief snel na de toekenning van hun verblijfsstatus een aanvraag tot vestiging kunnen indienen. Personen die de vestiging niet aanvragen of verkrijgen, blijven echter ingeschreven in het</p>

		<p>vreemdelingenregister.</p> <p>Veel van deze vreemdelingen hebben beperkte rechten op sociale bijstand – dit is echter verschillend naargelang de specifieke sociale bijstandsregeling.</p> <p><i>Verblijfsstatuten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - erkend vluchteling - subsidiaire bescherming - geregulariseerde vreemdeling (art. 9bis) - medisch verblijf (art. 9ter) - gezinshereniger in procedure - student-derdelander - slachtoffer van mensenhandel - arbeidsmigrant van buiten de EU - vreemdeling met statuut langdurig ingezetene bekomen in een <i>ander EU-land</i> - niet-begeleide minderjarige vreemdeling
Wachtregister (9.081 personen)	vreemdelingen	<p><i>Asielzoekers</i></p> <p>Personen met een tijdelijk verblijf in België, maar in een hangende asielprocedure. (art 12 en art. 48 e.v. vreemdelingenwet).</p> <p>Eenmaal deze personen de status van erkend vluchteling of van subsidiaire bescherming verkrijgen, worden zij geschrapt uit het wachtregister, en ingeschreven in het vreemdelingenregister.</p>
Andere registers (2.243 personen)	vreemdelingen	<p>Onder deze noemer bundelen we vier andere administratieve registers, die minder vaak gebruikt worden. Doorgaans gaat het om personen die in een tijdelijk verblijfsstatuut zitten.</p> <p>De EU-burgers en hun familie zullen na hun administratieve procedure ingeschreven worden in het vreemdelingenregister.</p> <p><i>Registers:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ambtenaar Europese Unie (288 personen) - Geprivilegieerde vreemdelingen onder het KB van 30 oktober 1991 (357 personen)

		<ul style="list-style-type: none">- Personen die een verblijfskaart als familie van een burger van de Europese Unie hebben aangevraagd (156 personen)- EU-burgers die een verklaring van inschrijving hebben aangevraagd (1442)
--	--	--

BRON: www.vreemdelingenrecht.be en vreemdelingenwet (Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, www.juridat.be)

Bijlage 6. Omgaan met diversiteit: de werkingen in cijfers

Hoe kunnen we als samenleving omgaan met diversiteit? In het huidige Vlaamse beleid zien we drie grote lijnen. Ten eerste wordt er voor nieuwkomers voorzien in een inburgeringsbeleid verzorgd door de Onthaalbureaus Inburgering. Ten tweede zijn de Huizen van het Nederlands en de Tolk- en Vertaaldiensten bevoegd om te werken rond meertaligheid. Binnen de Onthaalbureaus Inburgering maakt men bovendien gebruik van een contacttaal. Ten derde is er het integratiebeleid dat zich op de brede samenleving richt. De Integratiecentra zijn belast met een deel van de uitvoering er van, evenals de lokale besturen. In bijlage 3 worden de belangrijkste actoren toegelicht. Alle cijfers hebben betrekking op de provincie Antwerpen zonder de stad Antwerpen.

1. Het inburgeringstraject van de nieuwkomers

Welke nieuwkomers zijn verplicht tot inburgering? Welke niet? Hoe verloopt het inburgeringstraject van nieuwkomers? We onderzoeken dit aan de hand van de cijfers van het Onthaalbureau Inburgering provincie Antwerpen Prisma vzw⁴².

1.1. Context: het inburgeringsbeleid

Niet alle nieuwkomers zijn doelgroep van het inburgeringsbeleid en niet alle nieuwkomers zijn verplicht tot inburgering. Bovendien is er een verschil tussen de inburgeringsplicht en de aanmeldingsplicht⁴³.

Sommige nieuwkomers zijn verplicht tot inburgering. Daarbij heel wat niet-EU-burgers die voor het eerst een verblijfsvergunning van meer dan drie maanden ontvangen.

Sommige nieuwkomers hebben recht op inburgering, bijvoorbeeld asielzoekers met meer dan vier maanden verblijf⁴⁴ en EU-burgers.

Sommige nieuwkomers zijn per definitie uitgesloten van het inburgeringsbeleid: mensen zonder wettig verblijf, asielzoekers die nog geen vier maanden procedure doorliepen, vreemdelingen met een tijdelijk verblijfsdoel (bv. niet-EU studenten, sommige arbeidsmigranten, diplomatiek en consulaire personeel,...).

Het is niet altijd makkelijk om uit te maken wie tot de doelgroep van inburgering behoort en wie daarbinnen verplicht of rechthebbend is. Pas na de aanmelding in een Onthaalbureau Inburgering kan definitief worden uitgemaakt of een nieuwkomer tot de doelgroep behoort, en zo ja, of hij/zij verplicht is tot dan wel recht heeft op inburgering. Sommige nieuwkomers zijn verplicht om zich aan te melden bij het Onthaalbureau Inburgering,

⁴² In de stad Antwerpen is er eveneens een Onthaalbureau Inburgering, maar wij beschikken niet over hun cijfers

⁴³ De verplichting om zich aan te melden in het bevoegde onthaalbureau inburgering

⁴⁴ Dit is een rechthebbende doelgroep sinds 16 maart 2012. Voordien waren deze asielzoekers verplicht het onderdeel maatschappelijke oriëntatie te volgen.

anderen niet. Sommige nieuwkomers kunnen niet verplicht zijn tot aanmelding, maar eenmaal aangemeld, toch verplicht tot inburgering te zijn⁴⁵.

Verplichte inburgeraars kunnen beboet worden indien zij zich niet aan hun verplichting het inburgeringstraject te doorlopen, houden. Voor rechthebbenden is dit alleen het geval wanneer zij een inburgeringscontract ondertekend hebben en niet voldoen aan de verplichtingen die dit met zich meebrengt.

Het inburgeringstraject voor nieuwkomers bestaat uit een primair en een secundair traject. Het primaire inburgeringstraject omvat een cursus maatschappelijke oriëntatie, lessen Nederlands en individuele trajectbegeleiding. Het secundaire traject beoogt de verdere integratie in de maatschappij te stimuleren door sociale participatie, werk of opleiding. O.a. de reguliere voorzieningen zoals VDAB en onderwijsinstellingen nemen dit op. Het secundaire inburgeringstraject is een taak van de maatschappij in haar geheel.⁴⁶

Uit de data van de Kruispuntbank halen we de gegevens m.b.t het primair inburgeringstraject. Welke personen waren verplicht of rechthebbend op inburgering? Welke personen meldden zich aan bij een onthaalbureau? Welke personen ondertekenden een contract en welke behaalden uiteindelijk ook een inburgeringsattest?

1.2. Verplichting tot inburgering en het inburgeringstraject

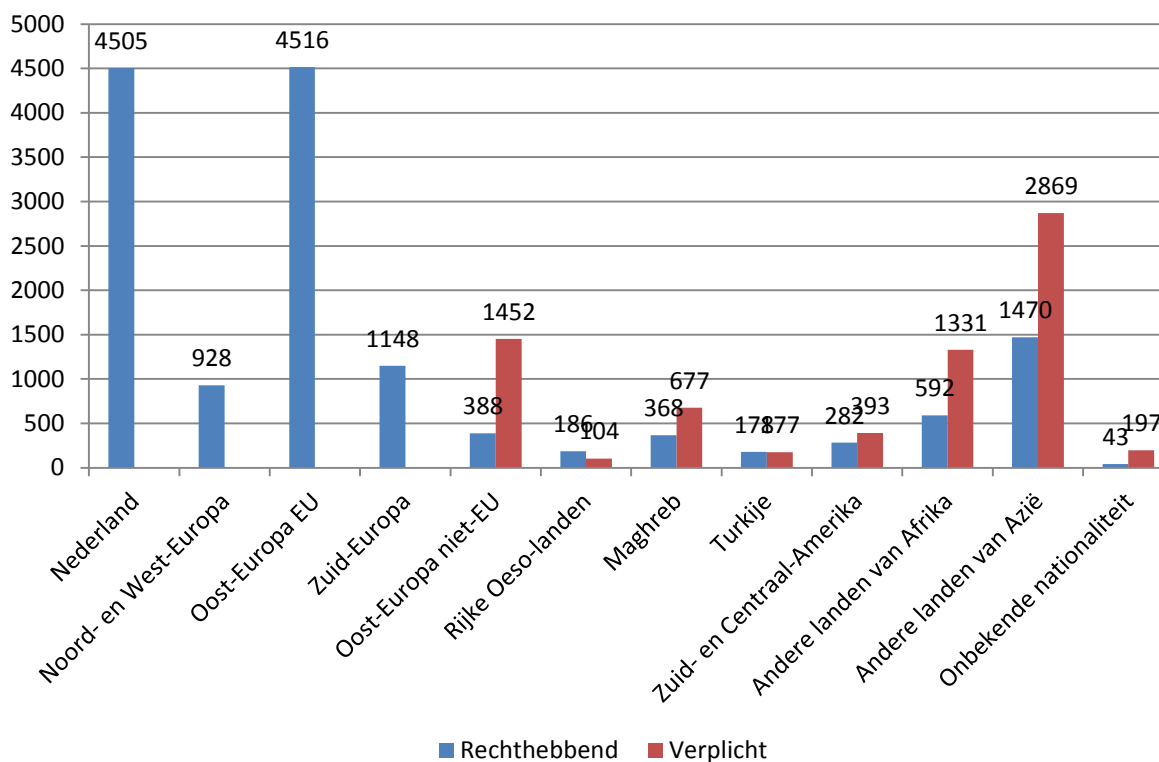
Hoe en of een nieuwkomer zijn inburgeringstraject doorloopt, is afhankelijk van de vraag of hij verplicht is tot inburgering of niet. 33% van alle nieuwkomers in de provincie (zonder de stad Antwerpen) was verplicht tot inburgering, 67% was niet verplicht.

De meerderheid van de inburgeraars was niet verplicht om het inburgeringstraject te volgen. Per landengroep ziet de verplichting of recht op inburgering er zo uit zoals in figuur 21.

⁴⁵ Wie meer wil weten over de doelgroep bepaling, verwijzen we door naar de brochure "Juridische afbakening van de doelgroep van inburgering in Vlaanderen en Brussel" van het Kruispunt Migratie-Integratie.

⁴⁶ Zie ook de websites www.prismavzw.be, www.kruispuntmi.be en www.inburgering.be voor meer informatie over de inhoud van het beleid

Figuur 21. Nieuwkomers naar nationaliteit (landengroep) en hun verplichting tot inburgering, provincie Antwerpen zonder stad

21.804 personen – nieuwkomers waarvan de verplichting onbekend is (97 personen) en EU-nieuwkomers die verplicht zijn tot inburgering (17 personen) werden weggelaten uit deze grafiek.

Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

Van de nieuwkomers uit niet-EU-landen is de meerderheid doorgaans verplicht tot inburgering. De nieuwkomers uit de EU-landen zijn allen, op 17 personen na, niet verplicht tot inburgering.

Nieuwkomers doorlopen het inburgeringstraject verschillend naargelang ze verplicht of rechthebbend zijn. 91% van de verplichte inburgeraars is bezig met of voltooid een inburgeringstraject. Bij de rechthebbende inburgeraars is dit slechts 21%.

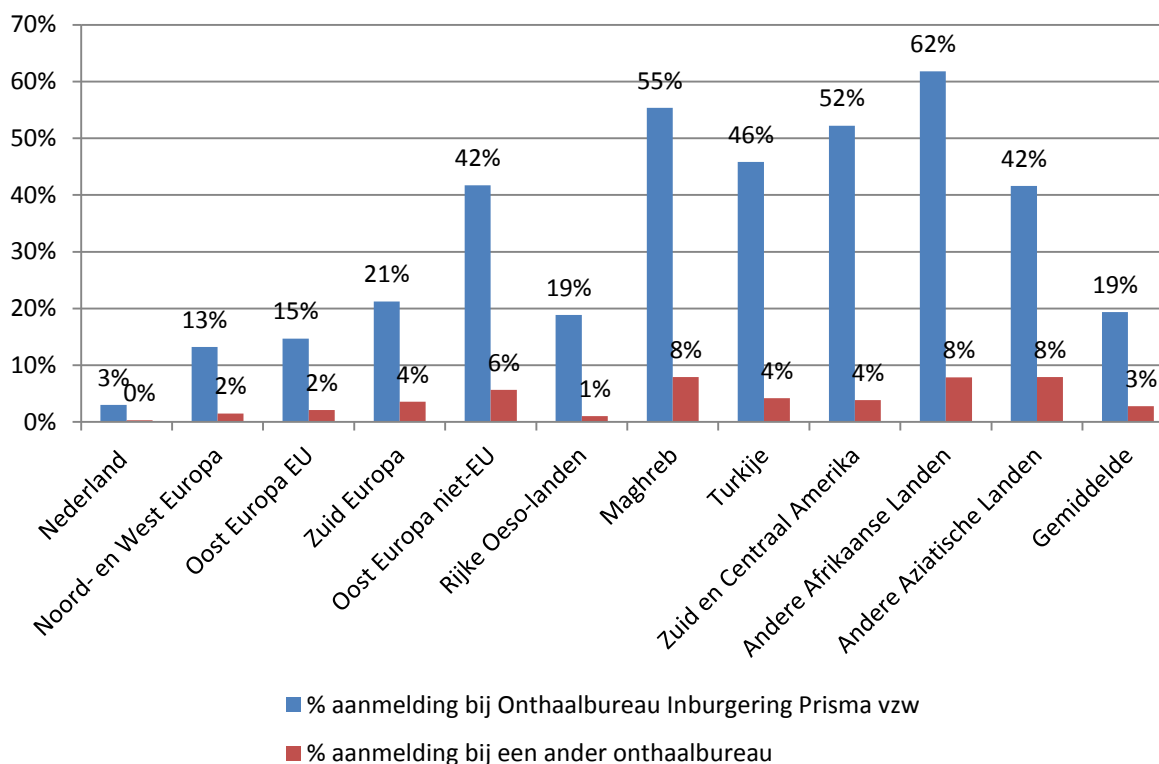
1.3. Het bereik van het Onthaalbureau Inburgering: aanmeldingen van rechthebbenden

Om het bereik van het Onthaalbureau Inburgering te meten, bekijken we de nieuwkomers naargelang hun verplichting om zich aan te melden bij een Onthaalbureau Inburgering. De cijfers m.b.t. de aanmeldingsplicht verschillen licht van deze m.b.t. de verplichting tot inburgering. Er zijn immers iets minder mensen verplicht om zich aan te melden.

Of nieuwkomers zich aanmelden, hangt sterk af van hun aanmeldingsplicht. Van de nieuwkomers die verplicht zijn tot aanmelding (6.919 personen) voldoet 71% aan die verplichting⁴⁷. Van de nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht (14.179 personen) heeft slechts 19% zich aangemeld.

Welke nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht hebben zich toch aangemeld in het onthaalbureau inburgering? Er zijn grote verschillen naargelang de nationaliteiten van de nieuwkomers. Dat blijkt uit figuur 22.

Figuur 22. Nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht naar aanmelding bij een Onthaalbureau Inburgering, Provincie Antwerpen zonder stad

14.682 personen – personen met een onbekende nationaliteit werden buiten beschouwing gelaten.

Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

Nederland: 4.502 personen

Noord- en West-Europa: 930 personen

Oost-Europa EU: 4.519 personen

Zuid-Europa: 1.150 personen

Oost-Europa niet-EU: 355 personen

Rijke OESO-landen: 191 personen

Maghreb: 430 personen

Turkije: 192 personen

Zuid- en Centraal-Amerika: 339 personen

Andere Afrikaanse landen: 597 personen

Andere Aziatische landen: 1.477 personen

Gemiddeld meldde 22% van de nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht zich aan. De rechthebbende nieuwkomers uit niet-EU-landen melden zich veel vaker aan. Vooral de rechthebbenden uit de Maghreb, Zuid-

⁴⁷ Noot: doordat we de data afsluiten op een bepaald moment, weten we niet of nieuwkomers die aan het einde van onze periode instroomden, zich nog in 2013 aanmeldden.

en Centraal-Amerika en de Afrikaanse landen vallen hier op. Als we naar de aparte nationaliteiten kijken, zien we dat 77% van de Afghaanse rechthebbende nieuwkomers zich aanmeldt (208 rechthebbende nieuwkomers, waarvan 160 aangemeld). Ook 72% van de Guineese (92 rechthebbende nieuwkomers, 66 aangemeld), 63% van de Marokkaanse (395 rechthebbende nieuwkomers, 250 aangemeld) en 61% van de Surinaamse (116 rechthebbende nieuwkomers, 71 aangemeld) nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht meldt zich toch aan in een Onthaalbureau Inburgering⁴⁸. We vinden eveneens hoge aanmeldingscijfers bij nieuwkomers uit Turkije, Rusland, China en Pakistan. Een mogelijke verklaring is dat deze mensen in het kader van arbeid en activering door VDAB of OCMW doorverwezen worden naar inburgering.

Een andere oorzaak voor deze verschillen moeten we waarschijnlijk zoeken in de verblijfsstatuten. Bij de asielzoekers zonder aanmeldingsplicht meldt 66% zich toch aan bij een onthaalbureau. Voor de gezinsherenigers is dat 32%. Bij EU-migranten en arbeidsmigranten daalt dat cijfer tot respectievelijk 11 en 14%. Asielzoekers hebben vaak nood aan een zinvolle invulling van hun tijd, sociaal netwerk en oriëntatie in hun nieuwe omgeving. Uit de lessen maatschappelijke oriëntatie blijkt alvast dat dit een motivatie is om zich aan te melden. Ook zouden asielzoekers vaak hopen dat het volgen van inburgering hun verblijfskansen verhoogt.

Voor de andere verblijfsstatuten blijft het gissen naar verklaringen. Voelen EU-migranten en gezinsherenigers met een EU-nationaliteit deze nood aan oriëntatie minder, bv. omdat zij hoger geschoold zijn⁴⁹? Bij arbeidsmigranten kan de tijdelijkheid van hun verblijf een rol spelen. Gezinsherenigers die zich komen vestigen met een Belg of met een derdelander zijn doorgaans verplicht tot aanmelding. Gezinsherenigers die echter huwen met een EU-burger in België hebben die verplichting niet. Zijn zij minder gemotiveerd omdat zij een tijdelijk verblijf in België voor ogen hebben?

2. Omgaan met meertaligheid in de Vlaamse samenleving

Omgaan met meertaligheid kan via verschillende strategieën die elkaar aanvullen. Anderstaligen leren Nederlands, maar ook organisaties en diensten kunnen de taalkloof overbruggen door een contacttaal te gebruiken of een tolk in te zetten. Alle gegevens hebben betrekking op de provincie (zonder de stad Antwerpen).

2.1. Nederlands leren: het Huis van het Nederlands

Het Huis van het Nederlands provincie Antwerpen coördineert de lessen Nederlands voor volwassenen. Het Huis informeert potentiële cursisten, oriënteert hen naar de gepaste cursus en stemt het aanbod in de

⁴⁸ Het kan in theorie ook gaan om een ander Onthaalbureau Inburgering, in de praktijk gaat het meestal om een aanmelding bij Prisma vzw.

⁴⁹ De praktijk wijst uit dat nieuwkomers uit de EU-landen doorgaans hoger geschoold zijn en dat zij in de overtuiging zijn dat zij daardoor hun weg zelf kunnen vinden. Het Onthaalbureau Inburgering bevestigt dit, maar EU-nieuwkomers die het inburgeringstraject volgden, geven wel aan dat hun inburgering sneller en vlotter verloopt.

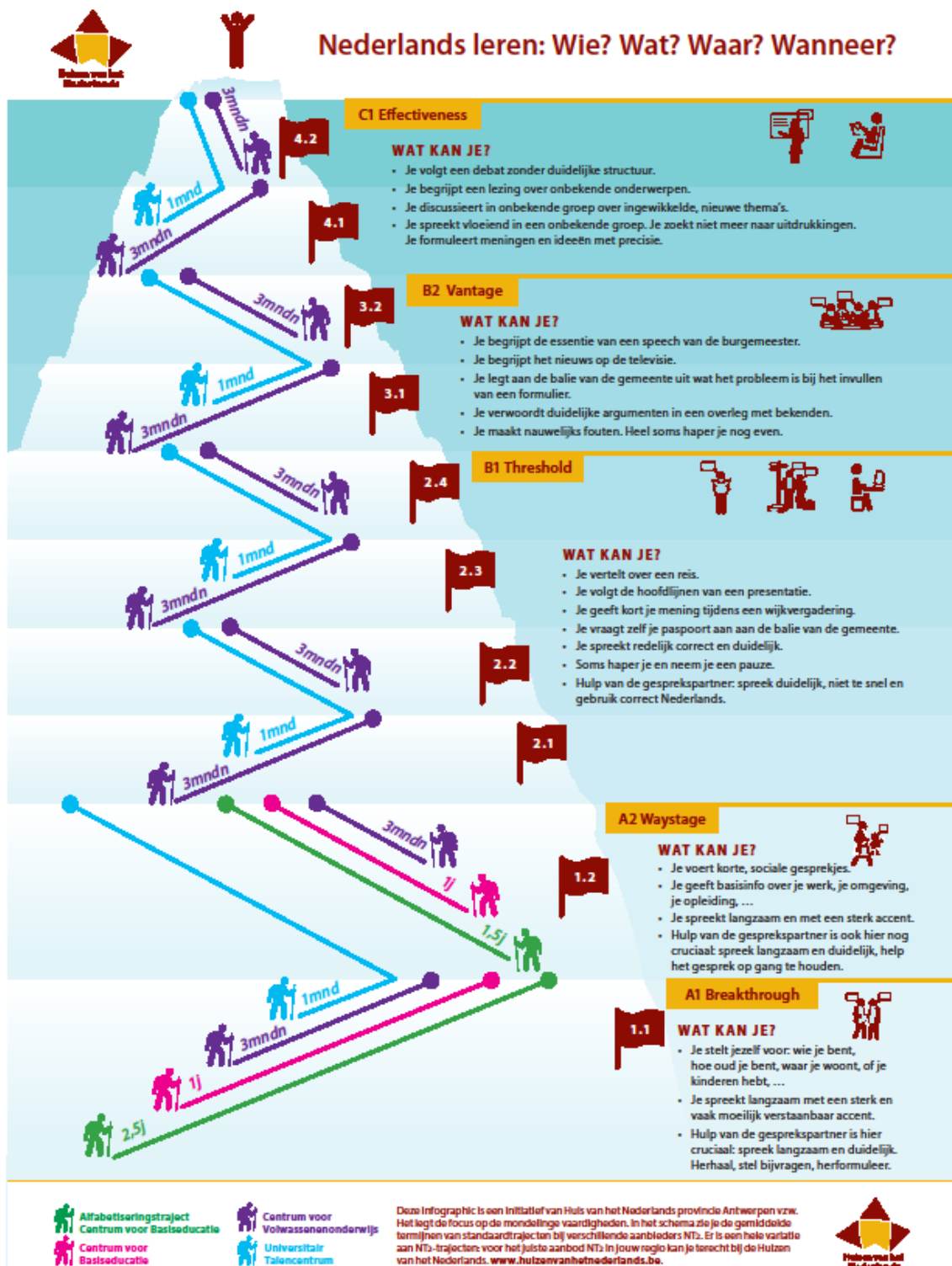
provincie af op de noden. Het Huis houdt daarnaast de inschrijvingen in de cursussen bij en kruist dit met gegevens over geboorteland⁵⁰.

In de periode 2010-2012 volgden 12.092 volwassenen een cursus Nederlands. Het aanbod aan cursussen Nederlands voor volwassenen is erg divers. We groeperen de cursussen als volgt:

- Alfabetisering: gegeven in de Centra voor Basiseducatie; alfabetisering staat centraal
- Centrum voor Basiseducatie: richtgraad 1 voor tragere leerders die geen alfabetisering meer nodig hebben
- Centrum voor volwassenenonderwijs: van richtgraad 1 tot en met 4: voor snellere leerders
- Daarnaast zijn er nog andere types cursussen, zoals het aanleren van het Latijns schrift, of Nederlands als moedertaal. Meer informatie in figuur 23.

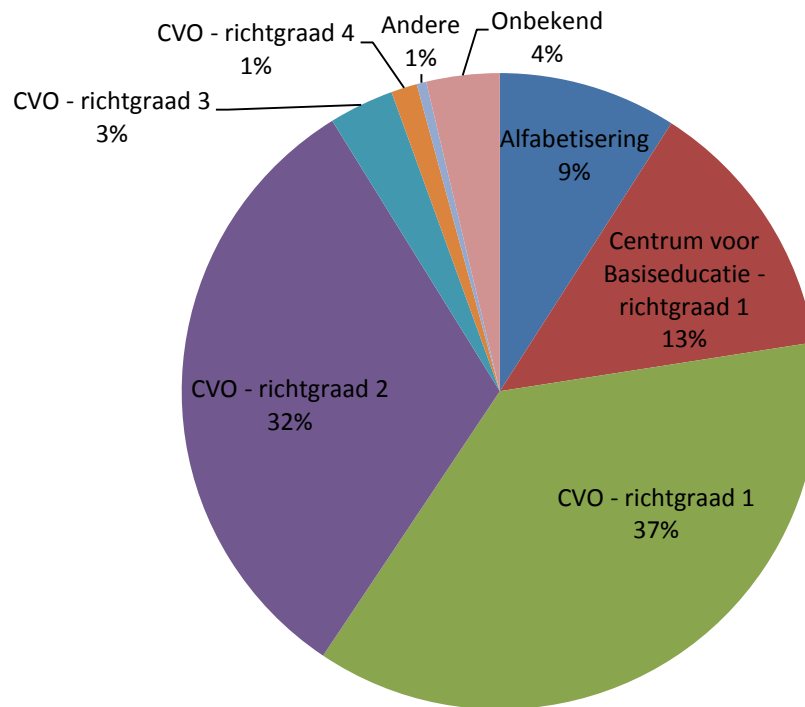
⁵⁰ Noot: dit is niet hetzelfde als *herkomst* zoals we dit eerder geoperationaliseerd hebben.

Figuur 23. Nederlands voor anderstaligen: een overzicht van de soorten cursussen

In welke types cursussen zijn de studenten ingeschreven?

Figuur 24. Cursisten Nederlands in het volwassenenonderwijs naar type cursus

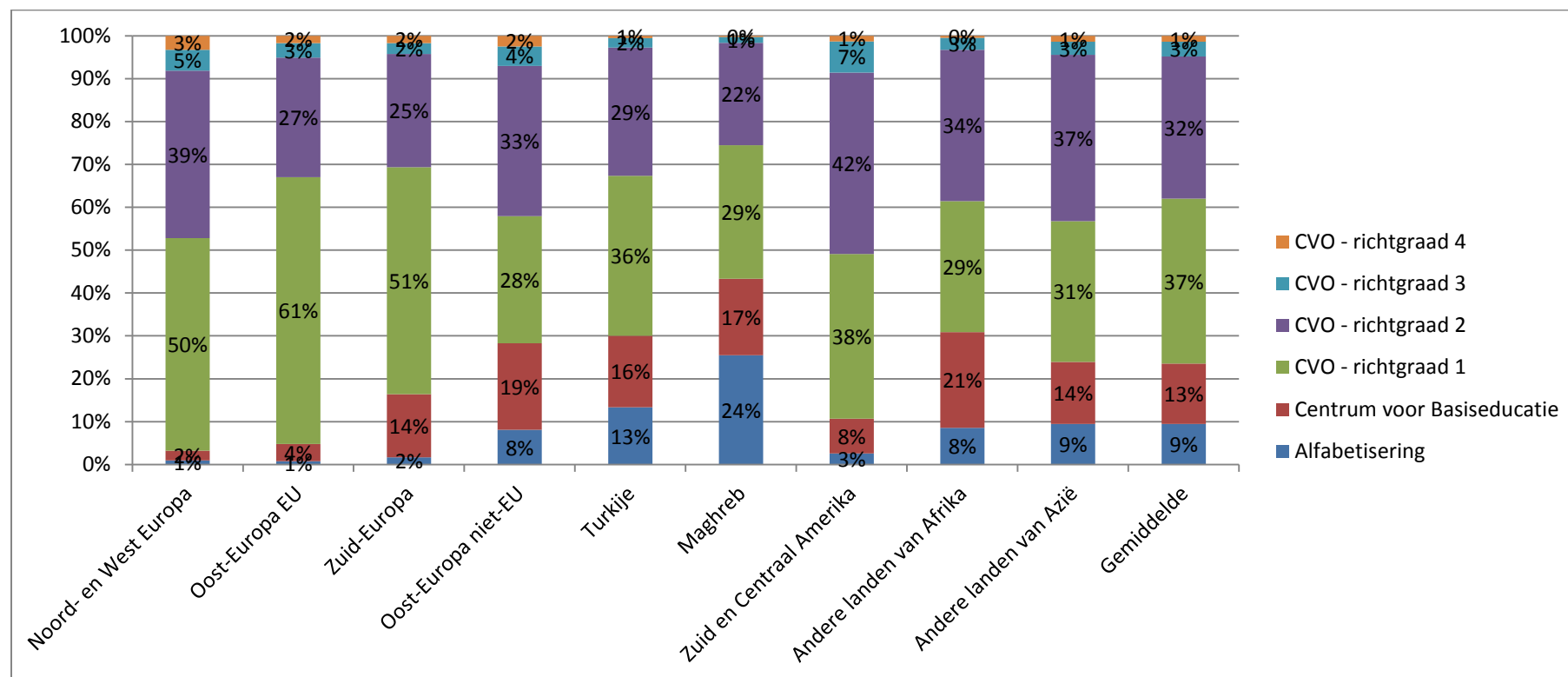

12.092 personen
Data voor 1/1/2013
BRON: Huis van het Nederlands provincie Antwerpen, verwerking Prisma vzw

De meeste cursisten zijn ingeschreven in een Centrum voor Volwassenenonderwijs en volgen er richtgraad 1 of 2 van Nederlands voor anderstaligen. 9% van de cursisten volgt alfabetisering bij een Centrum voor basiseducatie, 13% volgt richtgraad 1 bij zo'n Centrum. Een minderheid van de cursisten volgt richtgraad 3 of 4 bij een Centrum voor volwassenenonderwijs. 59 cursisten volgen een ander type Nederlands voor volwassenen en voor 450 cursisten is het type cursus onbekend.

Zijn er verschillen naargelang het geboorteland van de cursisten? Dat zie je in figuur 25.

Figuur 25. Cursisten Nederlands naar geboorteland (landengroepen) en type cursus

12.092 personen - Data voor 1/1/2013

BRON: Huis van het Nederlands provincie Antwerpen, verwerking Prisma vzw

Cursisten met geboorteland in de rijke OESO-landen, Nederland of met een onbepaald geboorteland, worden niet weergegeven. Ook de andere en onbekende cursussen zijn niet opgenomen. Gemiddelde voor alle cursisten en alle types cursussen.

Noord- en West-Europa: 307 cursisten

Oost-Europa EU: 1.751 cursisten

Zuid-Europa: 492 cursisten

Oost-Europa niet-EU: 1.274 cursisten

Turkije: 553 cursisten

Maghreb: 1.835 cursisten

Zuid- en Centraal-Amerika: 627 cursisten

Andere landen van Afrika: 1.635 cursisten

Andere landen van Azië: 2.674 cursisten

Cursisten uit Noord- en West-Europa zijn vaker dan gemiddeld ingeschreven in een Centrum voor volwassenenonderwijs, voornamelijk voor richtgraad 1 en 2, maar ook voor de hogere richtgraden zijn ze meer dan gemiddeld ingeschreven. De cursisten uit de Oost-Europese EU-landen zijn veel meer dan gemiddeld ingeschreven in een Centrum voor volwassenenonderwijs en dan voornamelijk in richtgraad 1. Hetzelfde geldt voor cursisten geboren in Zuid-Europa, al zijn zij even vaak als gemiddeld ingeschreven in het Centrum voor Basiseducatie.

De cursisten geboren in de Oost-Europese niet-EU-landen zijn vaker dan gemiddeld ingeschreven in een Centrum voor Basiseducatie en minder vaak in een Centrum voor volwassenenonderwijs. De cursisten uit Turkije zijn vaker dan gemiddeld ingeschreven in de cursussen voor alfabetisering, maar ook in de cursussen richtgraad 1 in een Centrum voor volwassenenonderwijs. Cursisten uit de Maghreb-landen zijn veel meer dan gemiddeld ingeschreven in een cursus alfabetisering. Zij zijn ook meer ingeschreven in een cursus richtgraad 1 in een Centrum voor Basiseducatie. Cursisten uit Zuid- en Centraal-Amerika zijn meer ingeschreven in de Centra voor volwassenenonderwijs en opvallend vaker in de hogere richtgraden.

Cursisten uit de andere landen van Afrika zijn meer ingeschreven in een Centrum voor basiseducatie, richtgraad 1, maar even veel als gemiddeld in de richtgraad 3 van de Centra voor volwassenenonderwijs. Cursisten uit de andere landen van Azië zijn quasi representatief voor het gemiddelde.

2.2. Een contacttaal gebruiken: cursus maatschappelijke oriëntatie

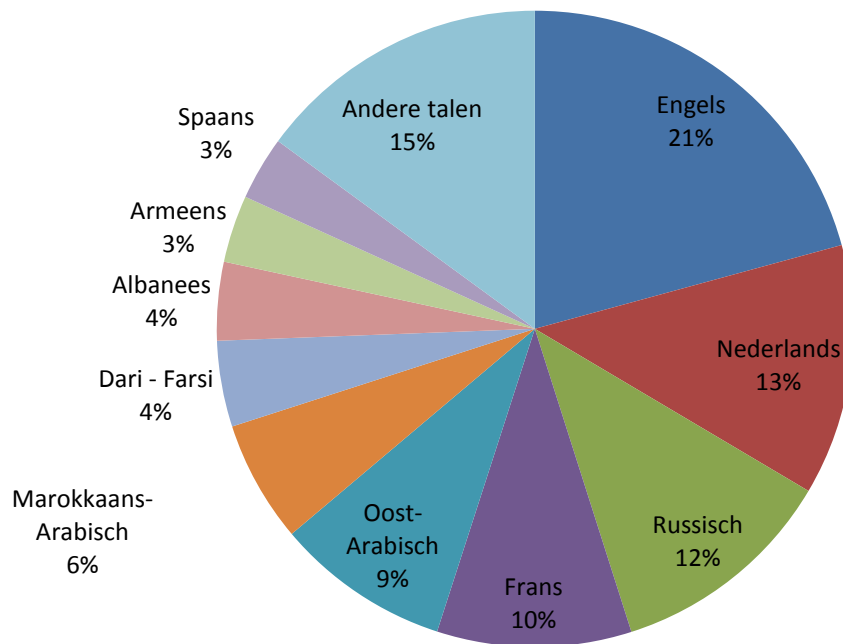
De cursus maatschappelijke oriëntatie maakt deel uit van het inburgeringsprogramma. De cursus wordt gegeven in een contacttaal. Dat is een taal waarin leerkracht en cursisten elkaar begrijpen. Voor veel nieuwkomers is de contacttaal niet de moedertaal. Sommige nieuwkomers kunnen pas aan een cursus maatschappelijke oriëntatie beginnen wanneer ze voldoende Nederlands spreken. Door de enorme talendiversiteit is het Onthaalbureau genoodzaakt om verwante talen (soms dialecten) te groeperen. Zo worden de lessen in Dari en Farsi enerzijds en Bosnisch, Servisch en Kroatisch anderzijds in één groep gegeven. Waar mogelijk wordt dit vermeden, voor sommige talen worden zelfs extra opdelingen gemaakt. Zo maakt het Onthaalbureau een onderscheid tussen Marokkaans-Arabisch (Arabischspreekende Marokkaanse inburgeraars) en Oost-Arabisch (inburgeraars uit het Midden-Oosten)⁵¹.

In de periode 2010-2012 organiseerde het Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw 500 cursussen maatschappelijke oriëntatie in 21 talen. 6.547 cursisten rondde deze cursus met succes af. De meest voorkomende talen waren Engels (92 cursussen), Nederlands (70 cursussen), Russisch (51 cursussen), Frans (48 cursussen) en Oost-Arabisch (41 cursussen). Sommige cursussen zijn voor erg kleine groepen of worden afgestemd op werkenden. Af en toe is er een individuele cursus. Er was in 2010-2012 ook een cursus voor doven en een doe-cursus. In beide cursussen deelden nieuwkomers niet steeds dezelfde contacttaal.

Figuur 26 toont hoeveel cursisten in welke taal les volgden.

⁵¹ De diensten voor sociaal tolken en vertalen maken het onderscheid tussen Maghrebijns Arabisch en Standaard Arabisch. Berbers is een aparte taal die in de Maghreblanden, voornamelijk Marokko, gesproken wordt.

Figuur 26. Cursisten maatschappelijke oriëntatie naar de taal waarin ze de cursus volgden

6.547 personen

Data voor 1/1/2013

BRON: Kruispuntbank Inburgering, verwerking Onthaalbureau Inburgering Prisma vzw

In de groep *andere talen* zijn 979 inburgeraars opgenomen. Zij volgden cursussen in 11 verschillende talen, in de doe-cursus en in de cursus voor doven.

De contacttalen verschillen van de moedertalen⁵²: Dit wijst er op dat veel inburgeraars meerdere talen beheersen, iets wat ook de praktijk van het Onthaalbureau Inburgering inzet in haar dagdagelijkse werking.

2.3. Tolken en vertalen: Tolk- en Vertaaldienst provincie Antwerpen

De Tolk- en Vertaaldienst van de Provincie Antwerpen (TOPA)⁵³ stelt sociaal tolken en vertalers ter beschikking van openbare diensten, welzijnsorganisaties en onderwijsinstellingen, enz. zodat deze een kwaliteitsvolle communicatie kunnen voeren met anderstalige cliënten. Ze werken in de provincie (uitgezonderd de stad Antwerpen). De stad Antwerpen heeft een aparte tolk- en vertaaldienst⁵⁴.

Via de gegevens van TOPA krijgen we een gedeeltelijk zicht op de talendiversiteit bij de grotere groep etnisch-culturele minderheden.

⁵² Het gaat slechts gedeeltelijk over dezelfde personen

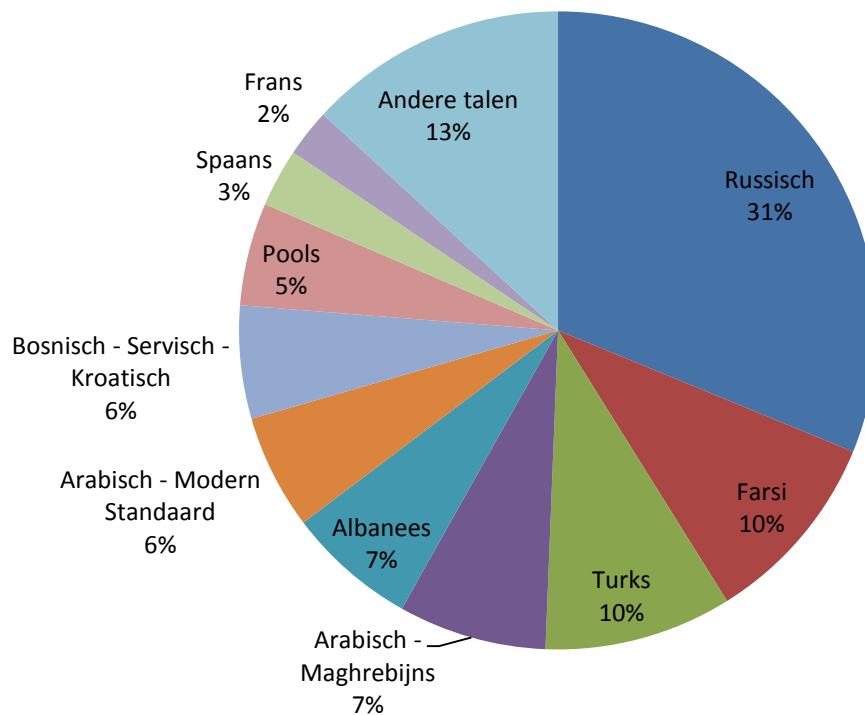
⁵³ Opgenomen in de Dienst Welzijn en Gezondheid van de provincie, zie ook:

http://www.provant.be/welzijn/gelijke_kansen/tolk- en vertaaldien/

⁵⁴ Stedelijke tolk- en vertaaldienst Antwerpen: <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/81/22/586.htm>

In 2012 ontving de tolk- en vertaaldienst 4.140 aanvragen voor tolkenprestaties in de provincie (zonder de stad Antwerpen). Die aanvragen betroffen 53 talen.

Figuur 27. Talen waarvoor een tolkenprestatie werd aangevraagd in 2012

4.140 aanvragen
Data voor 1/1/2013
BRON: Tolk- en vertaaldienst provincie Antwerpen

31% ofwel 1.292 van de aanvragen betrof tolkenprestaties in het Russisch. Die taal wordt gevolgd door het Farsi en het Turks. 10 talen vertegenwoordigen 87% van alle aanvragen. De 13% andere aanvragen, 545 in totaal, waren voor 43 andere talen.

Bijna de helft van de aanvragen werd gedaan door organisaties uit de geestelijke gezondheidszorg. Andere aanvragen kwamen uit de gezondheidssector, openbare dienstverlening en het onderwijs. Ook gezins- en welzijnsorganisaties en de opvanginstellingen voor asielzoekers plaatsten heel wat aanvragen.

Er werden in 2012 ook 36 vertalingen aangevraagd vanuit het Nederlands naar een vreemde taal en 4 vertalingen naar het Nederlands gemaakt, voornamelijk naar het Frans en het Arabisch. De meeste van de aanvragers waren openbare diensten, zoals OCMW's en gemeentelijke of stadsdiensten.

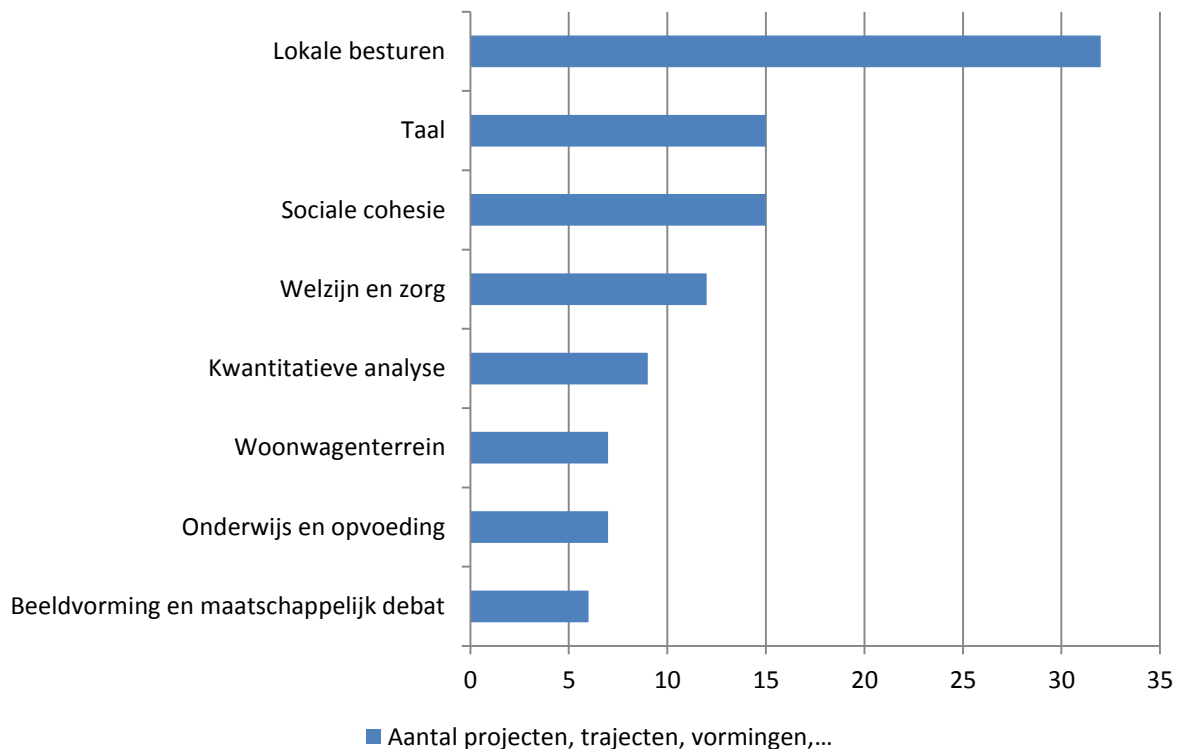
3. Het integratiebeleid: een opdracht van de hele samenleving

De hele samenleving is bevoegd om aan de integratie van etnisch-culturele minderheden te werken. Lokale besturen hebben een regiefunctie. Zij coördineren de initiatieven op hun grondgebied. Provinciale

integratiecentra hebben als hoofdtaak deze lokale besturen te ondersteunen in hun opdracht. Daarnaast nemen zij nog opdrachten van andere actoren aan.

Het Diversiteits- en Integratiecentrum Prisma vzw is het integratiecentrum voor de provincie (zonder de stad Antwerpen). Welke diensten en organisaties doen beroep op het Diversiteits- en Integratiecentrum? Figuur 28 toont het aantal projecten, trajecten en vormingen in 2013, geordend per thema.

Figuur 28. Projecten, trajecten en vormingen van het Diversiteits- en Integratiecentrum in 2013

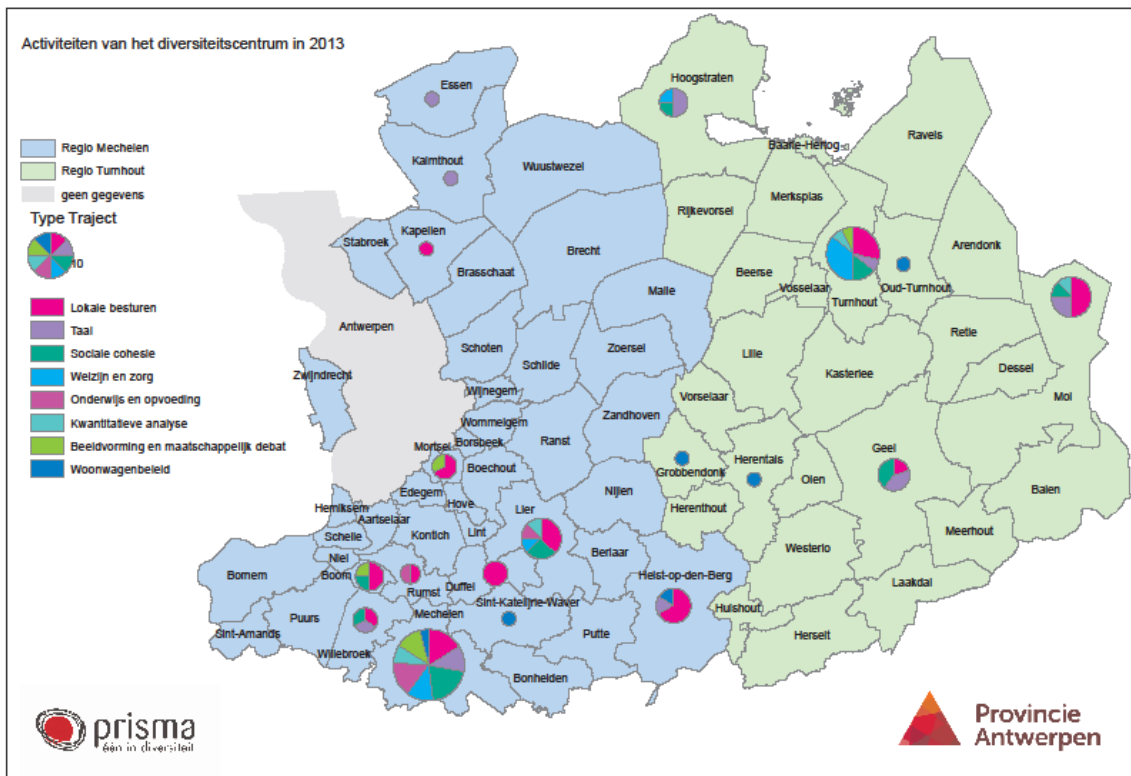
103 Projecten, trajecten en vormingen
Data voor het jaar 2013
BRON: Diversiteits- en Integratiecentrum Prisma vzw

In totaal begeleidde het Diversiteits- en Integratiecentrum 103 projecten, trajecten en vormingen in het jaar 2013. 28 daarvan waren met of voor lokale besturen. Het gaat om zowel lokale besturen zelf als om intergemeentelijke en provinciale initiatieven.

Deze cijfers zijn onafhankelijk van de werkbelasting en inzet die dit met zich meebrengt. We tellen op basis van een afgerond geheel. Binnen lokale besturen wordt er ook samengewerkt rond thema's als welzijn, onderwijs of sociale cohesie. De specifieke ondersteuning rond woonwagenterreinen is steeds in samenwerking met een gemeente. De cijfers geven een partieel beeld.

Hoe verdelen deze projecten, trajecten en vormingen zich geografisch? Volgende kaart toont dit. De kleuren op de kaart geven aan in welke regio de gemeente valt. De taartdiagrammen tonen het aantal trajecten, projecten en vormingen naargelang het thema.

Kaart 14. Projecten, trajecten en vormingen van het Diversiteits- en Integratiecentrum Prisma vzw

92 Projecten, trajecten en vormingen
 Data voor het jaar 2013
 BRON: Diversiteits- en Integratiecentrum Prisma vzw

De stad Mechelen kaapt 24 projecten, trajecten en vormingen weg. Die zijn verdeeld over alle thema's. In de stad Turnhout heeft het Diversiteits- en Integratiecentrum 14 projecten, trajecten en vormingen lopen, waarvan 5 met welzijns- en zorginstellingen en 4 in samenwerking met het lokale bestuur. Ook Mol en Lier zijn zwaargewichten. Maar de kaart toont vooral aan dat er in veel gemeenten verspreid in de provincie gewerkt wordt (20 in totaal) en niet alleen in de traditionele migratiegemeenten. In een aantal gemeenten met slechts één project, traject of vorming, bijvoorbeeld Essen, Kapellen en Kalmthout is het Diversiteits- en Integratiecentrum slechts recent aan de slag. We hopen de inspanningen er uit te breiden. De kleine projecten, trajecten en vormingen dienen als opstap naar een breed gedragen lokaal integratiebeleid.

In de provincie Antwerpen hebben negen steden en gemeenten een integratiedienst of krijgen zij een integratiesubsidie van de Vlaamse overheid: Mechelen, Boom, Willebroek, Lier, Mortsel, Heist-op-den-Berg, Turnhout, Mol en Geel. In acht steden en gemeenten is er een residentieel woonwagenterrein: Mechelen,

Mortsel, Heist-op-den-Berg, Sint-Katelijne-Waver, Grobbendonk, Herentals, Puurs en Oud-Turnhout. Vier gemeenten huisvesten een opvangcentrum voor asielzoekers: Arendonk, Ranst, Lint en Kapellen. In 65 gemeenten is er een Lokaal Opvanginitiatief (LOI) voor asielzoekers.

Bijlage 7. Overzicht figuren, kaarten en tabellen

Figuur 1. Etnisch-culturele minderheden naar herkomst, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 2. Etnisch-culturele minderheden naar herkomst, stad Antwerpen

Figuur 3. Percentage vreemdelingen in de bevolking van buitenlandse herkomst naar herkomstgroep, provincie Antwerpen zonder stad vergeleken met stad Antwerpen

Figuur 4. Nieuwkomers 2010-2013 naar herkomst (landengroepen), provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 5. Nieuwkomers 2010-2013 naar nationaliteit, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 6. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht

Figuur 7. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 8. Bevolking naar herkomst, leeftijd en geslacht, stad Antwerpen

Figuur 9. Nieuwkomers naar nationaliteit (landengroepen) en geslacht, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 10. Kinderen en jongeren naar herkomst (landengroepen) en positie in het huishouden, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 11. Kinderen en jongeren naar herkomst (landengroepen) en positie in het huishouden, stad Antwerpen

Figuur 12. Bevolking naar herkomst en gemengd of niet-gemengd huishouden, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 13. Bevolking naar herkomst en gemengd of niet-gemengd huishouden, stad Antwerpen

Figuur 14. Etnisch-culturele minderheden naar herkomst (landengroepen) en administratief register, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 15. Nieuwkomers naar eerste verblijfsstatuut

Figuur 16. Nieuwkomers uit EU-landen naar herkomst (landengroep) en eerste verblijfsstatuut, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 17. Nieuwkomers uit niet-EU-landen naar herkomst (landengroep) en eerste verblijfsstatuut, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 18. Nieuwkomers naar eerste verblijfsstatuut en geslacht, 2010-2013, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 19. Nieuwkomers 2010-2012 naar moedertaal

Figuur 20. Nieuwkomers naar profiel – profielen waarvoor we meer dan 100 personen met dezelfde nationaliteit en dezelfde verblijfsstatus vonden

Figuur 21. Nieuwkomers naar herkomst (landengroep) en hun verplichting tot inburgering, provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 22. Nieuwkomers zonder aanmeldingsplicht naar aanmelding bij een Onthaalbureau Inburgering, Provincie Antwerpen zonder stad

Figuur 23. Nederlands voor anderstaligen: een overzicht van de soorten cursussen

Figuur 24. Cursisten Nederlands in het volwassenenonderwijs naar type cursus

Figuur 25. Cursisten Nederlands naar geboorteland (landengroepen) en type cursus

Figuur 26. Cursisten maatschappelijke oriëntatie naar de taal waarin ze de cursus volgden Figuur 28. Talen waarvoor een tolkenprestatie werd aangevraagd in 2012

Figuur 27. Talen waarvoor een tolkenprestatie werd aangevraagd in 2012

Figuur 28. Projecten, trajecten en vormingen van het Diversiteits- en Integratiecentrum in 2013

Kaart 1. Percentage etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking, alle herkomstlanden

Kaart 2. Aantal nieuwkomers per 1000 inwoners, alle herkomstlanden

Kaart 3. Percentage etnisch-culturele minderheden in de totale bevolking, uitgezonderd Nederlandse herkomst

Kaart 4. Aantal nieuwkomers per 1000 inwoners, alle herkomstlanden uitgezonderd Nederlanders

Kaart 5. Percentage etnisch-culturele minderheden met herkomst niet-EU-landen in de totale bevolking

Kaart 6. Aantal niet-EU nieuwkomers per 1000 inwoners, provincie Antwerpen zonder de stad

Kaart 7. Etnisch-culturele minderheden naar (niet-)gemengd huishouden

Kaart 8. Percentage EU-migranten in het totaal aantal nieuwkomers

Kaart 9. Percentage gezinsherenigers in het totaal aantal nieuwkomers

Kaart 10. Percentage asielzoekers en erkende vluchtelingen / personen met subsidiaire bescherming in totaal aantal nieuwkomers

Kaart 11. Aantal plaatsen in een lokaal opvanginitiatief of opvangcentrum voor asielzoekers op 1/1/2012

Kaart 12. Percentage arbeidsmigranten in het totaal aantal nieuwkomers

Kaart 13. Percentage geregulariseerden in het totaal aantal nieuwkomers

Kaart 14. Projecten, trajecten en vormingen van het Diversiteits- en Integratiecentrum Prisma vzw

Tabel 1. Bevolking naar administratief register, stad Antwerpen en provincie Antwerpen zonder stad

COLOFON

Redactie: Marlies Stubbe (Prisma vzw) en Rudy Marynissen (Provincie Antwerpen)

Eindredactie: Serge Spoelders (Prisma vzw) en Liesbet Tilsley (Provincie Antwerpen)

Verantwoordelijke uitgever: Kris Cleiren – algemeen directeur Prisma vzw

Copyright: *Couleur Locale 2013* is gepubliceerd onder de Creative Commons-licentie (BY/NC/ND).

Meer info via www.creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/be/deed.nl

januari 2014

Prisma vzw

Brusselsepoortstraat 8

2800 Mechelen

T 015 28 18 30

E info@prismavzw.be

W www.prismavzw.be

Prisma vzw is het expertise- en ondersteuningscentrum inzake etnisch-culturele diversiteit in de provincie Antwerpen. Als onthaalbureau organiseren we het inburgeringstraject voor nieuwkomers in de provincie Antwerpen. Als diversiteits- en integratiecentrum ondersteunen we lokale besturen en organisaties in het omgaan met etnisch-culturele diversiteit.

Couleur Locale 2013 is een initiatief van Prisma vzw in samenwerking met het provinciebestuur van de provincie Antwerpen (Dienst Welzijn en Gezondheid).

De integrale versie van *Couleur Locale 2013* is terug te vinden op www.prismavzw.be/couleurlocale